

PERLAKY LAJOS

A SZÍV FILOZÓFIÁJA

(LÍRAI FILOZÓFIA)

Második kiadás

P A N T H E O N K I A D Á S

Szerző műveiből kiadásunkban jelent meg:
„A MA ÉLETMŰVÉSZETE”
„NAPFÉNYES ÉLETFILOZÓFIA”

Felelős kiadó: Perlaky Lajos.

Márkus-nyomda, Budapest, V., Banku. 5. — Felelős vezető: Lángh Károly.

PRAELUDIUM.

Gondkorszakban élünk. Az emberek arca egyre szomorúbb, homlokuk egyre ráncosabb a megsokasodott gyötrelmek miatt, az agyongondolkozott homlok mögött a legsúlyosabb kérdések ülnek.

Nincs ember, aki visszavonulhatna a históriától, a kor világtörténelméből a legkisebb tűzhely legkisebb embere sem menekülhet.

A lángoló viszályban, amely egyre vadabbul és halálosabban terjed a bevérzett földön, ahol ágyútorok ítéletnapja fenyeget, ahol a levegőben pacsirták helyett halálthozó gépsasok röpködnek — háztűzhelyek mélyén megbúvó családok lelkük mélyén kérdik: hogy tudjam elviselni az életet? ... mit tegyek, hogy lelkileg össze ne essem?

Igen, a fegyverek egyelőre mindent szétvernek, minden robbanó gránáttal az emberi érzéskultúra egy darabja pusztul el, ... nap nap után ijesztő híreket hallunk a csaták hajlásairól — és *mégis az élet Örök joga: enni kell!... pihenni kell!... szeretni kell!...*

Élnünk kell a máért, a tegnapért, a bizonytalan holnapért!

A holnapért, amelyben talán eljön az óra, amikor lélekben az egész világot átöllelhetjük és azt mondhatjuk: hazám! ... amikor az emberarcok újra megmutatják, akinek a képét magukon viselik, ... megmutatják újra az Istent!

Miután az ember a legeggyetemesebb nyomor közepette is arra van teremtve, hogy boldog legyen, addig is, amíg az ágyúk elhallgatnak, — igyekszik visszahúzódni kicsiny életének egyre fakulóbb díszei közé és próbálja az életből megmenteni, ami még benne van. Naponta megrokkant szívek tömegével kerülünk szembe, — pedig boldognak lenni ma is kötelesség.

Ma is szükséges, hogy nemes vágyainkkal összhangban éljünk, hogy lelkünk kicsi fénypontjai világsának.

Mindenbe bele kell kapaszkodni, ami bennünket megtart, megtámaszt, felemel. Olyan időket élünk, amikor mindenki saját *lelkének szirtjére* kell, hogy felépítse életét, önmagunkban kell tehát felhalmozni a kincseket, ellátni magunkat a szükséges örömmel, hogy élni tudjunk.

Ma sem szűnt meg a kötelesség, hogy annyi szenvedést enyhítsünk magunk körül, amennyit csak tudunk, —nem szabad tehát boldogtalannak lenni, mert boldogtalan ember senkit sem tehet boldoggá... Csak boldog szülőnek van joga gyermekhez, a szülőknek tehát boldogoknak kell lenniök, nehogy gyermekeikben folytatódjanak szenvedéseik. Az emberek tehát egymást ne a szomorúságaikkal és bajaikkal támogassák, hanem kis örömeikkel, a névtelen órák ama rejtett mosolyával, amellyel az élet önmagát díszíti fel.

Ha nem tudunk olyan boldogok lenni, amennyire szeretnénk, legyünk olyan boldogok, amilyenek lenni tudunk.

Goethe mondja valahol, hogyha legkisebb élet is olyan nagy, hogy méltó a leélésre. Nem minden embernek nyílik alkalmá arra, hogy élete csodálatos, hősies, vagy nagyszabású legyen, — de közülünk a legkisebb, a legmegalázottabb is lehet fenségesen becsületes, gyengéd, igaz és testvériesen érző ... a legkitagadottabb is átélheti a fényűzést, hogy megbocsát egy sértésért, mentetet egy tévedést, csodálhat egy emberi szót, vagy néma könnyet, — a szeretetből kitagadott is szeretheti a szeretetet...

Minden napnak, a napok legszerényebbikének is megvan a maga megoldandó feladata, — az egymásba kapcsolódó napokból lett évek alkotják az élet nagy koszorúját.

Teljes élet az, amikor az ember megfürdik az élet küzdelmes csatáiban, az élet igazi tartalma a küzdelem maga.

Szeretnünk kell sorsunk köznapjait, egy ember erejének mérője — mondja Dupont — hogyan viseli el a hétköznapokat. Hiszen az igazi hősiesség nem abban áll, hogy elmenekülünk az élettől, hanem vállaljuk minden szürkeségével, ideálroncsoló minden-napjaival.

Az igazi hős nem az, aki loopingokat csinál a levegőben, hanem aki elhordozza lázadás nélkül sorsát és keresztjeit, még akkor is, amikor ahány év — annyi kereszt!

Igen! könnyebb hősnek lenni néhány másodpercig, mint néma vértezettél végezni a munkát, amelyet senkise dicsér, amelynek hősiességét senki észre nem veszi, szolgálni testvéreinket fénnel és szeretettel, amikor olyan nehéz őket szolgálni és szeretni.

Még akkor sem szabad megátkozni sorsunkat, ha látszólag minden ellenünk esküszik. Az élet eddig se volt a boldogságok halmazata, „hanem a jó és a rossz kártyalapok előre ki nem számítható keveréke”. (W. Velde.)

Az a fontos, hogy gyöngé kártyáinkkal is *jól játszuk meg* életünk játszóját és ne veszítsük el kedvünket, ha rossz lapok járnak. Hiszen senki sem kívánhatja, hogy csupa atout kerüljön a kezébe.

Maga az élet nem szomorú, csak vannak szomorú órái. Mindenki elmondhatja élete egy szakaszáról: ez volt életem legboldogabb korszaka... Ő mégis csak boldog voltam egyszer életemben! ... Nem lehetetlen, hogy fog jönni idő, amikor a jelen napokra, amiket annyira szomorúnak láttunk — vággyal fogunk visszatekinteni.

„Engedd Uram! — így imádkozzák egy háborús országban az asztali áldást, — hogy megelégedjünk azzal, amink van és soha meg ne feledkezzünk arról, hogy fiainknak sokkal rosszabbul megy a sorsuk.”

*

Testvérem! ki fáradt vagy, meggyötört és sebzett — add ide kezedet.

Tudom, hogy az élet megtépázta lelkedet, de nem szabad, hogy teljesen romokba döntse.

Tanulj meg szenvedni, hallgatni és felejteni!... *Élni annyi mint elfelejteni azt, ami az életet elviselhetetlenné teszi.* A felejtés a, legfontosabb életfunkció, íelkibetegek éppen azok az emberek, akik nem tudnak felejteni.

Dolgozz és ne szomorkodj! ... *maradj a helyeden, ma ennél többet senki se tehet.* A munka nagy kincs hányan imádkoznak érte így: Ó csak annyi munkám legyen, hogy ne lehessen gondolkozni.

Légy vidám! ez a legolcsóbb gyógyszer, hiszen az ember Istent dicséri, mikor nevet. Jól mondják a Szudéták: „Ahol énekelnek, abban a házban nyugodtan hajthatod le a fejed!” Teremts magadnak egy zugot, amelybe nem engeded betörni a gondok fekete hadát.

Ha az élet kegyetlenül keveset ad, gondoldj arra, hogy mindenkinek át kell élnie, hogy a rózsaszínű álmok be nem váltott álmokká szürkülnek ...

Gondoldj arra, hogy a legnagyobb zivatar sem tart reggelig ...; hogy vihar nélkül nincs szivárvány!

Gondoldj arra, hogy amit az ég rendelt, azt meg is változtathatja, hogy Isten nem kisebb abban, amit megtagad, mint abban, amit megad nekünk.

Gondoldj arra, hogy olyan korban élünk, amikor senkinek sincs joga, hogy középszerű legyen.

Gondoldj arra, hogyha az élet adósunk is marad, az Isten nem marad adósunk, meg fog történni, hogy egészen idegen emberek lesznek jók hozzánk, fognak velünk valami szépet cselekedni, valami emberit.

Gondoldj arra, hogy itt vannak a gyerekek sugárzó kis lényük százféle mosolyával, itt van feletünk az ég kék dómja, lábaink alatt a virágok! Hát ha rád tekint két mosolygó gyermekarc, nem érdemes küzdeni, nem érdemes élve maradni?!

Ne téveszd tehát össze az eget a földdel, ne követelj magadnak idelent olyan boldogságot, amit csak a csillagokon túl osztogatnak;

Aki egészséges és akit legalább egy lény szeret a világon, elégedjen meg helyzetével

Az emberi élet mindenkor csak úgy volt elviselhető, ha fölébe emelkedtünk, fontos ma is, hogy elég magasból lássuk az életünket.

Szoktatni kell rá a lelkedet, hogy nagy legyen, hogy te magad légy magadnak ünnepe!

Ó, ha tudnák az emberek — kiált fel Silesius — hogy az egész ég a lelkünkbe befér! ...

Amíg a szíved szép, szép marad a világ!

A SZÍV ÉS ÉSZ HARCA.

Van bennünk valami nagyobb hatalom, mint az ész. Jámbor, régi szótárak ezt a „bennünk lakó földgolyót” szívnek nevezik.

A gondolat — mondja Blake — nem képes önmagánál nagyobbat megismerni, a szív képes arra.

Vannak dolgok, amiket csak az ért meg, akinek szíve van.

Az igazság arra tanít, hogy az emberek gonoszak, a sors igazságtalan, a szeretet kárbavész és mégis vannak lények, akik nem akarnak tudni a sors igazságtalanságáról, az emberek hálátlanságáról, akiket nem lehet lebeszélni arról, hogy szívüket újra és újra oda ne nyújtsák másoknak.

Voltak, vannak és lesznek emberek, akik annyira tudnak szeretni, hogy mindent odaadnak, még kényelmet, nyugalmat, örömeket, sőt jogokat is.

Egy hősie cselekedet, mindig átlépi a „józan ész” határait. Ha az anyák egyedül az ész intéseire hallgatnának, nem égetnék el magukat az önfeláldozás máglyáján, ők is követelnék az élettől az asszony jogait.

Az ész soha le nem írta volna azokat a szavakat, hogy a rosszat jóval kell fizetni, hogy ellenségeinket is kell szeretni, az ész száraz világossága mellett homály borítaná a hegyi beszéd csodálatos szavait.

A logikát nem érti mindenki, de egy mosolyt, amely a szívből jön, és e mosolyban felkínált engesztelést a legeggyűbb is megérti.

Tulajdon életünk mélységeit és magasságait nem a fejünkkel, hanem érzéseinkkel éljük át, hiszen az emberben több érzés lakik, mint ahány csillag ragyog le az égről.

Az ember boldog lehet olyan helyzetben is, amely logikai világképével ellentétben áll, de nem lehet boldog, ha ellentétben áll érzéseivel. Nincs ember, aki szeretet nélkül tudjon élni, matematikai, csillagászat és egyéb tudományok nélkül igen!

Vannak lelkünknek olyan rejtekhelyei, ahová egyedül a szeretet mer a lépcsőfokokon leszállni, hogy onnan magával hozza váratlan érzések ékszerét.

Vannak könnyek, amiket a legbölcsebbek bölcsesége sem vigasztal, mert az észből nem fakad szeretet, a könnyeket letörlő angyalok ott laknak a szív kicsi palotájában.

Nem az értelem kapuján lépünk be abba a birodalomba, ahol az álmok, remények, illúziók és vágyak élnek.

Olyan nagy lépésnél, mint a házasság az emberek $\frac{9}{10}$ része a szívet követi, semmit sem büntet annyira az élet, mint amikor a szív szavát megtagadjuk.

A kulcs, amellyel egy szívet megnyithatunk, nem más, — mint egy másik szív!

Az a hajthatatlan és kérlelhetetlen hatalom, minden rossznak és minden jónak figyelője és szemlélője: a szívedben lakik.

Az imádság nem szó, nem logika, Istennek, aki mindent tud, nincs szüksége se szavainkra, se logi-

kánkra, neki nincs szüksége, hogy érveinkkel ostromoljuk. Az igazi imádság mindig a *szív* odahullása Isten lábai elé.

Már Cicero megmondta: az Istent az eszünkkel keressük, de a szívünkkel találjuk meg. Igen! az ész tilt, meghátrál... a szív előretör, hozzáad, növel és alkot!

Sőt az ész a szívhez menekül, mikor hegyei és vökyei fölött az éj leszáll...

A szív nemesít meg minden hivatást, a börtönőr, aki foglyai iránt kíméletes, aki tartózkodik minden felesleges szigortól, felülmúlhatja az üres ájtatoskodót és elsőbb lehet a mennyek országában, mint aki Istent csak a száján hordozza és nem a szívében.

Mi dicsőítjük a gondolatot, pedig a szív több dolgra tud felelni, mint az ész.

A léleknek ösztönszerű bizalma van a szív ítéleteiben. Egy nagy asszonyi szív írta ezt fiának: „Ne higgy olyan gondolatban, amelynek szíved ellentmond”

Igen! a bölcsesség az észben gyökerezik, de a szívben bajt virágot.

Mennél mélyebb és tisztább a szeretetünk, — mondja Maeterlinck — annál bölcsőbbekké válunk és éjszminél magasabbra emelkedik a bölcsesség, annál közelebb kerül a szeretethez! Szeress és bölcs leszel, légy bölcs és szeretned kell!”

Vannak az emberi léleknek olyan rejtett fiókjai, amelybe a legfájdalmasabb, vagy legboldogabb élményeit helyezi.

Az első élményt, amely örök — a szív raktározza el. Mely arcok, tájak, szavak tapadnak meg legmárándóbban és legélelénkebben? ... talán, amiket szándékosan néztünk meg? Például a város, vidék, amiket túristaprogramunkba vettünk? Nem! a szív nem a Pantheonokra emlékszik vissza, hanem arra a hársfa-illatú halk fasorra, amelynek zöld lombjai alatt egykor megsuhantak felettünk a boldogság fehér szárnyai.

„Sohasem fogok túljutni azon a tájon, — írja emlékezéseiben Whitmann — amely őrzi azt a fehér házat, melynek falai között először láttam meg a mosolyt emberarcon és fényt a legszebb szemekben.”

Igen, a szív megőrzi azt, amit az értelem elfelejt, innen van az, hogy a jócselekedet, bár hiábavaló volt és céltalan: *sohasem változik szenvedéssé!*

A szív az ész fölött él, nemcsoda, hogy ezer dolgot követ el, amit az ész nem helyesel. A szívnek vannak az ész fóruma előtt érthetetlen gyengeségei, de a szív elbírná ezeket, sőt nem adja oda szép vereségeit a logika minden rózsakoszorújáért sem.

Az ember lelkében harc dúl az ész és a szenvedélyek között. Talán jobb volna, ha az embernek csak esze volna szenvedélyek nélkül... Vagy csak szenvedélyei volnának esze nélkül.

Az ész alacsonysággal vádolja meg a szenvedélyeket, viszont a szenvedélyek élők maradnak, bármennyire is meg akarja az ész méltóságukat tagadni.

Az ember nyomorúsága éppen nagyságából következik — mondja Pascal — s az ember nagysága ... a nyomorúságából.

Hányszor halljuk, amint a szív azt mondja: méltatlan a szeretetre . . . kár szenvedni érte! ... a szív nem tudja nem szeretni.

Képtelen kiábrándulni belőle, képtelen szétszedni azt, amit a szív íképzetele épített.

Az ész mondja: Takarodj! ... A szív: hozd vissza nekem! Az ész azt kívánná, bár pusztulna el — a szív titkon könyörög: csak azt ne! ... hogy láthassam. .. hogy megaláztatások árán is ... de látni lehessen ...

Az ész józansága azt kívánja, hogy bár már kilábolna a bajból — a szív titkon így imádkozik: Ó bár még egy kicsit beteg maradna ... hogy itt maradna... hogy dédelgethessem!

Lerázni őt! — parancsolja az ész ... Ne menj el... ne tűnj el örökre, ... ha nem szeretsz, legalább azt engedd meg, hogy én szeresselek! — könyörgi némán a szív ...

Az ész azt mondja: nem szabadna ennyire szeretned! — a szív a tenger áldozat után még egy *utolsó* áldozatot akar hozni, amely azonban sohasem a legutolsó.

Az ész e harca csak növeli a szenvedést, éppen mert tudatja a vergődővel, hogy önmaga ellen cselekszik, amikor a méltatlant tovább szereti.

Hiába minden: a szerelem ideje lejárt, de a reményt kiválasztó mirigy csak tovább működik és nem hederít az ész érveire, az embert a birtoklás esztelen és fájdalmas györryöre vezeti.

Tragikus az: hogyha a szív érdekelve van az ész nem tud fölényes lenni... az agy nem tud *annyyira* okos lenni, hogy a szív ne fájjon.

Mert más az ész és más a szív. Az egyik fontol, mérlegel, okoskodik, a másik az önkínzás környörtelenségével — szeret.

Mindkettőnek vannak érvei, és egyik sem ismeri a másikat, egyik se akar tudni a másik külön utairól.

„Nem tudok visszajönni hozzád — mondja Paul Gerald egyik alakja — túlságosan sokat vétettem ellened! ... *Neked* kell eljőnnöd, *neked* kell kopogtatnod ... *mert minden hibát én követtem el!*

Íme a szív logikája!

Vannak pillanatok, amikor jobban hiszünk szívünk igazságainak, mint eszünk minden okoskodásának.

Az ész és a szív harca tulajdon lelkünk csataterén örökké folyik, a legfélelmetesebb ebben a harcban, hogy gyakran magunk sem tudjuk, melyiket szeretjük a kettő közül, s melyiknek kívánjuk a diadalt?

SZERETNI!

„Az Isten ott kezdődik . . . ahol az ember végződik.” (Jacob Böhme.)

Egész életünk tulajdonképpen nem más, mint a szeretet megszerzéséért vívott küzdelem.

Az ember egy napon felébred arra, hogy semmi sem fontos az életben ... se vagyon, se fény ... se előrejutás . . . csak az, hogy valaki szeresse őt!

Szeretlek! ... ez a három tagú szó elég, hogy megváltson egy embert. . . Három szótag, amelyben ezen a földön sohasem gyönyörködhetünk eléggé! . . .

Beigazolódott, hogy lelenházak 'neveltjei, rend dacára is lelkileg bénák maradtak, mert nélkülözniük kellett az anyai szeretet egyenletes melegét.

A szeretet képezi a lét hajtóerejét, ez a társadalom kötőanyaga. Minden azt követeli tőlünk, hogy jók legyünk, nem szabad bosszút állni, gyűlölni még ott sem, ahol megbántottak bennünket. Mindenki törekszik valódi gyűlölet-Énjén túlemelkedni, mindenki kénytelen megjátszani a jó embert, ha nem az!

A mai ember legfőbb baja, hogy senki sem kap elég szeretetet.

A szeretet utáni szomjúság egyre gyötrőbb az emberekben, akik mindent megpróbálnak, *még jók is lenni* a szeretetért. Ha át világítanánk őket egy lelki

Röntgen sugárral — kétségbeesett erőfeszítést talál-nánk mindenkiben, a leglesúlyedtebb lelkű emberben is, hogy őt szeressék, hogy őt mindenki szeresse...

De azt akarni, hogy az emberek úgy szeressenek téged, mint te őket? . . . Milyen lehetetlen és hiú kíván-ság ez!

A legtöbb ember élete elfolyik anélkül, hogy arra az emberre akadna, akire szívének szüksége van. . . Pedig milyen borzasztó, amikor egy élet múlik ei egyetlen simogatás nélkül! ...

Miért éljek ... ha senkisem szeret? — hányan mondták ki e szót?

Hány tekintet könyörög nénián egy kis simoga-tásért, amit ő százszorosan vissza tudna adni. Hány nő életében látjuk, hogy nemcsak az anyaságot vál-lalta, de az apaság küzdelmeit is ... csakhogyn legyen valaki, akit szerethessen.

Hány sóhaj hangzott el már a csillagok alatt: — ... miért nem születtem átlagembernek,' akinek nem fáj olyan nagyon a szeretet hiánya?

Tgen? mi szeretet koldusok vagyunk. Kolduljuk a szeretetet először a férjunktől, a barátainktól, a gyermekeinktől. . . azután ott, ahol lehet!

Még az öngyilkost is az készíti a halálba: vala-kit meg fog indítani a halálom . .. valakinek fájni fog . .. valaki egy napra szeretni fog . . .

Stekkel mondja: „Niemand gibt das Leben auf, der nicht die Hoffnung auf Liebe auf gebén musste”.

*

A szeretet — önszétrombolás.

Szeretni annyi, mint *a másikat jobban szeretni, mint magamagunkat*, annyit jelent, mint nem önmagunkat, hanem *egy másik lényt élni át saját lelkünkben*. Ha valakit szeretünk, odaajándékozunk szívünket, rendelkezésére adjuk életünket, a szeretet énünk nagy felajánlása.

Az emberek általában nem azt szokták szeretni, akit érdemes szeretni. Rendszeren azt tudjuk legmaka-csabbul szeretni, akiért a legtöbbet áldoztunk, akiért mindent odaadtunk.

Nem szeret az igazán, aki okossággal és mérték-tartással szeret. Csak azokat szeretjük igazán, akiket sárosan és szennyesen, gyöngeségeikben és hibáikkal együtt szeretünk.

Ez is azt bizonyítja, hogy a szeretet nem e világból való!

Nem szabad az embereket azért szeretni, mert igazak, hiszen egyedül az Isten igaz . . . nem szabad gyűlölni őket... hiszen mindannyian meghalnak ... Az emberek olyanok, mint a méhek: mézet és fullánkot hordanak magukban, de mindnyájukban van valami magaszt is ... Ha más nem — a sorsuk. Dosztojevskij mondja: Nem az igazság az élet alapja, hanem — *az irgalom!*

Van, aki annyi szeretetet kap, hogy három embernek is elég volna, vannak, akik nem kaptak szeretetet, ezért lelküknek szirmai becsukódtak. Aki úgy érzi, hogy nem szerették eléggé, az rendszeren daccal áll szembe a világgal. Jószándékai megdermednek, lelkének érfélben levő gyümölcsei elfonnyadnak. Csak az az ember tud adni, aki kap is.

A szeretet kenyér, mindenkinek kell, hogy jusson legalább egy falat belőle. Azt tapasztaltam, hogy akit negyven éves koráig nem szerettek, azt soha többé szeretni nem fogják és az elvesztette a hatalmat, hogy szíveket tudjon szerezni.

Senki se érdemli meg, hogy szeressék . . . senki, hogy ne szeressék.

Milyen kár, hogy az emberek, csak három-négy emberhez tudnak jók lenni, vagy talán csak — egyetlenegyhez. A legtöbb ember nem tud jó lenni egymáshoz még egy óráig sem, hát még egy életen át?

Van, aki sohasem keresi az emberekben a szépet, aki mindig csak a más hibáját látja meg, *éppen azt a hibát, amit nem tud megbocsátani.* Vannak, akik makacs csökönyösséggel keresgetik, mi rejtőzhetik a nemes érzések mögött, mi lehet az oka, hogy ez az ember jó? ...

Az emberek inkább öldöklük, mint segítik egymást, *pedig mennyi munkájukba kerül ez!*

Aki átérzi az élet egységét, az nemcsak az egyes emberekkel rokonszenvezik, hanem egy benső ölelést tartogat lelkében az összes emberek felé!

Az igazi jó ember áldás környezetére, — szent menedék az összes emberek számára. Sajnos — jámbor lelkekben nincs hiány, de igazán szeretni tudó emberek igen kevesen vannak, mint ahogy meleg szívek sohasem voltak sokan a földön. Pedig egy igazán jó ember a földön szükségesebb, mint száz angyal a mennyekben.

Van akiben nyoma sincs a szeretetnek, akinek szíve jégből van, vagy kígyóbőrből. Van, aki hóhérnak született, mintahogy mások áldozatnak születnek ... képtelen a mások szenvedésével törődni.

A felebaráti gyűlölet ez, Kain gyűlölete aki mindenáron gyűlölni akar.

Egy bíróról mondják, hogy boldogtalan volt, amikor felmentő ítéletet kellett hoznia, legszívesebben mindakét felet elítélte volna.

A görög monda szerint Apolló felszólította Xeniaszt, hogy kérjen tőle valamit, a kérése teljesedni fog, de a szomszédja a kétszeresét kapja.

„Üttesd ki hát az egyik szememet — így hangzott a kérés — hogy szomszédom mind a két szemét elveszítse.”

*

Az emberek — mint a napraforgó a fényt — megérik: kiken van és kiben nincs meg e varázslatos fluidium.

Duhamelnek van egy regénye egy testvérpárról: az egyik a megtestesült korrektség, pedantéria, minden kötelességét megtette az életben, sokra is vitte, kishivatalnok marad egy tintapecsétes íróasztal mellett, legmagasabb rangja, hogy megválasztják egy kocsmai asztaltársaság elnökének. A bátyját mindenki becsüli, tiszteli, minden szava aranyat ér, és még sincsenek barátai... Az öccse vidám fecsegő, aki úgy szórja szét mosolyát, „mint ahogy a gyermekláncfű szétszórja magát a szélben” ... és mindenki szereti, bár se rangja, se pénze nincsen.

A két élet mérlege: a bátyja ott fekszik a koporsóban rendjelektől elborítva, de ezt a koporsót alig néhány könnytelen ember kíséri ki dízsírhelyéhez . . .

Hát ilyen kevesen szerették? . . .

Meghal a másik testvér is, a bohém, könnyűszívű — koporsója után kivonul az egész kisváros, zokogva...

Hát ennyien szerették? . . .

Ezen a koporsón egy láthatatlan aranykulcs nyugodott — mondja az író — amellyel mindenki szíve zárját nyitni tudta . . .

Hány ember van, aki korrekt, mint egy angol lord, és mégis van benne valami, ami taszít, ami védekezésre kényszerít. Minden megvan bennük, csak egy hiányzik. .. *az öröm ... a zene.*

És vannak szívjóságtól sugaras emberek, akiknek nincs sziporkázó elméjük, de akik körül, mint a franciák mondják ... „még a levegő is mosolyog”, akik minden gondolatot, mielőtt kimondának, belemártanak a mosolyok tavába, ami lelkükben van.

*

Szeretni és *jól szeretni*, — mondja Montaigne — az két merőben különböző dolog.

Van — elhibázott szeretet is, vannak a szeretetnek elősdierei is.

Erényeink éppúgy zsákutcába vihetik életünket, mint hibáink és bűneink. Láttam sok életet, amelyet a szeretet tett tönkre.

Schopenhauer mondja: „A nők szerelme több embert vitt a pusztulásba, mint a gyűlöletük”.

Howard Spring regényének, „A szerelmes fiam”-nak főhőse, az apa — kárpótolni akarja fiában

mindazt, amit tőle a sors megtagadott. . . Mindent el-
néz, mindent megért, mindent megbocsát fiának, aki
a túlzott imádat rontó és bénító légkörében nő fel. . .

Mikor a „szerelmes fiú” eljut a kötélig, az apja
csak akkor látja be, hogy egyedül a szeretet gyerme-
keinkhez nem elég ... hogy nem lett volna szabad
ennyire szeretnie, nem lett volna szabad minden hiba
előtt egyszerűen behunyni a szemét.

Egy másik fiú is az akasztófa alól izente szülei-
nek: „Apám, anyám bocsássatok meg, rossz fiatok
voltam. Mondjátok meg apámnak, *legyen szigorúbb a
többi fiához!*” Hány apa szívlelhetné meg ezeket a ne-
héz szavakat?

Igen! sokszor nem vesszük észre a jóságban a
csapdákat és lejtőre vezető utakat. A szülők legtöbbször
azt hiszi, hogy kitűnő nevelő, mert tele van szeretettel,
s nem tudja gyermekeivel szemben fegyelmelni érzé-
seit, Madama Lhande bevallja: „Mi anyák vakok va-
gyunk gyermekeinkkel szemben! A szeretet, vagy a
szeretetlenül is nagyobb hiúság akadályozza meg, hogy
olyanoknak lássuk őket, amilyenek valóban!”

Túlságosan gyenge vagyok ehhez a gyerekekhez! —
hány apa és anya hallotta már szívében ezt a szemre-
hányást!

A gyermekeinkbe nem szabad szerelmeseknek
lennünk, a gyermekeinket még a *szerelmenél is na-
gyobb szeretettel* kell szeretni!

A latin mondja: Si bene odivi: amavi — si male
amavi: odivi!

*

Van ilyen egyoldalú, túlzott, lépesmézédes szere-
tet felnőttek között is. Az egyik a szívét tálcán kínálja

fel a másiknak és a másik nem tudja mit kezdjen ezzel a felkínált nagy érzéssel? Van valami kínos és nyugtalanító az ilyen viszont nem-érett, tetézt szeretetben.

Pedig ha valakinek nem kellünk — ó ez nagyon fájdalmas érzés!

Viszont, ha nem tudunk valakit viszontszeretni, borzasztó teher a másik hozzánk tapadni akarása. Mert a szív törvénye, hogy csak annak a csókja kell, akit szeretünk!

*

Szeretetünk sokszor elfárad, időközben úgy látszik, mintha teljesen kialudt volna, pedig szó sincs arról, hogy teljesen eltűnt volna. Különösen házastársaknál láthatjuk, hogy két ember, aki pedig nagyon szerette egymást, elfáradnak egymástól. .. Ilyenkor a szívet pihentetni kell.

*

„Légy olyan mint a márvány! Ne szeress önmagadon kívül senkit! — hirdeti Nietzsche. A szeretet és jószág gátolja a fejlődés törvényét, mert azt igyekszik fenntartani, ami pusztulásra már megérett.”

De ha csak magadért vagy — mirevaló vagy? Meredith szerint: az önző — önmagának a gyermeke. Az élet azt tanítja: minél jobban szereti valaki önmagát, annál jobban gyűlölik őt mások.

„Teljesen egyedül magadat szeretni — többet árt neked — mondja Celanói Tamás — mint bármi más a világon. Csupa önzésből azon kell lennünk, hogy önzők ne legyünk.”

Egy reggel Tolsztoj kiment a poljanskai mezőre ott egy öreg embert látott.

Megkérdezte a roskatag öregtől: hány éves?

82 — felelte az.

Hát nem akar még meghalni?

Dehogy is akarok ... az ember nehezen válik el az élet hívságaitól.

Hallgattak egy darabig ...

Azon gondolkoztam — írja Tolsztoj — miféle hívságokon csünghet ez az ember, aki olyan korhadat, mint egy kiszáradt fa ...

A kapu előtt levő padon egy 4—5 esztendős lányka állott. . . Szívalakú kicsi arca volt... Ibolyaszínű szemei. . .

Az öregember odament a gyerekekhez, földtől mocskos ujjával megsimogatta és gyöngéden rámosolygott . . . Arca megszámlálhatatlan rácba verődött ettől a mosolytól.

Aztán gyöngéden megölelve mondotta:

Úgy-e kap egy csókot a nagyapa?

Ó hát ez az élet híúsága, amitől oly nehéz elszakadni ... a szeretet!...

*

XIII. Lajos francia király egy élet szolgálataiért meg akarta jutalmazni Claude Bernard abbét, megengedte, kérjen, amit akar. Azt kérem, — felelte — hogy tegyenek padokat a halálraítéltek szekereire, amelyen őket a vesztőhelyre viszik, hogy le tudjanak ülni!

Tanítsd te is a szívedet jónak lenni, mert egyetlen tévedés van a földön, egyetlen szerencsétlenség, ha már nem tudunk szeretni, viszont semmi se veszett el addig, míg tudunk szeretni.

Ne engedjük szívünk köré jégréteget képződni, amit az emberekben, az életben, önmagunkban való csalódás fagyaszthat.

Milyen mennyország lehetne ez a föld, ha szeretni tudnánk egymást! — hiszen nem a repülőgép emelte fel az embert a magasba, hanem a szeretet!

Szeretni! — ezt az ég parancsolja, teljesíteni kell a magas parancsot, mert ez lényünknek csúcsa és koronája.

A szív is nagyon . . . arra való, hogy elköltsék ...

Amo — ergo sum.

GYÖNGÉDSÉG.

„Hálát adok az Istennek, hogy csak hárfát adott a kezembe, nem kardot.”

Egy Parisban történt gyilkosság alkalmával megállapították, hogy a gyilkos szörnyű tette után megette a szobában levő kanárimadarat.

„Nem bírtam volna el, hogy ez a kicsi jószág elpusztuljon” — vallotta a vizsgálóbíró előtt.

Igen! minden szívben, még egy gyilkos szívében is van egy kicsi kert, egy a gyöngédség violáival beültetett kert, ahol virágok nyílnak.

*

Aki gyöngéd, annak felebarátja minden, ami él. Nemcsak az angyalokat tudja szeretni, nemcsak az embereket, hanem az ember alatti világot is, fákat, állatokat, virágokat.

Ismertem egy embert, aki ha meglátott egy picike havasi fenyőt, hangosan ujjongani kezdett: Jaj de édes fenyő! ... te kis aranyos fenyő! Simogatta a virágokat.

A hinduk séta közben seprővel seprik maguk előtt az utat, nehogy eltapossanak valami bogarat.

Bölcselőjük Lao-cse mondja: „minden ami meg van kötözve, akár virág, akár ló, vagy kutya... fáj nekem!

A gyöngédség nagy költője Dickens, felháborodva írja, mennyi finom ösztönt taposnak le önmagukban Anglia nemes lordjai egy falkavadásztón, amikor száz lord szalad egy szegény kis róka után, aki nem tehet semmiről.

Tudjuk, hogy a Nagy Asszisi ölébe farkasok fektették oda fejüket — ime a példa: hogy gyöngédséggel még a vadállatok között is lehet élni.

*

Mindenkiben megvan a kényeztetés gyönyörűsége. *Mindenkinek van egy órája, amikor szeretne egy csókot kapni, talán nem is annyira az arcára, mint a lelkére ...*

Milyen jó, ha van valaki, aki engedi, hogy szeret-hessük őt. Itt van a kutyám: fejét gyöngéden ráteszi a kezemre, ha abbahagyom a simogatást. Egy lény, akinek *kell* a szeretetem, *aki elfogadja azt*, ó milyen nagy dolog ez! ...

Milyen jó ha gyermekeink még csak hat-hét éve-sek ... Még lehet velük anyáskodni. . . becézni. . . Mikor már 14 évesek, már nem lehet! . .

Akiben a gyöngédség van, az elsősorban megta-nul az emberekkel a saját nyelvükön beszélni. A finom szív azt is érzi, ami a másiknak fáj, sőt a mások sebe még jobban sebz, mint a sajátja.

A finom szív tudja, hogy minden ember lelkében van egy húr, amelyet nem szabad megbántani. Hi-szen olyan könnyű jóvátethetetlenül megsebezni egy embert!

A kézzel ütött sebek hosszabb-rövidebb időn belül begyógyulnak, a nyelv törével ütött sebek egy egész életen át fájni tudnak.

Sajnos, az emberek legtöbbször a tulajdon élete nem elégíti ki, azért avatkozott bele idegen életekbe.

A szív gentlemanje fegyelmezi érzéseit, vigyáz arra; mit mondjon ki. .. mit hallgasson el? mit hogyan mondjon? Tudja, hogy az emberek nem bántják, ha ügyetlen is a bók, mohón fogadják a legkirívóbb hízelgést is . . . , Gyöngéd szív kell ahhoz, hogy örvendezni tudjunk az örvendezőkkel, ami sokkal nagyobb művészet, mint együtt sírni a sírókkal. A más bajában az ember a saját baját siratja — a gyöngédség a pozitív valami: embertársaink felé táruló, át-karoló és igenlő.

Az asszonyi szerelemben mindig van valami az anyai gyöngédségből, a dédelgetni akarásból, a lelki simogatásból... az oltalmazásból... „Lieben heisst müütterlich sein” — mondja egy német író.

Nők nélkül életünk elején hiányozna a gyámolítás . . . közepén az öröm . . . végén — a vigasztalás.

Viszont minden asszonyban megvan a vágyódás a gyöngédség után, amit többre becsül még a szerelemnél is. Minden asszony szeretné, ha a férj többet foglalkozna vele, ha észrevenné, hogy még szép . . . Ezt a vágyakozást azonban csak kevés férfi érti meg, nekik elég, ha szeretik a feleségüket és terhes számukra, ha ezt ki is kell mutatni. Viszont az asszonyokban gyakran hiányzik az a gyöngédség, hogy

csöndes légment teremtse a férje körül, mikor az fáradtan hazajön. Pedig ezen a gyöngédségen áll vagy bukik a legtöbb családi boldogság.

*

Lao-cse mondja egy helyütt: „Az ember csupa puhaság és gyöngédség, amikor születik — kemény, lecsontosodott, kiszáradt, amikor meghal. A fák és virágok is életük teljében törékenyek, finomak — szárazak, zörgők és aszottak, amikor kóróvá hervadtak. Tehát a keménység és erősség a halál tartozéka, a lágy-ság, a gyöngédség, a jóság — *az életé!*”

AKÖNYÖRÜLET.

„Ó emberi lélek! mennyi rejtett kincsed és mennyi sebed van”. (Egy misztikus.)

Mereskovszkij leírja a „Tél szivárványban” azt a jelenetet, amikor Péterváron elvonul az utcán a száműzöttek egy csapata, akiket Szibériába deportálnak. Mindenki hoz nekik valamit — egy egyik kenyeret, a másik néhány kopekát, a harmadik pipát, a negyedik keresztet.

Nyoma sincs a tömegben, hogy hőst akarnának a fegyencekből faragni, senkise akarja ártatlannak nyilvánítani őket, senkise bámulja őket bántó kíváncsisággal.

Itt valami több mutatkozik meg... *alázat a szenvedéssel szemben ...*

Nem a vágy elvonni őket az igazságszolgáltatás elől, hanem a vágy megerősíteni alásüllyedt és megalázott lelküket, megvigasztalni bennük ... a testvért.

Van egy pillanat, mondja Dosztojevszkij a „Bűn és Bűnhődésben”, amikor a kivégzés jobban fáj, mint maga a gyilkosság, amikor a legkeményebb szívet is megtöri egy magukban is ismeretlen szeretet ereje.

Ő, aki feltárta a fényt és árnyékot, amely mindnyájunk szívében ott bujkál, kimutatja, hogy senkit se lehet megölni, mert később szánni és szeretni fogjuk.

Nagy lélektani tudás volt abban a keleti bíróban, aki arra ítélte a gyilkost, hogy áldozatát, akit megölt — három óráig tartsa az ölében.

Kant is azt bizonyítja Ethikájában, hogy a háborúk bármennyire megmutatják, mennyi embertelenség lakozik az emberekben — kifejlesztik a felebaráti szeretetet, összebarátkoztatják az embereket, kiégetik a gyűlöletet. . .

Egy német bizottság még a múlt világháborúban kiszedte az angol foglyok zsebéből a hozzátartozóikhoz írott leveleket és nem talált közöttük egyetlen egyet se, amelyben az ellenség iránt a gyűlölet egyetlen sorát fellelte volna . . .

*

A szenvedő mindig részesül valamely titkos oldalról védelemben, mert semmi sem hozza oly közei az embereket, mint közös gyöngeségeik.

Ha egy nagy szerencsétlenség történik, az emberek összefutnak, a jóakaró, segítő erők egyszerre mozgásba jönnek egy láthatatlan harang mélységes hangjának hívására.

Van ugyanis egy kicsi, gyöngé, titkos hang bennünk, amely az alulmaradottakért, a kitagadottakért az eltagadottakért könyörög.

Barrés bevallja, hogy a beteget mindig jobban tudta szeretni, mint az egészségeseket, a kopott szegényt jobban, mint az ápolt gazdagot, a gyermeket jobban, mint a fenkölt, fölényes és okos nagyokat.

Goethe is azt mondta; „Ha volna egy tékozló fiam, én is azt szeretném jobban, mint a rendeset, aki bocsánatra nem szorul.”

Raszkolnikov így szól a Bűn és Bűnhődésben: „azért szerettem Szonyát, mert beteges volt és halovány, mert az arcára rá voltak írva eltemetett álmai, — ha még púpos és béna is lett volna, még jobban szerettem volna.”

*

Az édesanyáról azt szokták mondani, hogy minden gyermekét egyformán szereti, de csak egy bajnak egy betegségnek kell jönnie, hogy odahajoljon szeretnitudásának minden erejével... ilyenkor kitűnik, hogy a betegeskedőt, az esetlent, a zülleni indulót mégis jobban szereti.

Ha láttam láncravert rabot az utcán a rászakadt homályban, szégyenben és visszafojtott könnyek között, mindig szerettem volna odamenni hozzá és arcába hulló haját megérinteni, hiszen az is anyától született ember ... azt is védő, oltalmazó karok takarták be . . . azt is szerették . . .

Amíg ember vagyok emberek között: nem tudom túrni azt a szívtelen táblácskát, amely száz és száz ház kapuját díszíti: „Cselédeknek és szolgálóknak a főlépcsőn járni tilos”. Ilyen házakban a melléklépcsőkön mentem fel magam is.

Így marad meg lidércként egy nyomasztó érzés az emberben, ha nem adtunk a koldusnak, aki könyörög és két fillérért Isten nevét említi — bármennyire tudjuk is, hogy a könyörgő méltatlan a könyörületünkre.

Lehet, hogy az ész nem szentesíti ezt a rokonérzést, de a szívben egy homályos hang érettük könyörög.

Egy homályos és legyőzhetetlen hang a lelkünk mélyén parancsolóan így beszél: Állj mindig a gyöngék, a sebettek, az alulmaradtak mellé! ... Dolgozz az élet mostohagyerekeiért... Minden szenvedő a tiéd... mutasd meg nekik hited minden fenkölt reményét!”

Jézus az emberi hibákkal szemben fenségesen ki-méletes.

Gyöngéden szereti a gyöngéket, titkos kincseket gyűjt a kivetett szívekből... Szinte úgy tűnik fel, hogy közelebb van a bűnnel szennyezettekhez, mint az igazakhoz, a hidegekhez, a korrektekhez, a kiegyensúlyozottakhoz.

Szóba áll a vámosokkal, bukott nőekkel, a szamariai kútnál az asszonnyal aki már ötödször váltogatja férjét. Nem fölényes velük, hanem könyörületes. Sehol egy szemrehányó szó, sehol egy korholás, egy fenytetés, egy megleckéztetés ... ő lehajol a szívekhez, hogy felemelje azt.

A pásztor ő, aki a hurokra került juhok nem üti meg, hanem ott hagyva a 99-et, az eltévedt 100-adikat a karjaiban hozza haza ...

Az Isten szóba állt velük, szóba áll azokkal, akikkel mi nem álltunk volna szóba, mert látta, hogy e szegény szívekben már hajnalodik, mert tudta, hogy a legnagyobb út: eljutni a bal latortól — a jobb latorig, mert érezte, hogy megvan bennük a jószándék visszafordulni... visszatérni. . . visszamenni egészen a lelkükig...

Ami Amerikát szemembe naggyá teszi: az nem a monstruózus és titáni gépkultúra, hanem az a tény, hogy ott a bűnösöktől nem veszik el a jövőjét, ott meghagyják az elesetteknek a felegyenesedés jogát. Ott ha valaki százszor elbukott és százegyedszer is fel akar emelkedni segítő kezek nyúlnak a hóna alá.

Nálunk rendesen éppen akkor záródik be a társadalom kapuja, amikor a bűnös számláját már rendbehozta és megpróbál becsületes emberek közt megbecsült emberként tovább élni... Nem, ezt nem engedik meg!

Ha félreáll, ha a falhoz lapul, há árnyékban él tengődve — azt még megengedik, de ha a fejét felemelni próbálja, és hangját hallatni — akkor vége!

Ezért süllyed még mélyebbre sok kitagadott, aki úgy érzi, hogy ebbe a könyörtelen társadalomba mely következetesnek hirdeti magát, nem is érdemes visszatérni ...

*

Dosztojevszkij mondja a „Karamazov testvérekében: „Senkinek sem szabad bírónak lenni, hiszen mindenki testvér” ... *Valóban: kinek van joga büntetni, — ha belenéz a tulajdon lelkébe?*

Mindnyájunkban van valami, ami könyörületre szorul.

Ha nem is jutottunk a Vádlottak partjára, vannak csúf, sötét kis cselekedeteink, amelyeket a magányos ságban is biztonságban követtünk el s amelyek megmutatják milyen örvények vannak bennünk.

Ne feledjük, hogy a szív bírósága is ítél!

*

Peguy mutat rá, hogy a lélek örvényei mélységesen mélyebbek, mint lelkünk magasságai, ő mondja, hogy minden kereszténynek áhítatos tisztelettel kell meghajolnia az eltévelyedettek és bűnösök előtt.

Meg kell bírálni azt is az emberekben *amit nem tesznek, egy bukás mögött* a megharcolt harcok nagy láncolatát, e kicsi és láthatatlan, de fénylő diadalokat, amiket az ember a sötétben és homályban arat.

Aki egy embert igazán meg akar érteni, annak nemcsak a látható hibáit kell észrevennie, hanem a lelkében folyó láthatatlan küzdelmet is.

Hiszen létezhetnek e szörnyetegek, annak a szemében, aki egyedül tudja: miért léteznek, hogyan lettek azzá, hogyan tudtak volna lenni — *nem azokká!*

Valamiképen mindenki Istenre mutat, a legeltévelyedettebb is, mert ő is kapott belőle valamit. Azért mondja Kant: Az ember nem gondolkozhatik elég magasztosán az emberről.

Mit tudjuk mi: mit szenved, retteg, vergődik, mennyire szeretne jó lenni a legbűnösebb bűnös is?

„Én minden erőmet megfeszítettem, hogy rendes ember legyek — zokogta a bíróság előtt egy ember, aki ölt... Ki merné mondani, hogy ez az ember hazudott?

Ezért mondja a hippói bölcs: Odi errorem . . . ama errantem! Ne feledjük, hogy Istennek éppen az elhagyott, a senkitől meg nem értett szívek a kedvencei.

Egyszerű emberekben gyakran megvan a fenkölt képesség, hogy nem tudnak sokáig gyűlölni. Meg tud-

nak bocsátani, ami férfiasabb dolog, mint elégtételt venni és büntetni.

„Igaz ember akarsz lenni, — kérdi O'Connel bíboros — akkor próbálj valam jót elismerni ellenségedben is. Ellenségeinktől tanulni a legjobb út, hogy megszeressük őket. Megbocsátani: ez az érzés, amely a szívet misztikus magasságokba emeli.

Knut Hamsunnak van egy elbeszélése, amelyben egy havasi pásztorról van szó, aki a ködben mozgó alakot vadállatnak tartja, mikor közelebb jön, látja, hogy ember . . . mikor még közelebb — hogy *a testvére*.

Mindnyájan így vagyunk, mennél közelebb jutunk egymás szívéhez, annál inkább felismerjük az ellenségnek hitt emberben is az ismeretlen testvért.

Így bocsát meg az anya a kamasz fiúnak, akinek nincs egy szeretetteljes szava... aki csupa dac ... de az anyai szív meghallja, amint e durva szavak a javulásra készülő ember újjászületésének kínzó vágyát zokogják.

Csak egyfajta kereszténységet ismerek el — mondja Bernanos — szolidárisát a meggyötörtekkel... a kítaszítottakkal... a megütöttekkel... a nyomorultakkal.

Nézz tehát a sötét arcokba, az üldözött szemekbe az anyák könnyöreltes tekintetével.

A SZERELEM TÜNDÖKLÉSE ÉS HAMVADÁSA

Ami az életet leggyakrabban kifordítja a sarkai-
ból, az a — szerelem.

Az ember egyszer találkozik vele és ez kihat egész életére. A szerelem olyan erő, hogy még akkor is eldönti életünket, ha *nem fogadjuk el*... Akkor is az emberi élet központi problémája, ha a szívnek van ereje, hogy némán elfojtsa s a szív legelrejtettebb mélyére temesse.

Van nő, aki egész életét a szerelemre építi, nélküle nem látja célját az életnek. Még Katalin cárnő is így ír: Ó ha egészen erős volnék, ha férfi volnék ... az más volna. De mégis csak nő vagyok, szükségem van a szerelemre.

Az, élet szeretetén kívül ez a legtevékenyebb, legkönyörtelenebb, leghatalmasabb ösztön, ezért van, hogy az emberek legtöbbször nem érdekli a regény vagy színdarab, ha nincs benne szó szerelemről.

„Egy életen át vágyódunk — írja Unamuno — egy szeretet test után, mert nincs jobb korlát, amely rejteget minket... véd az éjszaka ellen ... az ismeretlen ellenség ellen ... Milyen könnyű bátornak lenni, ha van valaki mellettünk!”

Az ember lelke mélyén él egy arc, amely saját lélekképének legtitkosabb szálaiból szövődik, amely arc addig marad észrevétlen, amíg az élet elébe nem sodorja, s a belső fény szálakból szőtt képet a térbe vetíti.

Ezért jelentkezik a szerelem; keresés formájában, *ezért szerelmesek a fiatalok magába a szerelembe*, ezért van, hogy a röpke pillanatok alatt meglátott lény: megindítja a vonzást, a szerelem vulkányszerűen tör ki.

Ki lehet ez a lány, aki rámnézett?

És a szív válaszol: *Ez a tied!*

És az arc, amely először csak a szemben volt meg, leszáll a lélek mélyére . . . aztán viszontlátjuk álmainkban ... A fiatal szív elvarázsoltan kóborol. . . észre se veszi, hogy egy nevet ismétel, hogy a lába balra viszi, amikor jobbra akart menni. . . hogy egész nap a délutánt várja... és a délutánban az öt-órát, amikor látni fogja őt. .

Igen! minden szerelem a szív tűzijátéka, elragadóan szép érzések csodálatos szövevénye, amelynek lényege nem a csók és ölelés, hanem az az elragadtatás, amely kitépi lényünket önmagunkból... A szív kifeszül, mint egy vitorla és repül, repül. Minden szerelem úgy kezdődik, mint egy tündérmese ...

A szerelem azért olyan nagy dolog, — mondja Paul Gerald — mert *benne pihenjük ki a szív összes fáradalmait*” ... A szerelemben mindig el akarunk valami szenvedést altatni... a szerelemben az ifjúságot akarjuk.

„Meghódítani és megtartani egy lelket, amely anynyira erős, hogy fölemel minket és annyira gyöngé, hogy époly szüksége van ránk, mint nekünk... óréa... óh micsoda nagy érzés ez!” — mondja Paul Valery.

Ezért is van az, hogy a gyöngék, az élet kitagadottjai vágyódnak a legsóvárabban a szerelemre.

„Az élet a szerelem fegyverével harcol a halál ellen — szerelmesnek lenni, annyi mint tudni, hogy meghalunk.”

A szerelemben talán nincs is férfi és nő . . . csak lelkünk egyik fele zokog a másik fele után! . . . Csak a szerelemben láthatjuk . . . milyen nagy dolog az . . . egy ember!

*

A szerelem nem olcsó fényezés! Mindennek megvan az ára, de semminek annyira, mint a szerelemnek.

Hányszor láttuk, hogy a szerelem a legkiegyensúlyozottabb észember életében is az értelem fölé került.

Hányszor láttuk, hogy a legszebben fölépített életet összekuszálta, a legértékesebb kapcsolatokat fölborította, a leggonoszabb konfliktusokat idézte elő.

Egyszer egy életet, máskor a vagyont, a rangot, a karriert, a boldogságot követeli áldozatul, sőt a különben becsületes embert lelkiismeretlenné, az eddig hűségeset árulóvá teszi.

Ez az a démon, amely kiragadja az ember kezéből az élete fölötti uralmat, megfosztja az embert szabadságától, elveszíti a harmonikus emberek érzékét az élet fegyelme iránt, a szerelem misztikus és titokzatos törvényei előtt megsemmisül az akarat és büszkeség!

Hiába mondja az ész, hogy életet adni cserébe egy szerelemért: rossz üzlet, — a szívet ezek az érvek hidegen hagyják, ő kész a józan ész ellenére saját boldogságát is feláldozni.

Hányszor láttuk az életben, hogy valaki mindenben meg tudta őrizni méltóságát, csak amikor szerelemről volt szó, csúszott ki alóla a talaj ...

Aki kívülről szemléli, nem is érti, hogyan lehet központi élménye egy Napóleonnak egy olyan kisértékű nő, mint Mária Lujza. Ez a lángész, hogy imádhatta ezt a libácskát?

Ismertem egy magasrendű embert, aki szerelmes lett egy közönséges és jelentéktelen nőbe, aki amellettt hogy kihasználta, állandóan kínozza, mennél jobb volt hozzá a férfi — ő annál kegyetlenebb.

Tisztán látta, hogy a szeretett lény nem jó hozzá, hogy méltatlan mindarra, amivel elhalmozza, hogy jószágára fölényes kegy ellenséggel válaszol — mégis engedte, hogy tehetetlen bábként kezelje.

A férfi érezte, hogy, ez a nő *lehúzza*, mégis a látát előbb lehetett volna megállítani, mint belőle ezt a szerelmet kibeszélni.

A szerelem képes arra, — mondja Schopenhauer — hogy szerelmes levélkéket csempésszen jámbor hölgyek imakönyvébe, hajfürtöket a miniszter irattáskájába, préselt virágokat filozófusok kéziratái közé!

Ámor volt képes elkövetni azt az örültséget, hogy beleszeressen egy 17 éves leányba az a 74 éves Goethe, aki már oly fenségesnek látszott, mint tulajdon szobra.

Ez a démon kéjjel leli kedvét abban, hogy mindent, ami magasabbrendű, megalázzon és éppen a nagyot, a főnségest lábai alá tiporja. A szerelem olyan áradás, amely személyiségünk legalsó rétegeiből tör elő, ne csodálkozzunk tehát, hogyha az élet látható felszínére érkezik: felhossa magával a mélység moszatját, kagylóit és iszapját.

*

Lehetséges e házasság szerelem nélkül? Azt hiszem 18 éves korban ez lehetetlen, de 45 éves korban

már igen. Hiszen: nem a szerelem teszi a házasságot házassággá, a házasság lényege — a türelem és harmónia.

Éppen ezért a boldog házassághoz nem elég két magában értékes ember, a boldog házassághoz két egymásra hangolt ember szükséges, akik kiegészítik egymást. Mert konfliktusok nélküli házasság nincsen, csak a konfliktusokat tartósan kiegyenlíteni tudó két ember van.

A boldog házasság alapja a vérmérséklet harmóniája, hogy két ember meg tud osztani minden reményt, lelkesedést, honvágyat, ihletet, csapást.

A házasságban a szerelem azt jelenti: ... jó veled együtt lenni! ... Te nyugalmat, pihenést. . . álmot. .. egyensúlyt jelentesz és adsz!

A házasság lényege: az egyéforrás, két lény egyévválása, két lélekprizma összeillesztése.

Mélyreható szemmel írja Unamuno: „Ha egy férfi megházasodik, eleinte nem tud felesége testéhez úgy érni, hogy el ne lepné a vágy tüze ... De az idő telik ... az ember megszokik mindent. És a férfi egy napon azon vesz észre magát, hogy egészen mindegy, akár a maga, akár a felesége combját érinti meg a keze. Azonban ha amputálni kellene a felesége combját, ugyanezt a fájdalmat érezné, mintha saját combját vágnák le”.

Voltak házastársak, akik annyira összeforrtak, hogy mikor az egyik meghalt, a másik jóformán órák múlva követte, noha nem is volt beteg.

A szerelemben is van tavasz, nyár, ősztél... Minden virág, így a szerelem virága is magában hordozza elhervadásának csiráit.

Ami úgy kezdődött mint egy tündérmese, lassan megfakul, két eggyé forrott lélek lassan újra ketté válik.

Ó milyen keserű, hogy akit egész szívvel szeretünk ... egész lelkünkkel szerettünk, akit alig tudtuk elviselni, hogy egy pillanatra is eltűnjön a szemünk elől — az megszűnik számunkra létezni... akár sose látnánk többé!

Igen, eljön a szív szomorú ősze, valamikor azt mondotta az egyik: még a halál sem segít, odalent is várni fogom őt... és most a szív így szól: szeretnék már nem szeretni! ...

Hát annyi boldogság... annyi emlék egy napon hamuvá válhatik? ... Hát lehetséges ez?

Ki a hibás? Senki! Hibás-e a virág, hogy elhervad, hibás-e a falevél, hogy lehull?

Nem! ... nem mi vagyunk a hibásak, hogy az élet tovább tart, mint a szerelem.

*

A szerelem halála: nem a halál, vagy elválás, a szerelem halála... a közöny.

Ami akkor a legborzasztóbb, ha csak az *egyik* érzi, hogy a szerelemnek vége, a másik nem veszi tudomásul ezt. Nem veszi észre, hogy a szivárványhíd, amely két szívet összekötött — egyik felén már ki-aludt, a csonka szivárvány a két szív közül az egyikhez már nem ér le ...

Régi mondás az: a szerelmet nem megkezdeni nehéz, hanem . . . *befejezni!*

A szívben minden el van intézve már, mégis milyen nehéz egy halott szerelmet elföldelni, ráírni a sírkövére: Sic transit gloria amoris!

De az igazi szerelem olyan, mint a himlő, ha el is múlt, ott maradt a szíven a forradása . . . Egy égigérő, egy nagyon nagy szerelem árnyékát a szív mélyén soha sem lehet egészen eltemetni! . . .

A SZERETET TÖVISEI

Meredith regényében olvassuk ezt a sort: „Úgy mentek ők ketten végig az életen, mint szerelmes hattyúk ... ott lebegett felettük lelkük eggyé olvadó éneke”.

Nos: ez így lehet a tündérmesékben, de nincs így az életben.

Éppen az ellenkezője az igaz: a legszörnyűbb szenvedések húzódnak meg e glória árnyékában. A szerelem legszebb jutalma a szenvedés, mint Goethe mondotta: „Die Liebe belohnt sich zulezt immer mit Leid”.

A szeretet mindig tövises, aki nagyon tud szeretni, annak sokszor fog fájni a szíve.

Ahol szeretet van, ott örökös érzékenykedés van, ott állandóan hallani:

„Ha akármit mondok neked . . . mindjárt rosszul esik!”

Igen! ha nagyon szeretünk valakit, minden szó nagyon fáj, egy barátságtalan, célzatos szó, annyira meggyötörhet, mint más szájából a fullánkos szavak ezrei.

Minden szeretetben van egy titkos ösztökélés: fáradni a szeretetért, hogy újra átélhessük.

Még nem láttam szerelmes párt, aki ne veszekedett volna, akik „halálosan szerelmesek”, legalább egy tucatszor akarnak szakítani.

Az egyik megírja azt a bizonyos „szakító levelet” — azzal a hátsó gondolattal: ugyan mit fog érezni, amikor ott találja öltözőasztalán... Gyötrődni fog-e?... A szívnek jól esik arra gondolni, hogy zokogni fog... gyötrődni fog ...

De a másik is tart egy csipetnyit abból a méregből, ami egyedül az ő titka.

A legelső találkozásnál, amit pedig repesve és gyötrődve vár — csupa olyasmit mond, ami fáj. .. Csodálatos módon pont azt találja mondani, ami a másik számára a leggyötrelmesebb. Nem retten vissza semmitől, hogy megsebezhesse vele:

Mert, akit szeretnek, rendszeren élvezi, hogy halma van egy szív fölött, amelyet módjában van meggyötörni.

Akik szeretnek — *éppen a fájdalmainkat akarják*, ők korlátlanul rendelkezni akarnak boldogságunkkal, vagy boldogtalanságunkkal. Sőt megfigyeltem: azoktól, akik nagyon szeretnek, agyondédelgetnek minket, akkor sem bírnak el egyetlen feddő szót, ha nem is szeretjük viszont őket.

Magában a szerelemben sátáni gerjedelmek lakoznak. .. kínozni, ingerelni azt, akit szeretünk.

Kínozzák egymást — mert szeretik egymást. Hiszen szándékosan az ember csak azt tudja bántani, akit szeret... aki nem jelent nekünk semmit, azt nem tartjuk érdemesnek bántani.

Sőt vannak pillanatok, amikor egyenesen gyűlöljük azt, akit lelkünk egész erejével szeretünk.

Byron gúnyolja, szidja sértegeti a feleségét egész életén át — csak a koporsójánál mondja ki, hogy szívének minden porcikájával szerette.

Így szokta a gyermek szüleit meggyötörni, hogy sírva keresse őket, mikor már nincsenek.

Így van a házasság országában is, ahol a boldogság és boldogtalanság tulajdonképpen testvérek, azért mondja a spanyol közmondás: „Aki szerelemből házasodik — szenvedésből él” . . .

» Lélekbúvárok kimutatják, hogy *két ember között, hogy együtt tudjon élni, bizonyos feszültségnek kell lenni*, a házasság e feszültségnek egyensúlyán épül fel.

Ibsen drámáinak ez az alapproblémája — ő mutatja be két egymáshoz tartozó, örökösen egymást marcangoló, s egymás nélkül megjelenni nem tudó szívnek tragédiáit.

Hány házasságban látjuk naponta, hogy a folyton perlekedő házastársak valójában szeretik egymást, egész életükre egymáshoz vannak kapcsolva, nem is tudnának egymás nélkül élni, de ez az érzés el van temetve veszekedéseik kőhalma alatt.

*

Sokszor voltunk igazságtalanok életünkben azokkal szemben, akiket szerettünk, de ennek megvan a büntetése. Eljön az óra, amikor e keserúségeket nem tudjuk magunknak megbocsátani... Ennek az önvádnak nincs neve . . . van valami több benne még a fájdalomnál is!

*

Beszéljünk a hálátlanság töviséről, ami már anynyi szívet megvérzett.

Hála? . . . Nem, az már nincs a földön . . . Meghalt ... el is temették...

Egyedül a szeretetért, ki szeretett már valaha valakit? ...

Hány ember kérdezte már meg önmagától: Mi hasznom, hogy száz embert tettem emberré? Hálátlan volt mind a száz! ...

Hányszor hallottuk már a szülők ajkáról. Ó Istenem! az ember csak a gyerekeitől ne várjon hálát!

Chabert ezredes mindent feláldoz a leányaiért, amit egy apa feláldozhat — és meghal mellettük ... ott a szomszéd szobában ... ők akkor is regényt olvasnak ... és bálba készülnek.

Egy sanfranciskói milliomos, akinek emberek ezreivel volt életében dolga — 3 emberről emlékezett meg végrendeletében, akik jók voltak hozzá: egy ruha tárosról, egy pincérről, és egy cipőtisztítóról.

Szinte érthetetlen: hogyan fogadhat el sok ember annyi jóságot, önfeláldozást — a hála legkisebb kísérlete nélkül. Nagyon kevés gyerekekkel találkoztam az életben, aki érezte volna: azért, hogy apám és anyám el-tartanak, nekem is tennem kellene valamit!

Tudjuk, hogy jólesik az embernek, ha az, akit szeret, bajával, bánatával hozzámenekül, — de ez a szerető szívhez való menekülés rendesen nem más. mint rút, önző kihasználása a jóságnak ... Pedig milyen tövis egy önátadó szívnek az érzés: „Engem mindig csak kihasználtak ... jó bolondnak tartottak... semmi többnek! . . .

Hány ember van, aki mindenét odaadta, hogy öreg napjaira megvásároljon egy csöpp kis szeretetet, s minden áldozatával csak azt a felismerést vásárolhatta meg magának, hogy lélekegyedül maradt. . .

Nem! hálára kötelezettnek lenni — ezt nem szeretik és nem bocsátják meg az emberek.

Az emberek legtöbbje vak marad még az iránt is, aki neki mindenét odaadta és visszaél a bocsánattal, ha abban nagyon sokszor és nagyon könnyen részesül... Ezért mondja Wilde: Túl sok szeretetet adni annyi, mint Judásokat nevelni.

Elfelejtjük a jót, amit ingyen kaptunk, mint ahogy elfelejtjük a kenyeret, amit megettünk.

A szeretetét és jóságát elpazarolt szív számára mégis van egy vigasztalás, hogy az angyalok összegyűjtik ezeket a füstbement, eltékozolt, félreértett és jutalmazatlanul maradt jócselekedeteket és ezek szószólóink lesznek abban az órában, mikor mi is irgalomra szorulunk...

A SZÍV VIHARAI

Minden szerelemmel és szeretettel együtt jár bizonyos fokú féltékenység.

Aki szeret, az félt is.

Hiába mondja az ész, hogy esztelenség láncra verni egy embert, megbénítani szeretetünkkel, hogy a mások életével nincs jogunk önmagunkat megajándékozni.

Ó egy szív! Elhítetjük magunkkal, mert mellettünk van, hogy a mienk!

Tévedés! Egyik ember nem lehet a másik tulajdona . . . egy ember a másik számára *csak ajándék lehet*...

Éppen ezért: bele nem avatkozik emberek életébe — ez a legjobb mód, hogy megtarthassuk őket.

*

Van egy gyermeki féltékenység, amely felteszi a kérdést: kit szeret jobban a mama: öcsikét, vagy engem?

Hallottam, amikor egy gyermek mondotta: a papa ne szeresse mindig a mamát, szeressen engem is.

Van anyai féltékenység, amikor annyira elbályázza szeretetével gyermekeit az apától, hogy az részt sem kérhet belőlük.

De van az apának is féltékenysége, amikor fedezi, hogy a gyermekek teljesen kisajátítják maguk-

nak az anyjukat. Ez a fajtája a féltékenységnek már sok égési sebet okozott.

Van baráti féltékenység, amely nem engedi, hogy egy barát életébe egy másik barát is beléphessen.

A gyengék féltékenyek az erősekre, szegények a gazdagokra, orvosok az orvosokra, betegek az egészségesekre, koldusok a koldusokra ... Csak a nagyon bölcsek és nagyon ostobák nem féltékenyek senkire,

*

Lássunk két nagy féltékenységet — szülőit és a hitvesit.

A serdülő gyermek talán semmitsem gyűlöl anynyira, mint szüleinek azt a makacsságát, amellyel még mindig kisleány akarják tudni, gyermekkorának foglyául akarják tartani.

Az anya öntudat alatt ugyanis úgy érzi: addig igazán gyermeke a gyerek, — amíg rászorul. Az anya nem mondja, de minden becézése és szidalma mögött ez van: maradj az enyém!

A legtöbb anya alig akarja belátni, hogy eljön az óra, amikor nem egyedül ő uralkodik a fia szívében.

Lázadásról beszélnek, amikor egy nap a gyermekük így szól:

„Szeretnék már egyszer úgy lenni, hogy *ne ti* engedjétek meg... Meddig akartok úgy bánni velem, mint egy kis gyerekekkel? Ti csak úgy tudtok engem szeretni, mint egy kisleányt. Senki se felelős értem, magam vagyok magamért felelős. Magam akarok magamból csinálni valamit!”

Ó milyen nehéz órák, amikor szembe kell néznie anyának és apának azzal az igazsággal, hogy elvesztették fiaikat...

A legjobb gyerek is csak 12—14 éves korig egészen a mienk . . . azután egyszerre szárnya nő . . . és elindul a szülei életétől — a tulajdon élete felé.

Akármennyire fáj a szülőknek, egyszer tudomásul kell venniök, hogy ki vannak zárva a gyermekeik életéből egy kicsit a szívükből is . . . és küzdelmeiket csak messziről nézhetik.

Sokféle újdonság és nagyszerű valóság csábítja őket — ó szülő — a karjaidból — amivel te nem rendelkezel. . . Rövid álom az a néhány esztendő, amíg te az övék vagy és ők a tied!”

Bele kell nyugodni, hogy egy napon a jelen befejeződik és megkezdődik a jövő ...

*

A szülők először a barátokra szoktak féltékenyek lenni, azt állítva, hogy amit ők építettek, azt a barátok lerontják... Érzik, hogy az első barát jelenti az elválás kezdetét.

Igen, szülők mindjárt készek az ítélettel: „nem hozzávaló fiú” ... talán nincs is a világon olyan fiú, aki az ő fiúkhöz „hozzávaló” volna.

Hogy 18 évesnek csak 18 éves lehet az igazi barátja, ezt a szülők nem szokták belátni.

A barátok lehetnek rosszak, vásottak, — mégis ők fogják az életbelépő újoncot megnevelni a világ számára olyannak, amilyennek lennie kell.

A leghitványabb barát is többet ér az ifjúkor éveiben, mint a legjobb testvér, — mert *új ember*. . . *más ember*... mert megnyitja a kaput az „Én” országából — a „TE” országa felé.

Természetesen érthető a szülők önzése is, akik hosszú esztendőkön vigyáztak a gyermekükre, óvták a veszedelmektől — és most egy másik élvezze annak a gyümölcsét, aminek magvát évtizedeken át ők gondozták?

Azután jön az új műsorszám: 18 éves koráig észre se vette a lányokat, most senki mást nem vesz észre . . . csak őket...

Eljön az óra, amikor a hársfasoron: szívének egész forróságával vár egyik 16 éves szívre a másik 16 éves szív . . .

És az anya, aki ha kellett, visszaverekedte volna fiát a halál karmaiból is — ezektől a kék szemektől nem tudja többé visszarabolni... Igen! Az anya keze erős és hatalmas... az a másik kéz erőtlén és kicsiny... olyan kicsi, hogy nem is fér bele más, mint egy szív! És mégis ez győz!

A szülők ilyenkor úgy érzik, hogy ellopták gyermeküket karjaikból, hálátlanságról beszélnek, pedig gyermekük nem felelős ezekért a sebekért, — ő még fiatal átérezni a szülői szív gyászát — ... egy 16 éves gyermek még túlfiatal ahhoz, hogy a biztonság szükségét érezze.

Ez az az óra, amikor a gyermekeink alázatra nevelnek minket! ...

Az apa és anya örül, ha a gyermekeit más is szereti, más is szépnek tartja — a szerelemben nincs ilyen öröm.

A szívet a kétségbeesés nyilai fűrják át, ha valaki más is szereti azt, akit mi szeretünk.

A féltékenység, amelynek célja a másik fölött való egyeduralom: az az érzés, amely az élet minden szépségét tönkretelheti. . . ebbe bele lehet pusztulni, ez az érzés rosszabb, minden testi szenvedésnél.

Ákik nem hisznek a pokolban, azok kérdezzenek meg egy féltékeny embert: igaz-e, hogy van?

A szeretett lény minden fenköltsége és tisztasága sem szünteti meg a féltékenységet.

A féltékeny ember így gondolkodik: „Neki van egy másik élete is . . . a szemek mögött gondolatok is vannak . . . ezeket is meg kell szereznem”.

A féltékeny ember kutat a fiókban, vájkál a zsebekben, vájkál a múltban, ami nem is az övé.

Képes vesztegetni, kémkedni, cselédekkel összeállni, hogy bizonyítékokat szerezzen — mindennek mégcsak a megalázó voltát sem érzi.

Képes féltékeny lenni arra is, aki már halott.

A féltés legjogtalanabb fajtája — a múltra való féltékenység.

Ismertem egy férfit, aki menyasszonyától az esküvője előtt azt kívánta, hogy gyónjon meg neki mindent. Megígérte, hogy ezzel a vallomással minden örökre el lesz temetve. A leány elmondta, hogy egyszer egy idegen megcsókolta. Ennyi történt. Másnap a fiatalember nem jött el többé soha.

A féltékeny ember szívesen tartaná a szeretet lényt fogolyként zár alatt, légmentesen elzárva a világtól, bár az ezerszer átgötrödött részletek itt sem hagynák nyugodni.

Ha a féltékenység kínja önmagát egy-egy pillanatra el is zsibbasztja, mint a fogfájásnál — a következő pillanatban az érző idegek újra munkában lépnek,

a féltékenységmarta szívben a végtelen boldogságot egy levél rezzenése választja el a végtelen kétségbeesésétől ... Itt az ész már elvesztette uralmát, a szelemből csak a képzelődés viperája maradt meg, amelynek marása halálos.

*

Alpesi lavinákról állítják, hogy egy apró madár rebbenő szárnya is elegendő, hogy meginduljon a mindent betemető görgeteg — így van a féltékenységnél is.

Nincs semmi bizonyíték . . . egy hajfűrt félrecsúszott, ma többet mosolygott, mint máskor: — íme ez a *semmi*: elég anyag a képzeletnek a vádemeléshez.

Egy véletlenül elejtett, vagy meghallott szó, vagy annak töredéke elégséges, hogy a gyanú lavináját megindítsa. Egy hűvös csók — és kész a vád: a száját szétcsókolta valaki.

Pedig, ha kimondunk egy féltékeny szót, — nincs többé megállás.

Az embert egy határozott és biztosan tudott dolog távolról sem tudja úgy megkínózni, mint egy rögeszme. Képzeletünket legjobban azok a dolgok izgatják, amelyet fantáziánk ecsetje színez ki — a féltékeny embert is: nem a szeretet lény valóságos tettei, hanem a *lehe-séges* tettei kínozzák meg.

A féltékeny ember az önkínzás borzalmas gyönyörűségével győixi önmagát, kéjeleg a magateremtette szenvedésben, mindig más és más oldalról okoz magának fájdalmat.

A féltékeny szív törvénye: *a bizonytalanság utáni vágyódás*, tulajdonképpen nem is kívánja, tehát, hogy fájdalma megszűnjék. A féltékeny ember

úgy fut a boldogtalansága után, mint valami méreg rabja a megszokott méreg után.

Innen van, hogy amikor már nem kell és nem lehet féltékenykednie, a szerelem is elerőtlenedik, — sőt meg is hal. Bár nem egyszer láthatjuk az életben, hogy a féltékenység akkor is megmaradt, amikor megszűnt a szerelem!

*

A féltékenységnek megvannak a saját külön törvényei, s ezek kérlelhetetlenek.

Hiába mondja az ész, hogy a nőt, akit őrizni keli, azt úgy sem lehet megőrizni. Hogy az a szerelem, amely nem ért meg és nem bocsát meg. . . nem igazi szerelem.

Napóleon szép férfiú volt, Jozefint elhalmozta gyöngédséggel, ékszerekkel, milliókkal, provinciák-koronákkal — és Jozefin az első jóvágású táncossal, aki útjába került — mégis megcsalta.

Hiába mondja az ész, hogy a legnagyobb szerelem se bírja el az örökös számonkérést, faggatást, kinzó vallatásokat. Hogy a gyanakvás és folytonos kételkedés miatt egy napon az is rossz lesz, akinek eddig esze ágában sem volt rossznak lenni. Hogy a féltékenység malomkövei között felörlődik, felmorzsolódik, megsemmisül a szerelem, mert a szív tiltakozik az örökös gyötrődés ellen. Elfárad és kihül.

De ezek hiábavaló józan gondolatok, mert a féltékeny szív nem akar józanodni, hanem fuldokolni... fuldokolni egész halálig.

Ismerjük a dráma végkifejlését, amikor két életre két revolvergolyó tesz véres pontot. Az élet minden héten produkál egyet belőle.

KÖNNYEINK

Évezredek alatt minden változott, körülöttünk és bennünk — csak azok a parányi emberi vízcseppek, amelyet a fájdalmak préselnek ki belőlünk, maradtak változatlanok. Ma is ugyanolyan könnycseppek jelennek meg az emberarcokon ... se kisebbnek, se nagyobbak — mint aminők az első anya szemében tükröződtek, amikor megnyílt az első sír, Ábel sírja a földön, s vele megjelent az első könny a földön.

Mi a könny? Vanquelin, Tournoy vegyelemezte: mészfoszfát, víz szóda és só. A szeretet könnye meleg... a gyűlöleté hideg ...

*

Kezdetben vannak a gyermekkor könnyei, „amikor könnyekre könnyek jönnek”. Ha egy gyermek sír, szeretünk vele sírni, hiszen ki olyan megható a szenvedésben, mint egy gyerek?

Pedig a gyermek sírása egészen más, mint a felnőtt sírása...

A gyermek szinte az egész testével zokog. Nem mintha olyan nagyon nagyon fájna, hogy elesett, de azt akarja, hogy babusgassák . . . hogy szeressék. Van nek ilyen könnyeink nekünk is — de ezek befelé hullnak.

A gyermeknek, ha egészséges időnkint sírnia kell, ez annyira szükséglete, hogy amelyik gyerek időn-

kint nem sírja ki magát — annál valami nincsen rendjén.

Azután jön a kamaszkor a maga száraz és merev dacával, amikor hirtelen elapad könnyeink bővizű patakja.

Elmegyünk hazulról a könnytelenség völgyébe, a boldog ifjúság mosolyországába, a háztól távolodó lép-teinket csak anyánk sírása kísérte . . .

Vannak a fiatal szívnek is könnyei, de ezek rendszerint nem tudnak feltörni a szemekig.

A könnyek ezután már nem a testtől jönnek, ha nem a lélektől.

Vannak ugyan emberek, akik mint elátkozott szobrok, egy életen át könnytelenek maradnak.

Ismertem egy arcot, amely olyan volt, mintha állandóan ott ültek volna a könnyek a szeme küszöbe alatt. De sohasem öntötték el arcát. Mikor fájdalma volt... a könnyek megálltak a szemében... és csillogtak.

Ennyi volt a sírása! . . .

Vannak emberek, akiknek a lelkére súlyosodé bánat túlnagy ahhoz, hogy szavak vagy könnyek feloldhatnák.

Akik sohasem sírnak még a sorozatos gyász óráiban sem: rendszerint nagyon nagy bánatuk van, olyan mély bánatuk, amely túlfekszik a könnyek körén.

Flaubert vallja ömagáról: sokkal több könnyet sírok *befelé*. . . semhogy *kifelé* könnyeket tudnék ontani

Ismertem férfit, aki ott állt száraz szemekkel felesége koporsója előtt, kemény és hozzáférhetetlen maradt, még a megásott gödör előtt is, a felszabadító

könny nem jött a szemébe, bár torkát fojtogatta ez a sírni nem tudás. Évek múltán kezébe került egy csipkés zsebkendő — a férfi egyszerre megérezte, mi szakadt ki életéből és friss, viharos gyásszal áldozott a halott asszonynak, kit könnyek nélkül temetett.

Hányszor jön életünkbe ilyen elkésett sírást a késsőn észrevett veszteség fölött! ... De az óra egyszer mégis eljön, mert senki ebben a földi életben egyetlen könnyét meg nem takaríthatja, amely számára rendelve volt.

*

Jézus boldognak mondta a könnyeket. Ő maga is sírt egy sírnál! Az ő férfi-könnyei megszenteltek minden könnyet, amit valaki egy megnyílt sír, vagy pusztuló hazája fölött ejt.

Hogy milyen felszabadító, milyen gyógyító erejű a sírás, azt mindenki érezte, aki nagyon mélyről, a lélek betemetett tárnából jött könnyeket sír.

Kérdezzétek meg Dávidot, a bűnbánót, a jobb latort, Pétert, Mária Magdolnát — vannak-e igazán — boldog könnyek?

Amíg komoly, nehéz könnyeket nem sírtunk ... nem is tudjuk, hogy lelkünk van.

*

Vannak könnyű könnyek is, felszabadító könnyek, amelyekben szinte fürdik a szív.

Lehet kacagni is úgy, hogy a nevetés végén az ember ujja hegyén ott érzi egy könnycsepp langyosságát.

Voltak könnyeink, amiknek nem volt fullánkja. Sírtunk olyanok halálán, mint Ofélia és Júlia, akik

sohasem haltak meg, ezekben a könnyekben nem volt semmi keserű, ezektől nem lettünk megsebezve.

De a legtöbb könny mégis . . . mázsanehez. Vanak mázsanehez anyai könnyek, amit ott sírnak el, senkitől se látva, egy eldugott zugban, elkallódott gyermekük fölött. . . megtagadott apák könnyei, akiknek leányai túl előkelőek lettek, hogy szüleikkel egy fedél alatt élhessenek... a börtön rácsai között született könnyek, amiket az elmulasztottak fájdalma, egy elpuskázott élet látománya présel a szemekbe.

Nehezek azoknak a könnyei, akiknek nincs egyéb fegyverük a sértésekkel szemben, akik kegyetlen szavakra nem tudnak mással, mint zokogással felelni.

Nagyon fájók tudnak lenni azok a könnyek, amiket *mi okoztunk*.

„Nehogy egy asszonyt sírásra kényszeríts — mondja a Korán — mert Allah semmitse számol pontosabban össze, mint az asszonyi könnyeket”.

Tény az, hogy legnehezebben felejtjük el azt a fájdalmat, amikor visszaéltünk erőnkkel, amikor kegyetlenek voltunk azzal is, aki megadta magát, amikor halálosan megsebezünk egy szívet, amely minket szeretett.

Ó milyen rettenetes, amikor az embernek egy könnyáztatta anyai arc emléke fölött kell zokogni, amikor a múlt — minden anyai könnyért egy tört szűr a szívünkbe.

Sírtunk már rázkódó sírással, sírtunk zokogva, mint aki meg akar szabadulni összes könnyeitől... égtek szemükben szent könnycseppek is... Voltak könnyeink, amiket legyűrtünk, anélkül, hogy megölehetjük volna őket.

Voltak órák, amikor könnyünk a szivünk körül tóvá dagadt és éreztük, hogy mint forró láva, mint megolvadt ólom háborog ...

A legfájóbb könnyek azonban a világon mégis az öregemberek könnyei, akiknek nem lehet már visszafordulniok, nem lehet semmit helyrehozniok, — „amikor a könnyek kiszáradt kútból fakadnak”.

Balsac beszél könnyekről, melyek a földre hullanak, de az égre sikoltanak! . . .

*

Az igazán nagy fájdalmak idején, a földresújtottság óráiban, a nagyon nagy elesések után nem tud az ember sírni. Csak nézni tud meredten, beleroskadva önmagába, nézi a szívet ért ütések kék foltjait, a lélek véres sebeit...

Azt mondják a könny: mirigyek terméke. Nem igaz! Az igazi könnyek, a maró, fájó lelketégető sós, vagy keserű könnyecseppek a szív körül fekszenek titkos koszorúban.

Ha ki lehet sírni őket, úgy megvan váltva az ember. A könny elmossa a fájdalmat, lehűti a sebet, elzárja a vérzést. Ha azonban a könnyek belül csak gyűlnek, keserednek és sokasodnak és nem lehet ki-sírni őket, előbb-utóbb beléjük fullad a szív.

Ezek azok az órák, amikor a könnyek kegyei-méért imádkozni kell...

Van aki egy pár perc alatt több könnyet sír, mint egész életében.

Péter a tagadó ... ott az udvaron: ránéz az ökölcspásóktól megdagadt jézusi arcra, két tenyerébe

fogja a fejét és úgy sír, hogy ujjai nedvesek lesznek a sírástól. A zokogó kőszál egész életében nem fog sírni annyi könnyet, mint ezen az éjszakán, ebben az órában, amikor minden tagadók nevében hullatott könnyeket az Isten lábaira ...

*

Van egy kis egyfelvonásos színmű, amely arról szól, hogy egy messzesodort csavargót, akinek eddig az országút volt az otthona, szalmaboglya az ágya — züllésbe, sárba, szennybefulladt élete végén fölszedik az árokból és beviszik a kórházba, meghalni. Mikor meglátja a hófehér kórházi ágyat először és utoljára életében tör ki zokogásban ... ez a fehér ágy eléje hozza egész elrontott, elhibázott, a meredek szélére juttatott életét.

Anyák a megmondható, hogy az eget, mely szavakra már nem nyílik meg többé, még mindig meg lehet ostromolni könnyekkel. Hiszen az Isten olyan nagy tud lenni, hogy elfordítja arcát a bűnöktől és csak azt a könnycseppet teszi mérlegre, ami kicsordul egy elkallódott csavargó szeméből, amikor az utolsó órában... egy elhagyatott, gyűrt nyoszolyán a falhoz fordul és a fájdalomtól hólyagosult szemének egyetlen megmaradt könnycseppjével... az Isten kezét keresi...

LEVÉL AHHOZ, AKIT VALAKI ELHAGYOTT

Ő tehát elment. Szerette, kényeztette, elhalmozta mindennel — és ő mégis elment. Oly kevéssel beérte volna . . . csak maga mellett akarta tudni. . . semmit nem követelt... és mégse tudta megtartani magának.

Mindenekelőtt elismerem, hogy erre a sebre nincs pillanatok alatt ható csodaszer. A szakítás mindig igen nagy fájdalom, a szív ilyenkor úgy tud fájni, mintha ráléptek volna. Az első órák gyötrelmei közt elszíntelenedik és összezsugorodik a világ, az ember úgy érzi, hogy mikor lemondott róla befejeződött az élete.

Tudom, hogy a szívnek fáj látni, hogy aki elment, megél nélkülünk, hogy nem hiányozunk az életéből.

Tudom, hogy a ledöntött bálvány összetörve is bálvány marad még sokáig, hogy nincs fájdalmasabb, mint amikor az álmok, mint álmok pusztulnak el.

Esze talán próbál már megnyugodni, hiszen azt mondja, aki elment azután nem szabad utána futni — de hol van még ettől a szív beletörődése a változtathatatlanba, a nála nélküle való élet rendjébe?

Tudom, hogy mikor a nevét kimondják és nem felel semmi visszhang a szívben — addig még nagy út van.

Agyunk nem akar emlékezni, de ösztöneink emlékeznek . . . Emlékeznek: az akácillatú utcára... a

tavaszi lombra, amely egy pad fölé borult, amelyben szívek voltak vésve ... a boldogság ama kivilágított ablakaira, amely előtt elvonult életünk ...

Az ember úgy tesz, mintha nem várna... és mégis vár . . . Egy csöngetés ... a lift megállt az emeleten és a szívben felszikkázik a remény, hátha visszajött?

Előre megjósolom, hogy a szakítás fölött érzett fájdalom sok változaton fog keresztülmenni, amíg szívében megnyugvás lesz és béke.

Először az ember belül fáradhatatlanul ismételi egy vádbeszédet: hitvány volt... gonosz volt... miért is költöttem el ennyi szeretetet egy méltatlanra? ... most rajtam a sor, hogy gonosz legyek és megbüntessem ... írok neki egy hideg... okos ... fölényes levelet ...

Arra kérem, ne írjon neki egy szakító levelet. Nincs fölöslegesebb, hiábavalóbb valami a világon, mint egy „szakító levél”.

Szakítani csak egyszerre lehet, részletekben nem, a szakítás csak akkor komoly dolog, ha vitathatatlan és végleges.

Higye el: szavak nélkül is meg lehet értetni valakivel, hogy egy szív örökre be akar csukódni... Ha írna, ő nagyon jól megérezné, hogy a hang szándékosan hideg és közömbös, hogy ennek a levélnek az a titkos célja, hogy meghasson és visszatérésre indítson, elválásról beszél, hogy magához kösse.

A fontos mondanivaló csak ürügy — az ember nem annyira elszakadni akar a szakító levéllel, mint inkább újra közel kerülni.

A szem közömbös, vagy pláne tüskés, szűrő szavakat olvas a szakító levelekben, de a szív hallja amint titkon hívja, szólítja: Ne hagyj el! ... fogadj el! ... Meg akarlak tartani! . . . Nem akarlak elveszteni!

Hiszen erre a szakító levélre jönne egy másik, amit azon az estén ír meg az ember, amikor a szív így kezd el beszélni:

„Hátha én vagyok a hibás? . . . Nem voltam elég türelmes . . . elég találékony . . . elég alkalmazkodó . . .

És megírja azt a második levelet, amely azzal végződik: „ . . . hogyha valaha boldog leszel, vagy any nyira szenvedni fog, hogy egyedül nem tudja elviselni . . . gondoljon rám!”

És ehhez a levélhez egy titkos imát csatol: Uram add hogy minél előbb eljőjön ez az óra! ...

És ez az óra csakugyan eljön. Egy napon hallani fogja: szomorúnak látták ...össze volt törve, szenved, nélkülöz ... sír. . . Egész napját fénnel fogja tele-szórni ez a hír, hiszen aki nagyon szeret, az sohasem kívánja őszintén, hogy a másik boldog legyen.

Ó ez nagyon nehéz pillanat, mikor a megkorbá-csolt szív azt hiszi: nincs a másik számára más út. mint karjainkba menekülni.

De a szív megkapja büntetését... *ő mégsem jön!*

Ilyen kemény ostromapásból kellene megtanulnia, hogy az a másik már eldöntötte, hogy nélkülünk fog élni.

Visszasírni, visszakönyörögni magát egy ember-szívbe ... nem... ez nem megy! Hogy viszontszeres-senek ... ez túlnő a mi hatalmunkon.

Ne áltassa magát tehát azzal, hogy „Jöhet idő, amikor neki szüksége lesz rám és a bocsánatomra . . . Fogok én még neki hiányozni...”

Hogyha hiányozna . . . ő tudja jól, hogy nyitva számára az út. . . és mégsem jön.

Ha valami hiányzik, az nem a szeretete — legfeljebb az, amit ezen a szereteten keresztül kapott. Hát nem elég, hogy éppen azon az emberen keresztül vásárolta meg a szenvedést, akihez a legjobb volt?!...

Mit lehet itt tenni?

Lesznek akik azt mondják: menjen el utazni, de szerintem ez nem jó tanács.

Az ember ilyenkor még szerelmesebben jön vissza, mint ahogy elment. A szépség és fájdalom között ugyanis titokzatos kapcsolat van, a szépség még inkább élénkbe hozza azt az arcot, amelyet otthon mégis csak elfakul; a hétköznapiak tompító szűrkesége.

Az viszont igen fontos, hogy ne maradjon egyedül, ne érjen rá önmagára gondolni és töprengeni. Nem egyedül maradni kettesben az emlékekkel! nem egyedül maradni a félig behegedt sebekkel! . . . nem léüenül maradni — mindennap estélig elfáradni! . . . mindig valami foglaltságot iktatni a szíve és az ő emléke közé!

Mit lehet itt tenni?

Csak egyetlenegy, ha nem akarja elveszteni önmagát — erősnek kell lenni!

Túrni. . . hősiesen túrni. . . összeszorított fogakkal túrni! Egy élet békéje megéri a harcot. . .

Ne feledje el, hogy nem lehet boldogság abból, ami annyi megaláztatást kíván.

Van a kínaiaknak egy bölcs mondásuk: Ha megmart a kígyó . . . miért simogatod tovább is?

Gondoljon arra, hogy nem alázhatja már mélyebben magát, nem borulhat sértések után még térdre is előtte.

Gondoljon arra, hogy a szerelemben van egy pont, amikor még vissza lehet vonulni, meg lehet fordulni . . .

Gondoljon arra, hogy százan és ezren csalódtak már — és százan és ezren kiheverték a csalódást.

Azt mondja, úgy érzi ez a fájdalom örökké fog tartani. . . Nem! egy érzésnél sohasem szabad kimondani ezt a szót — örökre ... Senkise tudhatja, mit fog érezni egy-két év múlva, de akárcsak egy-két hónap múlva is? Minden mulandó, miért éppen a fájdalom legyen örök?

Gondoljon arra, hogy aki maga nem tud szeretni, az nem érdemli meg, hogy valaki nagyon szeresse . .

Gondoljon arra, hogy ember sok van, de szív kinek-kinek csak egy jutott... azt nem szabad vigyázatlanul összetörni...

Bizza tehát az időre, hogy végezze el munkáját, hiszen az idő lényege éppen az elmúlásban van. El kell szakadnia saját bánatától, meg kell ölni a futó ráemlékezéseket.

Tulajdonképpen csak egyszer-kétszer kell össze szedni minden erejét az első győzelmek után máris könnyebb lesz.

Már lesznek pillanatok, aztán egész órák, amikor annak távolléte, aki elment, nem okoz szenvedést.

Minden múltó nap távolabb visz a szenvedéstől, az ember észreveszi, hogy a fájó érzés ismét egy árnyalattal meghalaványodott... s ez megedzi a szívet.

Majd meg fogja látni, hogy a gyötrelmes érzés lassú szűnése, a fájdalom hiánya máris boldogság!

Hiszen alapjában véve semmisse történt!

Egy ember eltűnt az életünkből, aki értéktelen volt, elvesztettünk egy szívet, amely üres volt, de akin keresztül szeretetünk sebezhető volt és ki volt szolgál-tatva minden támadásnak.

Azt nem tilthatjuk meg, hogy emlékéit a szív le ne pecsételje néhány könnycseppet... de aztán nincs tovább... megszűnt... vége.

Vannak ajtócsukódások, amik után nem szabad fájdalmat érezni, hanem fölszabadulást.

Csk egy-két hónapig kell tehát kitartania és megnyerte a játszmát, — fokozatosan újra boldog lesz ... újra ragyogni fog a Nap ... az élet újra egyszerű lesz és mindennapi.

Szomorúságot fog még érezni — de már nem szenvedést.

Így fog lassan felérni arra a boldog magaslatra, ahol az, akit szeretett — nem okozhat többé fájdalmat.

Ó milyen boldogság, amikor a szív ujjongva mondja: „Már nincs hatalmad fölöttem!”

Semmise olyan édes, mint egy hűtlen szívvel szemben kiharcolt fölény.

Igen! a fájdalom lassan kiszárad ... a szerelem elaluszik ... a szív belefárad! ...

Istennek hála, hogy belefárad ...

Így érkezik el az ember a szívébe vívott nagy párbaj után . . . valami nagy világosságba... békébe... csöndbe . . . boldogságba.

Hiszen talán nincs is jobb érzés, mint amikor az, ami fáj. . . nem fáj többé! ...

*

U. i. A leveleket pedig tépje széjjel, dobja tűzbe, . . . higgye el, nem érdemes megőrizni egy elfakult, elpusztult, tönkrement szerelem halotti köntösét.

MINDENKI HORDOZ SZÍVÉBEN EGY TITKOS SEBET

Az élet lényegében tragikus szerkezetű. Bár semmire látszik, mi gyötörheti az embereket belülről., az élet külsőleg rendben van — mindenki rejteget szívében egy nagy sebet... az egész életre szólót.

Mindenki feltesz egyszer egy kérdést magának: hogyan alakult volna életem, ha okosabban viselkedtem volna? Senkise volt mindig okos.

Senkisem mondhatja el: nem éltem hibásan, nagyon kevés ember mondhatja el: ha újra élnék, megint csak úgy élnék, ahogy éltem.

Egyszer mindenki életében történik valami, ami sehogyse illik bele.

Mindnyájan hordunk magunkban démonikus erőket, amelyek legyőznek minket a szenvedély időszakában, amikor olyan tettek sodornak bele, amiket, később magunk se értünk.

Ki ne hordozott volna „méla ködöt” szívében — mint Dante kárhóztottjai? van-e emberi élet, amelyben az ember egyszer-másszor nagyon lecsuszottnak ne érezte volna magát?

Romain Rohand mutat rá egy ragyogó essayben arra, hogy a legtökéletesebb életművész: Goethe élete az utolsó években — az impozáns külső egyensúly látzata dacára — belül tökéletes kuszáltság és zűrzavar.

„Élő példakép vagyok, miként nem szabad élni — írja naplójában Strindberg. — Egész halálomig azt fogom sajnálni, hogy nem éltem másképp!”

Másutt leírja ezeket a keserű sorokat: „Az életemet elrontottam, eltorzítottam, félreérettem. Haragban élek önmagammal”.

Mindenkiben fáj egy elmulasztott élet, minden kiben van egy másik ember, aki szeretett volna lenni. Az embert belülről állandóan gyötri valami keresztrefeszítő gondolat, oly nagy a különbség köztem és között a másik között, akivé szeretnék lenni. Minden ember érzi, hogy van egy pont, ahol értéktelenebb, mint a többi!

Milyen mások vagyunk magunknak és belül!

Tien Chent megkérdezik bírái: Az voltál-e aki vagy? Nem! — feleli — nem az voltam, aki vagyok, *csak azzá akartam lenni.*

Hány ember mondhatja el Huysmanssal: „Érzem, hogy az élet nem az én életem. A szívem nem tiszta . . . Nem tudok *egészen* jó lenni! Sokszor gyötöröm azokat, akiket szeretek!”

Napóleon a legnagyobb siker-ember ezt írta önmagáról: „Mindig két évvel elmaradtam a saját életemtől”.

Minden életkornak megvannak a maga sebei: még a gyermekkorok is. Haward J. könyvet írt a gyermekkor boldogtalanságáról, amelynek felhőtlen-ségét szerinte a felnőttek találták ki. Az úgynevezett „gondosan nevelt” gyerek az a gyerek, akinek sohasem volt szabad azt tennie, amit szeretett volna. Az örökös zsémbeskedés: Tartsd magad egyenesen! Vigyázz az

új ruhádra! . . . Nézd, hogy nézel ki?! Milyen sárosak a cipőid — elég, hogy megmérgezze a gyermek életét, akitől a szófogadás énje egy részéről való lemondást követel s aki szemében a felnőttek csak arravalók, hogy örömeit elrontsák.

Minden gyermek életében van egy pillanat, amikor sorsának tragikuma elkezdődik. Tragikus óra: amikor kiderül, hogy a mese nem igaz. Egy gyerek keserves sírásra fakadt, amikor látta, hogy az egérfogóba került egeret megölik, holott az ő meséiben mindig mint egy aranyos kis lényecske szerepelt, amit szeretni kell. Tragikus, mikor az iskolának nevezett gyermekbörtönökben négy órát kell karbatett kezekkel ülnie, mikor felfedezi, hogy az életben kedvencek vannak és bűnbakok, hogy vannak tanárok, akik pikkelnek” rá, hogy mindaz, amit életrevalóságnak érez magában, azt a felnőttek gonoszságnak nevezik. A vöröshajuak, szeplősök, nyulszájuak, dadogók már kapnak kóistolót a társadalomkivüliség, a kivetettség érzéséből, abból a szomorú köelességből, hogy el kell rejtenuk szenvedéseinket.

Tragikus dolog, hogy gyermekeink lelkét megcsonkítjuk, iskolába kell járniok, tapasztalatokat és ismereteket gyűjteni, már kész gondolatok szerint gondolkozni, mialatt eszük elveszti üde szüzességét. — Az élet és iskola kiszárítja, elkoptatja, közönséges felnőttékké gyalulja őket!

Az a sok eset, amikor a gyermekek elszöknek hazulról, világgá mennek, a gyermeköngyilkosságok bizonyítékai, hogy e kornak is vannak sebezhető pontja, mikor iskolás gyermekek egy négyes, egy intő

miatt ölik meg magukat, úgyszólván a hintaló és a kisvasút mellől rohanva a halálba.

Egy gyermek öngyilkos lett, mert azzal csúfolták, hogy nincsen se apja, se anyja, egy másik azért, mert mindennap kellett hallania, hogy nővérkéje mennyivel szebb nálánál.

Egyetlen gyermek sem viseli el megrázkódtatás nélkül, hogy amikor kistestvére születik, detronizálják, gyötrődik és szenved, hogy már nem ő az egyetlen.

A szülők sokszor nem is sejtik a sötét gondolatokkal való küzdelmet, ami egy ilyen szeretetreszomjas, féltékeny gyerekszívben végbemegy.

Egy 8 éves kislány így szólt anyjához: „Anyukám, én már nem akarok élni, hiszen én már nem kellek neked, neked csak a Bud kell.” És vízbe ölte magát. Épp úgy dűlják fel a gyerek lelki életét a házaseslet zavarai. A gyermekek szeizmográfok, akik a házaseslet legkisebb disszonanciájára ideges jelenségekkel reagálnak. Valóban sok gyermek az a bizonyos „tó jegébe fagyott hattyú”, amelyről Mallarmé beszél.

*

Azután itt van az ifjúkor, amikor az első ütések kapjuk az élettől, amelyek azért fájnak olyan nagyon, mert erejük még ismeretlen.

Ó ti fiatalok, nem is tudjátok, milyen boldogok vagytok! — így szólnak az öregek a fiatalokhoz, amióta csak fiatalok és öregek vannak a világon. Pedig az ifjúságnak is szenvednie kell, mert lelke érzékeny, büszke és mégis védtelen.

„Nem szeretnék még egyszer fiatal lenni — mondja Albury — szeretném tudni, ki találta ki a

gondtalan ifjúság meséjét? A fiatalság szenvedésekkel teli idő. Nem csak a vizsgák gyötrelme, a szülőktől való szakítás teszik azzá! — de szerelem, halál, hit, hivatás: mindezek a dolgok, amik később rendbejönnek és eligazodást nyernek — még az ifjúkor delelőjén is forró lávával kavarnak az emberben.”

Sohasem vagyunk távolabb önmagunktól, — mondja Dilthy — mint 18 éves korunkban. 18 éves korban olyan ritka, hogy valakit meghallgassanak és meg is értsenek.

Az ifjúság tele van külső és belső konfliktusokkal, a békességet unalomnak érzi, nincs benne a harmónia iránti szükségérzet, tele van elképzelt megaláztatások keserűségével, mikor ő férfisztárnak tartja magát, — az öregek pedig „tejfeles szájú”-nak mondják. Ezért vágyódik folyton, hogy az élet lépcsőfokán eggyel magasabbra hágjon, egyre menekülni akar abba a korba, amikor nem fogják gyötörni az örökös kérdezősködésekkel: hol voltál? ... mit csináltál? ... miért mész el? ... meddig maradsz? ...

Az öregkor rejtett sebei még mélyebbek és még fájdalmasabbak.

Már az maga is fájdalmas, hogy a természet olyan gyorsan kivégzi ifjúságunkat. Aki elmúlt 25 éves — mondja Mauriac — már a félhomályba lépett.

Egy-kettőre vége a legédesebb szabadságnak, az önfeledt szárnyalásnak, a behunytszemű nagyotakárásnak, a pogány kis megbolondulásoknak. Igaz, hogy manapság, amikor 40 éves korukban kezdik az asszonyok fiataloknak érezni magukat, mikor az anya ugyanolyan ruhát és kalapot hord, mint a lánya, valakinek a korát megközelítőleg is nehéz megmon-

dani. Montaguét 80 éves korában is „legfiatalabb öreg ember”nek nevezték. Cleo de Merode még 60 éves korában is megőrizte a fiatalság illúzióját.

Tudja már, hogy 60 éves vagyok? — kérdé egy lovagját. . . Ó asszonyom ez nem kor!

Az igaz! nem kor egy katedrálisnak ... de *egy asszonynak!* . . .

Tolsztoj 70 éves korában kerékpározni tanult, 80 éves korában arról panaszkodott, hogy még mindig küzdenie kell a hús hatalma ellen . . .

Mindezek azonban kivételek, a legtöbb ember számára ötven éven túl az élet már nem tánc... csak séta!

Az ember érzi, hogy semmi nagy már nem történhetik vele, lassan mindent megélt, mindenen túljutott, lassan felgyülemlik életének elhasznált salakja. Vonásainkat, hogy estére szépek legyünk, egész nap pihentetni kell, a legszebb örömöket is fáradtság árnyékolja be, élvezőképességünk elkopik, minden fakul, ami az életet jelentette. Mint a hegytetőre menet — mennél magasabbra hágunk, az út annál meredekebb, a vidék annál kopárabb.

Az a kiseded csapat, amely velünk kezdte az életet, évről-évre zsugorodik, egy nap körülnézünk és észre\esszük: „már senkim sincs, aki önmagamért szeretne”.

„Valójában aznap haltam meg — írta naplójában Davoust marsai — mikor már nem tudtam lelkesedést kelteni a nőkben”.

Emberi lélekkel futólag kerülünk érintkezésbe, levelet egyre ritkábban kapunk, ha nem írunk, nem is kapunk ...

Igen, a szélvész elült, amely az ember életében odasodorta az örömet, a reményt, az álmokat, a szerelmet. . . mindez azt mondja: a fiatalság, amelyről oly nehéz lemondani — befejeződött.

Emlékeink meghalnak, ifjúságunk meghal. . . utána halunk mi is ...

Talán nem is: öregnek lenni, hanem megöregedni ... lassan rommá válni, ez az ami fáj, sőt nem is az, hogy megöregszünk a tragédia, hanem hogy lélekben *nem öregsünk meg* . . .

#

Nincs egyensúly, mert a romantikus embernek önmagában vannak az akadályai, élményeiben, bensőjében, nem is annyira a külvilágban.

Nehéz elviseli önmagunkat, vérünk lázongásait, idegeink rezgéseit, hangulatunk labilitását, amely egyszer mozgalmat, máskor nyugalmat akar. „Életünket — mondja Ortega — az idegek, e pókhálójánál is finomabb szálak játéka irányítja, amelyben elrejtőzik a gondolat és álmodik a szenvedély”.

Nero felgyújtja Rómát, kiértja legjobb barátait, ama bensőjében rágódó szenvedélyes gyanú miatt, hogy vannak akik kinevetik énekét. Az egyik nagy hegedűművészt az teszi boldogtalanná, hogy ünnepeletése tetőpontján sem képes elviselni egy rongyos kocsmái kis hegedűs szegényes, kis dicsőségét.

Vannak emberek, akik mindent úgy fognak fel, hogy a legtöbb szenvedést okozzák maguknak, ezért is nem lehetnek boldogok,

öngyilkosok esetében láthattuk, milyen kis sebek, apró karcolások elegendők, hogy emberek elfúj-

ják életük gyertyáját. Egy kis varrólány öngyilkos lett., mert új ruhája barátnőjének nem tetszett. Egy másik leugrott a negyedik emeletről, mert nővére nem akart vele színházba menni, egy harmadik eldobta magát a től az életet, mert nem hitték el neki, hogy a bátyja portás!

Hallottam egy kis cselédlányról, aki menyasszony volt, egy csekélységért szidást kapott, felvette fehér menyasszonyi ruháját, lefeküdt a hóba és meghalt.

Megrázóan írja önmagáról Tolsztoj: „Életemben már semmi sincs, mint a halál... Egészséges, boldog ember létemre érzem, hogy nem tudok tovább élni! . . . Én, a boldog ember elrejtettem magam elől a kötelet, hogy fel ne akasszam magamat a gerendára szobám szekrényei között. Negyvenesztendei munka, gyötredés . . . önkínzás csak azért, hogy meglássuk — előttünk a semmi... a semmi”.

Leninről megírta Ossendovszkij, hogy utolsó órájában annyira égették belső sebeit, hogy haldokolva szobájának bútoraihoz kúszott négykézláb és székek-től, asztaloktól, mint bálványoktól kért bocsánatot a megöltekért.

*

Nincsen szív, talán egyetlenegy se, amely ki ne mondta volna ezt a szót: Boldogtalan vagyok, nem kaptam meg az élettől, amit vártam!

Egyszer — mint a francia mondja — megvan a mártás — és a nyúl hiányzik belőle, máskor a nyúl van meg és hiányzik a mártás.

Minden beteljesült boldogságnak, minden vidám órának marad egy kis utóíze, ha másért nem, hát

azért, mert elmúlt és többé az embernek nincs mit várnia.

Ismertem egy embert, akitől semmit sem tagadt meg a sors, csak egy napsugaras élettársat... azt nem kapta meg.

Balzac élete 40 éven át titáni küzdelem az elismertetésért, a sikerért, a pénzért. És sorsa, hogy sírjáig kenyéren, vízen és reményen tengesse életét a St. Louis szegényes padlásszobájában.

Dodsworth viszont dúsgazdag, de az élet olyan ütemet diktál, hogy nincs egy vásárnapja és nincs körülötte egyetlen ember, akiben kipihenhetné magát.

Wegwoodnak is van kényelmes otthona, autója, ragaszkodó felesége, kedvesarcú gyermekei, jómene-telü gyára: mi az tehát, amiért boldogtalan?

W. feleli:

„Sohasem engedték meg, hogy azt csinálhassam, amit akartam.”

Az egyiket az unalom gyilkolja, másikat a munka.

Egy ünnepelt író nem bírja az örökös interjúkat, összetöri a reáirányzott fényképezőgépeket, Franck Harris viszont megöli magát, mert nem ismerik, kitüntetés nem éri soha, mert nem tudja áttörni magát a tömegek felé.

Tolsztoj leírja a legmerészebb, legvakmerőbb emberi szót: „Boldog vagyok”! és két hét múlva el kell előle dugni a vadászfegyverét, hogy önmaga ellen ne emelje.

Az egyik panasolja: minden megvolt hozzá, hogy nagy legyek és nem lettem azzá! A másik Isten felé akart tartani és mindig önmagába ütközött.

A harmadik félember maradt, mert mindig megalkudott, azért nem tudott hódítani, azért nem jutott a magasba, azért marad hozzáláncolva a hétköznapi, kicsinyes élethez.

Pedig nincs boldogtalanabb annál, aki a magával hozott tehetség kihasználása nélkül, kell, hogy leélje életét. Hány ember panaszolja: Nem vagyok a helyemen! nem azt csinálom, amit szeretnék.

Az egyiknek egész élete feszültségre van berendezve, a fórum embere akarna lenni — és élnie kell a sivár kispolgáriasság életét egy tintafoltos hivatalnok asztal mellett, a másikat egy óriási kormánykerékhez állítják, pedig születésénél fogva csak arra van szánva, hogy kis dolgokat hajtson végre. Az egyik ember azért szenved, mert falun kell élnie, a másik azért, mert a nagyváros aszfaltjához van kötve, amikor minden a pipacsos mező . . .

Hány embert fojtottak már meg a rágalom polipkarjai, hányan szerettek volna szeretni és csak gyűlöletet arattak! Hány ember élte át, hogyha egy vékonyka sugárnyi boldogság tört be hozzá egy kicsinyke résen: a sors pörölye azonnal lecsapott, úgyhogy tárdan kellett csúsznia.

A legtöbb asszony ég a vágytól, hogy egy nagy regényt éljen át, — és ott kell megpenészednie egy csöndes városkában, az éles fakó, kicsinyes díszletek között egy szürke férj oldalán, akinek szőrök nőnek a fülében.

Hány Bovaryné van a világon, aki tele vissza fojtott életkedvvel ott hervad el egy kis falu sarában, ahol minden fény és minden remény kialszik.

Ismertem egy embert, akinek nem volt más bűne, csakhogy különb volt a többinél. Kimondhatatlan szükségét érezte, hogy feljebb jusson és egész életén át egyhelyben való topogásra volt ítélve.

Szerette volna, ha a siker rakétája mérhetetlen magasságokba szárnyal vele, — és egész életét mint a moly szétrágta a félreértettség keserősége, a megtagadott babér . . . Összefogtak ellene, mindig csak vádlói voltak, nem bírái — úgyhogy egy fenséges küzdelem árán se tudott eljutni legalább egy szerényebb helyre, amely tehetségeivel arányban állott volna. Ne feledjük ugyanis, hogy a társadalom, ha tönkre akar tenni egy embert, finomabb eszközökhöz folyamodik, mint a halál.

Ó, az életnek hány ilyen mostoha gyermeke van, akinek minden félresikerül, aki hiába alázkodik meg, hogy kiengesztelje a törtetőket, a nagyvonalú élethez való joga megtagadtatik. Már pedig igaza van a római költőnek, „Hasztalan kelünk ki sastojásból, ha ketrecben serdülünk föl”. Igaz, hogy vannak hajótörések, amelyek tiszteletreméltóbbak, mint sok révbeérkezés, mégis kevés szenvedés nagyobb, mint utolsónak lenni a nagyság, az elsőbbség minden kellékével, élni a közöny ritkított levegőjében, elpusztulni ösztönző atmoszféra nélkül, hordozni egy méltatlan martirium keresztjét, hordozni egy gazdagércű hangot magunkban, amely néma marad, mert nem ütötte meg a szívek kalapácsa.

Nincs fájdalmasabb látvány, mint amikor a belső érték alulmarad a külső sorssal vívott harcában.

Így öszült meg Dosztojevskij, amikor élete úgy ahogy egyensúlyba jutott, amikor a kiáflott szenvedé-

seket semmisse pótolhatta már . . . még egy nagy boldogság sem!

Az ember szíve végül azért sem érheti el a tökéletes békét, bölcsességet és egyen súlyt, mert nem tilthatja meg magának, hogy szeressen, amiből a legtöbb szenvedés születik.

Mindenki hordoz egy titkos sebet, amely elhervasztja a szívet! . . .

*

Nem lehetünk teljesen boldogok márcsak azért sem, mert az emberi léleknek a változatosság a legbensőbb szükséglete, azért bizonyos átélési fok után az ellenkezőjébe csap át.

Azt hittük, a boldogsághoz okvetlenül hozzátartozik egy szép, kertes villa... most megvan a kert is . . . a villa is — és nincs meg a boldogság.

Az embernek halálosan tud hiányozni az, — ami ha megvolna . . . halálosan untatná.

Mindnyájunkkal az történik, ami Balzac számár-bőrével, amelyre ha valaki ráült: kívánsága beteljesedett, de minden beteljesült kívánsággal a bőrből egy darab megsemmisült.

Minden, ami kívánatos és értékes, *csak a maga idejében* érték ránknezve. Ma még meghalunk utána, hogy megkaphassuk, idővel a lábunk elé sodorja a sors, és mi arra se méltatjuk, hogy lehajoljunk érte...

Átlépünk rajta! ...

Gyermekkorunkban első helyre szerettünk volna ülni, hogy a tálból kimenthessük a leghabosabb süteményt — most már ott ülünk az első helyen és nincs benne semmi öröm, ha nekünk tálalják fel először a

süteményestálat, sőt annak örülünk, ha a gyerekek kapnak belőle először . . .

A hiúság cipője mennyire szorított fiatal korunkban, mikor a ráncok egyre mélyebbek lesznek, már nem tartjuk érdemesnek üres diadalokon sütkérezni... kicsinyke játékszer lesz a dicsőség ragyogó abroncsa, ha az elmúlás gondolatával kapcsoljuk össze

Az ember változik mint az évszakok . . .

Ismerek egy gyárost. — Tele a háza gyerekekkel, meggazdagodott. . . üzletpalotái vannak és most arról panaszkodik, hogy minden elpárolgott az életéből. . . Úgy érzi, hogy a boldog idők már elmúltak felette... Gazdag akart lenni... gazdaggá is lett... és a gazdagság most egyszerre nem jelent számára semmit!...

Magam is úgy vagyok képeimmel, porcelánjaimmal, ezüstökkel és kristályokkal... ha volna itt valami, örömöm telnék a sok fényűző holmiban — de a szépség még hangosabban kiáltja felém: „Egyedül vagy!”

Igen, álmaink idővel megvalósulnak, és ezzel el is porladnak, pedig milyen nagy árat fizetünk értük.

Nekünk embereknek az a bajunk, hogy sokkal élénkebb érzékünk van az iránt, ami hiányzik, mint ami megvan ...

Száműzötteknek kell lenni, hogy rádöbbenjünk: mi a haza? beszennyezettnek, hogy mi a tisztaság?...

Ezért mondja Wilde: „Ezen a világon kétféle tragédia van, az egyik ha az ember nem éri el, amit nagyon kíván ... a másik — ha eléri... Az utóbbi sokkal veszedelmesebb ... az utóbbi az igazi tragédia”

Igen, valami hiánya minden életnek van, az élet kielégítetlenségének sorvasztó érzése nemcsak a ma-

gányosokat, a minden jótól elütötteket, a mindenkitől elhagyottakat lepi meg egyszer, de a látszólag körülrajongott, irigyelt embereket is.

Az emberi lélekben is vannak összeomlott bábeli tornyok. Még egy csavargóban is, aki az útszéli árokban fejezi be hajótörött életét. . . álompaloták dőlnek össze.

Igaza van a költőnek:

*„Minden élet drága csipke
Évek szálaiból szőve.
Mintáját az adja meg,
Ami hiányzik belőle” . . .*

A SZENVEDÉS SZÉPSÉGE

Az ember — mondja Mauriac — valami nagyobbra van teremtve, mint a boldogság ...

Kinek-kinek a saját szenvedése az egyetlen igazi kincse, ez választja el a másiktól, enélkül megsemmisülne lelki arca.

Mint mikor elvonul ,a tenger gyönyörű, monstruózus hullámverése és előtűnik a kopár tengerfenék, úgy szenvedések hullámjátéka nélkül is puszta és üres volna a világ.

Az élet sohasem nagyobb és termékenyebb, mint a szomorúságban, az élet épp a szenvedések útján szent és kimeríthetetlen.

A gyönyör lezárja, befejezi az életműködést, a szenvedés hozza a tisztulást, a felemelkedést, a megvilágosodást, a vezeklést.

Mária Antónia mondotta a guillotine árnyékában: „Csak akkor tudjuk igazán, hogy lelkünk van, amikor nagyon szenvedünk”.

*

Duhamel mondja valahol: semmire vényt annyira, mint a boldogság... A boldogság kéreggel vonja be a lelket és jobban kimerít, mint a szenvedés.

A túlnagy örömben vagy szerencsében van valami nyugtalanító, a túlnagy boldogságtól szinte megijed az ember.

A sorozatos öröm óráiban az ember szinte szeretné azt mondani, akiknek nem jutott belőle: „Bocsássatok meg a boldogságomért!

A kitüntetés, amely a balsorsban rejlik (mintha boldognak lenni valami közönséges és lapos dolog volna) — oly nagy, hogy az emberek általában tiltakoznak, hogy boldognak tartsák őket.

*

Szörnyű volna, ha az életben, minden simán menne, szenvedések nélkül a lelkünk elkérgesedne, elcsenevészedne, mint ahogy az évekig ki nem feszített húr megkeményedik, az évekig nem játszott zongora lehangolódik.

Ne akarjunk tehát az élet nyugodt kiváltságosai lenni.

„Uram! add, hogy ne tartozzak a boldogok, a megelégedettek, a jóllakottak közé, azok közé, akiket megtapsolnak, szerencsét kívánnak és gyűlölődve irigyelnek”.

Ez André Gide imája.

„Nem élhetnek igazi lelki életet, nem lehetnek egészen keresztények azok, akiknek biztosítva van a mindennapi kenyérük” — így szól a majdnem misztikus Bernanos,

„Ó csak a balsors hiányzik életem regényéből! — kiáltott fel a 100 napos uralom alatt Napóleon. — Hogy valóban „Nagy” legyen . . . megkapta azt is . . .

A szegények szegénységében nincs semmi vonzó — *csak a sorsuk*. A tompa homályban élő, apró gondoktól felmárt, kenyérgondokra, zsír gondokra ítélt emberek, csak a szenvedés révén lehetnek nagyok.

Hány embernek csak arra van ereje, hogy túrjon, —
ebből telik ki élete szépsége.

Mert senkise senki, akinek fájdalma van!

*

A küzdelemben, a fájdalomban, a meghajszolt-
ságig való szenvedésben van valami titokzatos báj,
amiben kellő gyakorlattal — még gyönyörködni is
lehet!

Paul Souday a szenvedés szeretetét és akarását
„dolorizmus”-nak nevezi. Nyíltan hirdeti: „Il est hu-
main de chercher la douleur! Soit triste!”

Dosztojevszkij alakjai nem adják oda szenvedé-
seiket, dédelgetik azokat, aki el akarja venni tőlük,
azzal úgy bánnak, mint az ellenséggel.

Tolsztoj szenvedni akar, valósággal szomjazza a
megaláztatásokat.

Vádat emel saját bősége ellen, ledobja osztálya
kényelmét, kivetkőzik birtokaiból, még tollát is össze-
töri, amellyel meghódította a világot. így él ház nél-
kül . . . család nélkül, így hal meg a vértanúság ma-
kacs akarásával. . . magavarrta ruhájában az astopovi
állomás petróleum-lámpásának fénye mellett.

Sándor, a trón fényköréből elbujdosott cár a meg-
alázottak életét akarja élni, otthagyni mindent, mint kol-
dus és zarándok kóborol, kozák parasztok alacsony,
füstös kunyhóiban éli le az életét.

A szentek, akik csalánon aludtak, a sebeiket sóval
ős ecettel öntözték, bizonyítékai mennyire meg lehet
szeretni a fájdalmakat.

Vannak anyák, akiknek boldogtalan gyermekekre
van szükségük, hogy igazán anyák lehessenek. Minden

költő ismeri a mélabú gyönyörét, a magasztos bánatot, lóik előtt költött, vagy túlzott bajokról.

Minden politikus tudja, hogy az emberek szívesen hallják szenvedéseik történetét, ezért beszélnek hallgató az ihlető bút...

Jézus is azt tanította, hogy a legboldogtalanabbak — a legboldogabbak.

Már az a tény, hogy az emberek szeretnek a színházban, vagy regények fölé hajolva sírni, hogy rágja és tépi szívüket egy más ember nyomorúsága: azt bizonyítja, hogy a szenvedésnek varázsa van. Ha nem volna szenvedés és fájdalom a világon, nem lehetne regényeket írni, hiszen a boldogságnak alig van története.

Vannak szerzők, akik ragaszkodnak ahhoz, hogy fájdalmat okozhassanak. Ők tudják, hogy éppen ezek a könnyek, amelyeket idegen sorsok felett sírunk, tesszik lehetővé, hogy az ember vissza tudjon menni a színházból — a tulajdon életéhez.

*

Szenvedés az alap, amelyből az ember mindent fölépített. A kultúra piramisa a szenvedések köveiből emelkedett a magasba,

Rabszolgák építették az első görög hajókat, ők építették a királysirokat, ők vitték a gyaloghintókat, a rabszolgák számoltak Rómában uraik helyett, ők ismerték a rögtöt és ők gondolkoztak.

Város, birodalom, gúla, lángész ... mindez — ve-rejték!

Balzac padlásszobában él, mikor tollát a Comedie Humain írásához tentába mártja. Vacsorája száraz kenyér, és mivel szereti a finom ételeket: az asztalra krétával rajzolja ki a tányérok körvonalait és közéjükbe ingyencfalatok neveit írja.

Dosztojevszkij szegényházban született és egész életét tulajdonképpen abban élte le. (Koporsója után ott vitték szibériai fegyenc-sorsának láncait).

Még Mereskovszkij életében is van egy korszak, amikor az Üdvözítő nevét kellett emlegetnie, hogy két kopekához jusson.

Wilde Oscar az előbb ünnepelt, majd sárba taposott költő — sohasem írja meg a „Readingi fegyház balladáit”, ha ő „az élet királya” a londoni társaság ápolt dandyje: egy napon nem kénytelen megfürödni annak a bagnonak vizében, amelyben 9 rabtársa már előtte megfürdött.

„Hát olyan nagy szükség van boldogságra? kérdi Walt Whitman, a költő. — Nekem csak három vagyonom volt: a kutyám ... a hálóm ... és a *nyomorom*.

„Az élet — mondotta Nietzsche — csak akkor vált könnyűvé, szinte játékká, amikor a legnehezebbet követelte tőlem. Valamikor boldog akartam lenni! . . . ma nincs olyan vértanúság, amelyhez ne akarnék méltó lenni!”

Szenvedés nélkül hiányozna az áthidalás: élet és halál között.

Figyeljük meg, a betegség révületében van valami transcendens, elmélyítő. . . valami misztikus. Alig emelkedik a higanyoszlop a 38 fok fölé — az élet körképe ködbeborul és a látóhatár szélére húzódik,

Tolsztoj mondotta: Betegségem Szakadatlan szellemi ünnep volt.

Minden betegség: óramutató az élet számlapján, amely mutatja, hogy Isten órája közeledik.

A kereszten is a legfenségesebb ... a két kar oda szegzett ölelése . . .

*

A misztikusok mondják, hogy a kereszt a vál-lunkkal együtt születik, együtt növekszik a testünkkel, senki azt rólunk le nem veheti. Akarva nem akarva, dacosan vagy lehajtott fejjel, lázadozva, vagy meg-adással ... de rá kell feküdnöd a keresztedre.

„Az ember saját keresztjének foglyaként születik”.

*

A szenvedés szebb, mint az öröm ... az öröm csak a szenvedés *után következik*.

Mi nagyobb az örömnél? — kérdi Unamuno — Egy szép *szenvedés!*

Meneküljete a szenvedéstől — ezt tanítják a modern bölcselek . . . Meneküljete a *szenvedéshez* — tanítja Jézus. Maritain a szenvedést a nyolcadik szent-ségnek nevezi.

A szenvedésnek köszönhetjük, ami jó bennünk . . .

A szenvedésnek köszönhetem, hogy közel tudok jutni az emberekhez, hogy felebarát tudok lenni, hogy megértem őket.

A házasságban is a fájdalom ... az együtt szen-vedés az, ami az egymást szerető embereket tartósan összekapcsolja. A szerelem legszebb jutalma a szen-vedés.

Nincsenek értékesebb igazságaink azoknál, amiket egy nagy szenvedéssel vásároltunk meg.

Vannak nemzetek, amelyek legyőzöttek is nagyok maradnak, mert szenvedni tudnak.

(Gandhi a fogságból azt írta az angoloknak: „A szenvedéseimmel akarlak meghódítani titeket!”)

„A szenvedés az én anyám. . . minden tudásomat a szenvedéstől kaptam ... Nincs szemem, a szenvedésem a szemem. Nincs férjem, a szenvedésem a hitvesem” Ezt írta gyermekeinek egy kínai asszony.

Minden embernek valamely oltáron el kell égnie, — áldozat nélkül nem lehet egy életet jól betölteni. Vannak emberek, akiknek éppen mert jók, érthetetlen a sorsuk.

Ne csodálkozz a sors makacs üldözésén . . . *talán jobb vagy másoknál, azért szenvedsz!*

Ne feledd, hogy sokszor meg kell halnia az embernek, hogy tovább tudja hordozni az életét és életében a keresztjeit.

Ne feledd, hogy a szenvedések homálybe burkolt oltárlépcsők, amelyek istenhez vezetnek.

Isten a fájdalom hálójával fogja a szíveket. . . Nem sűrű ez a háló, de ki van feszítve ég és föld közé! . . . egy sincs, senki sincs, aki el tudna menekülni belőle.

Kempis Tamás mondja: a tökéletessé levéshez nincs más út, csak a — keresztút.

Ne akarj te se megszökni Isten iskolájából!

A MAGÁNY DICSÉRETE

„Az ég nem beszél... az ég hallgat.”
(Peguy.)

Kierkegard szerint nincs félelmetesebb sors mint a nagyvilágban egyedül élni.

Mindig. . . mindig egyedül lenni! — oly nehéz, érezni, hogy senkinek nincs szüksége rám . . . tudni, hogy százmillió szív dobog körülöttem ... és egyse az enyém!

A világ sokszor oly szép, hogy nem bírható el egyedül.

Duhamel regényének főhőse, olyan egyedül él, mint a hajótörött a senki szigetén! Már megszokta a csiga házban élest, beletörődött megrendítően magányos egyedülvalóságába. Egy napon azonban nagy boldogság éri és ekkor szíve mélyéből kiáltozni kezd:

„Istenem adj nekem, adj most nekem egy embert!” És mikor felesége veszi a kalapját (már évek óta nem élnek lélekben együtt) könyörögve kéri: „Most az egyszer ne menj el! . . . maradj velem! . . . láthatod, hogy nem tudok egyedül boldog lenni! . . .

Igen sokszor oly egyedül van a szív, mint egy árva lepke, amely a fény után repdesve halálra verdesi az ablaküvegen át magát.

Vannak maguknak élő, magukba mélyedő me-rengők, akik áldásnak érzik a magányt, vannak másokhoz simulni akarók, gyöngédséget szomjazók, akiknek elviselhetetlen gyötrem, ha sokat kell egyedül lenni.

Nóra férje bevallja: „Téged erőssé tett a magány... engem nem!

Sok ember van, akit a munka magánya éltet, a csillagos este magánya gyilkol.

Strindberg, a nagy magányos panaszkodott, hogy este 8 órától kezdve pokol az élete.

Lehet a magányosság oka önkevelés, rejtett bűntudat, lelki elárvulás, az a gondolat, hogy aki félre áll, azt nem tapossák el... lehet az oka: szorongás, kapcsolódni nem tudás, félelem a beolvadástól, mintahogy Peer Gynt fél a gombkötő kanálától, amely a közös-ségben való eltűnést követeli.

Emerson szerint nem szabad egyedül élni, egyedül meghalni. . . Mindenkivel kell élni. . . mindenkiért kell élni.

Milyen fájdalmas dolog tud lenni: egy magányba befalazott öregség!

Milyen nehéz egyedül maradni abban a lakásban, ahonnan egy szeretett lény örökre elment, s helyét ezentúl a csönd tölti meg! Vannak órák, amikor nagyon tud fájni, hogy a szívünk nagy sírását nincs aki letörölje.

Pedig, ha az ember ragaszkodik saját egyéniségéhez, ha próbál hű lenni ahhoz, amit önmagában a legnagyobbnak tart — előbb utóbb egyedül marad.

A magány fájdalma ősi, kiolthatatlan, mint a halálfélelem.

magány akkor is uralkodhatik felettünk, amikor látszólag mindent megadott az élet.

Tulajdonképpen mindenki egyedül áll, mindenki maga van.

Egyedül vagyunk kétségbeejtő magányosságban, — még azok is, akiket egészen közel hiszünk magunkhoz, azok is óriási messzeségben vannak tőlünk. Még akkor is, ha valaki átadja magát, marad valami titokzatos és megfoghatatlan, amihez senkise bír hozzáfélni.

Egyedül lehet az ember, ha ezren veszik is körül, ha olyanok veszik körül, akik szeretik. *Még a szeretet sem segít.*

Paul Valery mondja: „Isten megteremtette a férfiút és nem találva őt elég magányosnak, egy nőt adott társul, hogy éreztesse vele a férfi örök egyedüllétét.”

*

Dicsérni fogom a magányt, ez önmagunkhoz vezető zarándokutat, az észrevétlen halk, hangtalan életet, amelyet Horatiustól a misztikusokon keresztül Montaigneig mindenki dicsér és magasztal.

Minden ember életében vannak pillanatok, amikor az ember legfőbb vágya: a személytelenség és nyomtalanság ... Jó dolog ismeretlennek lenni, jó dolog észre nem vett embernek lenni, jó dolog beburkolózni tulajdon lelkem selyempalástjába.

Az emberek, akiket megforgatott a nagyvárosok forgókorongja: azért mennek falura, hegyek, erdők és fák közé, mert maguk szomjazták, hogy körülzárja lelküket a csönd.

Kell, hogy a legelfoglaltabb embernek is legyen néhány órája, amikor senkihez sem kell alkalmazkodnia, a lélek higiéniájához tartozik, hogy az ébrenlét néhány órájában egészen a magunké maradjunk. A léleknek életszükséglete a megállás legalább annyi időre, míg belső ügyeit el tudja magával intézni.

A japán babér nem bírja a lármát, még a hangos beszédet, vagy nevetést sem. Ha erősen szól a rádió: ágai a hanggal ellenkező irányba hajolnak, mint viharban a fák. Sokszor van így az emberi lélek is!

*

Jeremiás azt írja Ezekiel prófétáról, hogy mielőtt próféciáiba kezdett volna, 70 napig ült önmagába süllyedve: „Magában ült és hallgatott, mert maga fölé kellett emelkednie.”

A nagy remeteszázadokban voltak remeték, akik 40 éven át nem láttak embert. Pachomius egyik remetetársáról olvassuk, hogy 3 éven át kavicsot tartott szájában, hogy tökélyre vigye a hallgatást.

Melebranche besötétíti a szobát, hogy így még jobban követhesse gondolatának szálait, a szerzetes is cellájába rejtőzik, hogy kirajzolja lelkében a mennyország csillagtérképét.

Paul Claudel barlangba vonul, szemét napokon át a sárga hangyákon legelteti, bizonyosra vévén, hogy lelkét nem látják.

Maeterlinck felesége írja, hogy a nagy költő virágai, gyümölcsei és méhei között: naponta 20 órát hallgatott, e csenddel gyógyította idegeit, gyarapította erőit, sokszorozta meg energiáját, fegyelmezte ösztöneit.

Ibsen vallja: „A lelkem mindig remete ... Minél többen vannak körülöttem, minél vidámabb a hangjuk, annál inkább elhatalmasodik bennem a számkivettség érzése ... A tűz, mely kályhában lobog, számomra jobb társaság, mint az emberek.”

Flaubert azt állítja: „Én magam vagyok a sivatag, az utas, meg tevé egyszerre.”

Strindberg, a legsúlyosabb önvallomások írója mondja: „Nem vagyok szabad, csak a magányosságban, pedig szabadnak lenni. . . kimondhatatlan nagy élvezet... Ily jó dolog hallgatni és nem hallani semmit! Légy magadnak mindene, vagy nem vagy senki és semmi! Csak az fél a csöndtől aki önmagától fél”. *Lionardo da Vinci* szerint: ha egy másvalakinél vagy, — magadnak csak a fele vagy!

Pope így ír költeményében a magányról:

*„Kínai fallal kerítem a lelkem,
Kizárva az embert, hogy szeretni tudjam az embert.
aki tetőtől talpig gonosz és mégis szeretnem kell!”.*

Egy másik költő (*Young*) így énekel:

*„Oly szép élni csendes életet,
a kenyérből karéjt szelni
hegyek vizek szavát figyelni,
kitárt karokba belefutni
csöndes szívek titkát kitudni.*

Másutt így ír barátjához *Brandeshoz*: Egy láthatatlan függöny mögött töltöttem életem. El tudtam sötétíteni önmagam, őszinte csak önmagamnak tudtam lenni és önmagamban”.

Végül ajánlja: „Ha király vagy légy egyedül! Add vissza magad önmagadnak. Vannak, akik hatalmat teremtenek, mások csöndet. . . Fontos dolog, hogy csönd legyen a boldog ember körül”.

A szentek, a költők, azok akik ápolni akarták életük költészetét, mind azon dolgoztak, hogy minél tökéletesebben kiépítsék maguk körül a világtól elzáró sáncokat.

Minden életbölcesség alfaja: „Ne keresd magadat önmagadon kívül”!

Akikben megvan a hallgatás nemessége, sokszor érezték súlyos büntetésnek, ha emberek közé kellett menniök, s le kellett mondaniok, hogy saját csöndjük élményeit élvezzék.

Az emberekkel való társalgás inkább csak csemege lehet, mint étel.

Százszor jobb egyedül maradni, mint együtt lenni, kiégettlelkü üres emberekkel, akik azonnal előveszik panasz-szelencéjüket és nyelvükkel embertársaikat in effigie felakasztják.

Abból, aki odaadja magát az embereknek, abból egyre kisebb marad, a közélet hőseinél gyakran látjuk, hogy egész üres emberekké váltak.

Engedd, hogy elborítson a magány, mert ahogy a méhek csöndben dolgoznak, úgy a gondolatok is.

Tudjunk egy estét egyedül tölteni, teljesen egyedül, könyv, újság, zene nélkül, egyedül a gondolatainkkal, hogy önmagunkat tanítsuk.

A hallgatás sáncai mögé kell már csak azért is menekülnünk, mert nincs bosszantóbb, mintha valaki lényünket olyan oldalról bírálja meg, melyet vigyázat-

lanul mi magunk szolgáltunk ki”. A szóban — mondja Beaudelaire — van valami szent, ami megtiltja, hogy könnyelműen játszunk vele”.

Az értelem növekszik és felemelkedik, mihelyt nincs egyedül.

Maupassant írja: „Itt élek egy szállodai társaság siralmas világában, ahol el kell szenvednem az emberi lélek egész laposságát. Mindig ugyanazok a közhelyek, amiket újra mondanak, szavak, amelyek a butaság magtárából hullnak a szájakba — nehéz az embernek nem sírni undorában és szégyenében!”

A magány táplálta Emerson hatalmas szívét, Balzac agyát, Michelangelo ihletét... a falusi csönd varázsában csendültek meg a Parsifal harangjai. Valahányszor erőnk volt a hallgatásra, éreztük, hogy belül gazdagabbak, fénylőbbek lettünk, a csend hozza rendbe a szétszórt szívet, teszi átszellemültté a gondolatot.

Álmodni csak egyedül lehet, Istenhez is csak egyedül közeledhetik az ember — a halál is parancsolja, hogy hallgassunk.

Maritain mondja: Csak az él igazán, aki életét titokként éli...

Vannak pillanatok, amikor nem szabad félni a szavaktól — máskor több dolgot lehet elmondani hallgatással, mint beszéddel.

Elnézem, amikor két fiatal — egy fiú meg egy leány — haladnak egymás mellett, egy-egy ujjukkal összefogózva. . . Semmit se szólnak . . . beszél egymáshoz a némaságuk . . . Ezek azok a „Dalok szavak nélkül”, amelyeket Schubert zenébe foglalt.

Ha ketten egymásba kulcsolják a kezüket, felesleges a beszéd, hiszen a szóban kettétörik a mélységből jött érzés.

Szépen mondotta már egy római klasszikus: „Ha nem mondhatjuk ki a szót, mely lelkünket megváltatná, őrizzük meg szívünk méltóságát azzal, hogy hallgatunk”. A csendben meghallod mindazt, amit magadnak sem mertél elmondani.

Akik egymás mellett hallgatni tudnak, nem fognak eljutni ahhoz a kínos zavarhoz, amit akkor éreznek az emberek, ha már semmi elmondanivalójuk nincs egymásnak.

*

A csönd jócselekedet, a csönd ajándék. *A legnagyobb, amit valakinek adhatunk, hogy megosztjuk vele tulajdon magányunkat.*

Szeretnél szavak helyett valami értékeesebbet adni egy szeretett lénynek? Adj a csöndből, ami lelkedben van ...

Azok az igazi barátaink, — mondja Novalis — az élet nagy költeményéhez a csönd egy percét ajándékozzák.

Hiszen a dolgokról, amik a könnyeinknél is mélyebben fekszenek — nem lehet beszélni. . .

*

Sokszor maradok kettesben órám ketyegésével. Kint havazik ... a hóesés, mintegy lehozza az égből a csöndet. (Figyeltük-e már, milyen puha hangja van a csöndnek, amikor a havazás egyik fehér menyasszonyi fátylat a másikkra teríti?)

Akkor vagyok boldog, ha a fákkal beszélgethetek . . . Ó milyen nagyvonalúak a hegyek némaságukkal, mikor átadják magukat a Hold varázsának.

Milyen boldogság: mozdulatlanul ülni a fejedelmi őszben . . . lágyan felfelé kavargó levelek között, amikor a csöndet csak a lehulló gesztenyék koppanása töri meg! ...

Egyedül vagyok ... és mégsem egyedül. . . Vagy leülni az orgonához egy behavazott kolostorablak mellett. . . halkan játszani Bach-ot, aki közelebb hozta az eget a földhöz . . .

Amit a világ nem adhat meg neked ... azt megadhatja a csönd...

Testvérem! Készülj fel! Megkapod egyszer a magányodat te is! ...

A SZÉPSÉG MOSOLYA

Az emberi megváltásnak három forrása van, a jószág, az igazság és a szépség.

Kanti meghatározás szerint, amelynél tökéletesebbet a legújabb korig sem tudunk a szép meghatározására találni: szép az, ami érdek nélkül tetszik. Hozzátehetnénk: szép az, ami az éhező, fázó, szenvedő embernek is tetszik. Szép az, amit szívünk, műveltségünk, emberszeretetünk, filozófiánk azzá tesz.

A szépség a legtöbb, amit a világ adhat, a tünevények titkai mögé a szépség visz. Ahol a szépség vesz körül minket, mindjárt otthon érezzük magunkat, mintegy lelkünk igazi hazájában.

A fiatalságukhoz azért ragaszkodnak oly szenvedélyesen az emberek, mert semmi a világon nem olyan drága, mint az a pótolhatatlan báj, ami a fiatalságból sugárzik elő.

A szépségtől nem foszt meg az öregség sem . . . Ninon de Lenclos oly szép asszony volt öreg korában is, hogy több udvarlója volt, mint a leányának, később a saját unokája is szerelmes lett bele.

Tény az, hogy a szépre a mindennapi életben is nagy szüksége van az embernek.

Már a csecsemőt szeretnénk ránevelni a szépség szeretetére, megmutatjuk neki a szépet és azt mondjuk: nézd milyen csecse!

A japánok virágos ágakkal rakják körül a bölcsőjüket, hogy már a kisdéd is megtanuljon a szépnek örülni.

A görögök, a szépség bálványozói: vajúdó anyák ágya fölé szép ifjak képét függesztették, hogy szép fiaikat hozzanak a világra.

Sajnos, mi megkoptunk, elhasználódunk, ma a szép kevesek időszerűtlen öröme, a tömegek szemében valóságos frivol öröm, majdnem bántó különködés.

A világ, amelyben, élünk, nemcsak etikailag feldúlt, de esztétikailag rút is, nem szépek benne az emberek sem. Tulajdon fogyatékoságunktól a görög szobrászathoz kell menekülnünk, hogy újra élvezhesünk a hús csodálatos alkotását Herakles izompompájában, Antonius férfiszépségén, Apolló ifjúságában.

Az élet rútságától a természethez kell menekülnünk, a természetben mindenütt nyitva áll előttünk a szépség. Ahol természet van, ott szépség is van, csak meg kell láni azt, az embereket hozzá kell szoktatni, rá kell nevelni, hogy megnézzék az őket körülfogó gyönyörű világot. Sok ember van, akit csak hatalmas víz-esések Niagarák, Dolomitok, vérvörös naplementék, égbenyúló havasok hangolnak lelkesedésre, mintahogy az elvadult ivót, csak a legnehezebb visky izgatja.

Mennél finomabb akkordokra van lelkünk hangolva, annál könnyebben meglátjuk Istent egy lepke szárnyán, egy zúzvara művészi sugárszerkezetében is. Mert a szépség nyelvén Isten beszél hozzánk. Mint Schiller mondja: Die Schönheit ist das Unendliche — endlich dargestellt”.

Milyen csodálatos dolog, ha az ember szép! Nem hiszem, hogy a sokat utazott ember bárhol találhatna szebb vidéket, mint az emberi arcokon.

Vannak gyermekek, akik oly szívbemarkolóan szépek, hogy külön őrangyalokat kellene melléjük adni, hogy vigyázzanak rájuk, hiszen a szépség és szeplőtlenség között mindig élethalálharc folyik.

Egy szép arcot jobban szeretnek az emberek, mint egy nagy igazságot.

Nem szabadna így lenni, de így van: néhány szeplő, egy elrontott orr, egy elrajzolt száj, egy egész életre szóló boldogtalanságnak lehet az okozója. Sokakat tett már szerencsétlenné, hogy belső szépségüket arcuk eltakarta és elzárta a szívekhez vezető utat.

Azért még a férfinél is legjobb ajánló levél a megnyerő külső, a vonzó arc.

Hiába beszélnek arról, hogy a nagy orr nagy szellemesség jele, Cyrano a nemesszívű gascognei leány örömmel lemondana az ékes tüneményről, mely szíve Roxánja közé áll.

Számtalan leány élete boldogságát döntötte el az orr parányi lefelé, vagy felfelé görbülése . . .

A szép orr egy királysággal ér fel! — kiált fel Cyrano a búsképű lovag.

*

A szépség a legősibb és legkézenfekvőbb megkülönböztetés, amely embernek emberen hatalmat ad.

Megfigyeltem — egy asszony a vendéglőben virágot árul. Hervadt a nő is, a virágja is. De vele van egy kislány: arca rózsa, szeme nefelejts. Mindenki rámosolyog a kislányra, és vesz egy csokrot hálából a szépség mosolyáért.

Milyen egyenlőtlen és fölényes a küzdelem a potrohos bankár és ifjú suhancok között, akik szép meztelenségükben, friss karcsúságuk könyörtelen szépségében, érezve és éreztetve az ifjúság ijesztő hatalmát, hancúroznak a habok között.

Hányszor láttuk az életben, hogy emberek előrejutását egyedül a csinosság számlája javára kell írunk.

Maupassant megírta egy tehetségtelen ifjúnak a történetét, aki közönséges csinosága, amelynek varázsa tucatszámra ejtette meg az asszonyokat: előkelőket és közönségeseket, fiatalokat és öregeket — győzelemhez segítette egész életén át.

Ismertem egy fiatalembert, aki még ki sem nyitotta a száját, máris meghódította a szíveket. Volt benne valami elragadó bűbáj, mi egyenesen az emberek szívéig hatolt. Már gyermekkorában egészen magától értetődőnek találta, hogy ne emelhesse fel fejét valakire anélkül, hogy nyomban kéz ne simuljon a hajára.

Mindenki rajongó nézéssel becézte, asszonyok majd felfalták szemükkel.

Ezzel a bájjal, ahol csak megjelent, nyert ügye volt, élete húsz éve alatt szívből szívbe vándorolt.

Fiatalon halt meg, de emlékét ma is őrzik szívek és szemek!

*

Az embereknek igen sokszor szebb a lelkük, mint az arcuk, de milyen nehéz ezt elviselni!

Az ember belenéz a tükörbe és a tükör azt mondja: téged nem lehet szeretni. . . ilyen archoz nem lehet becéző és simogató szavakat intézni. . .

Tolsztoj arca olyan közönséges volt, mint egy paraszté, ha a bakon ült, nem tudták — ki a gróf és ki a kocsis?

Szinte kétségbeesetten írja naplójában önmagáról: „E kifejezéstelen arc, ez üres, lágy tekintet.%. minden nemesség nélkül való vonalak, amelyek közönséges muzsikra emlékeztetnek, a túlságos nagy kezek és lábak — hát ez volnék én?

Balzac arca is semmitmondó és múzsátlan. Magamagáról írja: „Lehet e boldog ember, akinek ilyen széles orra, ilyen vastag ajka és kicsi szürke szeme van? Ki fog ilyen embert szeretni?”

Hány ember tett már keserű szemrehányást a sorsnak, és kérdezte, hát ennyire más lehet a külső arc, mint a belső?

Mennyire szeretjük a jóindulatú tükröket és fotográfákat, amelyek eltemetnek valamit abból az el-
lentmondásból, amely arcunk és lelkünk között van!

*

Minden szívnek van kisebb nagyobb szépségszüksége. Ha egy egyszerű parasztasszony a rikító színeket szereti, amelyek nekünk talán fájnak, ez nem jelent tompaságot, ellenkezőleg a szín szeretetét, a szépség keresését a maga módja szerint.

Az emberekben benne él a természetes vágy a szép öltözködésre, vannak országok ahol nincsen ház legalább néhány cserép virág nélkül. A templom is a szépségek háza, arra a szépségre és nyugalomra, amit a templomokban találnak az emberek, szükségük van, hogy elhordozhassák szürke hétköznapjaikat.

Otthonában minden ember többé kevésbé körül akarja venni magát a szépség páncéljával, hiszen a

szépség egy vár, amelybe az élet csúnyasága elől bemenekülhetünk.

A művészetnek, amely nem más, mint álmaink formába öntése, éppen az a kötelessége, hogy szeretesse meg velünk az életet és mutassa meg nekünk hogy szép!

Vannak, akik még a halálban is szépek akarnak lenni... szép halottak.

*

A legmagasztosabb dolog, amit a bölcsek kigondoltak, s a még bölcsebbek megvalósítottak . . . szépen élni!

Igen, a szépet élvezni, átélni, mindenben meglátni, szépséget teremteni magunkban és magunk körül: ez az élet művészi feladata.

Éppen azért nem szeretem azokat, akik az egyszerűséget magasztalják, mivel nincs tehetségük a gyönyörködésre ... az egyszerűség dicsérete mögött bensőjük tompasága, szívük szikkadtsága húzódik meg.

Miért volna több az, aki a szépet élvezni *nem tudja*, mint az, aki *tudja*? Miért lennének többek a vaklelkű emberek, mint az esztéta-élvezők? Hát igazán bűn volna az ízlés, az ápoltság, az összhang, az arány érzék?

Hát bűn az, ha csupa intim és meleg bútor vesz körül, ha a gondos otthonszeretet arról az embertípusról beszél, akinek ízlése a mindennapja? Hát bűn a szépség élvezése? Miért volna alacsonyabbrendű az az ember, aiki kristályokkal, amelyek halkan permetezik a szivárvány színeit, áttört ezüst kosarakkal, finom szétszórt virágokkal szépíti meg a vacsora prózáját, a táplálkozás funkcióját — mind aki terítetlen asztal

mellett költi el estebédjét? Miért volna a lelkisége romboló hatású, hogy valakinek a lakásában „csevegő sarok” van, szép nagy perspektíva nyílik a verandára, az ódon kandalló, a fahasábokra berendezett tűzhely, az állványon a karos gyertyatartó ... a vitrinben csillogó vidámságok: a szépség országának eljöveteletét hirdetik.

Azt tapasztaltam: egy ember, ha még oly mélyre sülydett is, aki otthonát szereti, nem egészen és nem örökre elveszett ember.

Aristoteles mutat rá arra, hogy a tragédia hatása: a kaiharzis, a tisztulás, a felemelkedés, de tágabb értelemben minden szépség ilyen tisztuláshoz vezet. Aki a szépet szereti, az nem lehet pesszimista, annali egy csokor hóvirág elég, hogy napját fénnel és mosollyal szórja tele.

A szépség szeretete igenis megférhet a szív jósgával.

Isten maga is pazarolja a szépséget. Szeretni!... maga is annyi, mint megszépíteni.

A legkitűnőbb tokaji is másként ízlik egy csillogó metszett kristály pohárból, — mint egy bögréből. Mégis hányszor olvassuk a bögre dicséretét és a kristálypohár gáncsolását.

Igen az emberek becsmérelik a gazdagság hajóját, közben körülötte keringenek, mint a sirályok, sve egy eldobott falatra.

Gyakran olvassuk a szegény ember idillikus boldogságának rajzát, de a költők elfelejtik megénekelni a *gazdag ember* legalább is ugyanolyan idillikus életét.

Nem igaz (példa rá Goethe) hogy szegény költők szebb verseket írnának, mint a gazdag költők. Michel-

angelo vésőjét, Rubens vagy Munkácsy ecsetjét nem bénították meg a százezrek, amiket kerestek.

A nyomor megölheti a költészetet, viszont a gazdagság maga is egy kicsit költészet. Sohasem hittem el, hogy a koldusleves különösebb ihletforrás legyen. Akik túlságosan sokat nélkülöztek, azok el is fásultak, mert a nyomor örvénye előbb kezdi ki a lelket, mint a testet. A gazdagság viszont át tudja változtatni az aranyakat örömökké, a pénz híd a csúnyaságok és ve-rejtek felett

Ó, azok a; rettenetes bútorozott szobák, az egy ágygal. . . egy székkal... a vasporos törött kályhával... ahol ha vendég jön rá kell ülni az ágy szélére — milyen alkalmasak, hogy megdohosodjon bennük a lélek is!

A nyomor mint mágnes vonzza a nyomort, a nyomorgókhoz a rongyok hozzátapadnak. Példa rá Balzac, aki igényt tartott a jólétre és mégis a nyomor határvonalán tengette életét.

Egy napon elindult hozzá a kiadója, zsebében 2000 frankkal, hogy új regénye kéziratát megvegye. De mikor meglátta a nyomorúságos házat, amelyben Balzac lakott, elhatározta, hogy csak 1000 frankot fizet. Minden emeletnél levett 200 frankot az összegből, végre is 400 frankot fizetett.

Ne engedjük tehát egy embert elszegényedni, ne engedjük őt a nyomor mélységeibe lezuhanni.

A jó pap tudja, hogy akkor viseli legjobban gondját a léleknek, ha törődik a testtel. A szegényeknek előbb enni kell adnunk, ha azt akarjuk, hogy jók legyenek, hogy önmagukra rátaláljanak, hogy rátalál-

janak Istenre, aki nemcsak a mennyekben van, de szívünkben is!

*

A szépséget gyakran kíséri a tragikum árnyéka. Ibsen mondja egyik darabjában: „Aki a szépséggel találkozott, elveszett ember”.

A görög Achilles Taitos is ezt írja: „A szépség súlyosabb sebet ejt, mint a nyíl.

A szépség megpillantása nyugtalansággal, finom fájdalommal, a megkívánás sóvárgásával tölti meg a lelket.

A szép arc arra való, hogy sokakat tegyen szerencsétlenné. Reymonttól a „Parasztok”-at kell elolvasni, hogy lássuk: a feltűnő szépségből egy szegény lánynak tennyivel több bánata és szenvedése van, mint haszna és öröme.

E regény leányalakjának nagy bűne, hogy szép volt. Ezért szerették sokan, gyűlölték még többen ... Szépségéért a halálával fizetett.

Kevés fájdalomnak van olyan tüskéje, mint annak, mikor valaki a szépség tündöklésével egyedül marad, elpusztul.

Szép lányok, akiknek hajában érintetlenül hervadt el a rózsakoszorú, mialatt csúnya leánytársaik sorra férjhezmentek — ismerik ezt a fájdalmat.

A szépség tragikuma az is, hogy olyan mint a pillangó szárnya — megvillan és elfakul... A szépség egy-kettőre elmúlik, mint a gazdagság ... a csúnység megmarad, mint a szegénység!

KICSI ÖRÖMÖK

Az élet elviseléséhez nem nagy mámorok kellenek, hanem csöndes örömök a nyugalomnak, az önmegelégedésnek azok a percei, amikor az életakarát pihen, a szív ünnepi érzések szelíd hintáján ringatja magát, percek „amelyekben a szív dalol... és a tücsök ciripel”.

Az ember egy hangos reggelen megremeg a gyönyörűségtől, hogy él! Vannak reggelek, amikor az ember szívében megszólal valami szavakkal ki nem fejezhető . . . dalszerű hang . . . valami nagyon egyszerű boldogság! . . .

Nem értem, hogyan mehet el a tavaszban egy ember virágzó fák alatt anélkül, hogy boldog ne volna? . . . Nekem elég egy szál lilium, egy szép porcellán, hogy a nyomorúságos életet egyszerre gyönyörűnek lássam.

Goethe, a legtndatosabb életművész mondja: „örülök az életnek, mert még ég egy kis olaj a lámpámban . . . Nem keresem a töviseket, apró örömökre vadászgatok. Ha alacsony az ajtó lehajolok ... ha a követ eltehetem az utamból elteszem, ha túlnehéz ... kikerülöm. így mindig találok valamit az életben, ami szívemet könnyűvé, arcomat vidámmá teszi” ...

Egy híres ideg orvos (a lélek alvilágának bűvára) mondotta 70 éves korában: „Az életet aprócska örömei teszik élhetővé . . . Sok szép naplementét láttam, egy-

szer-másszor baráti kézsorítás is jutott. Találkoztam néhány emberrel, aki majdnem megértett. Mit kívánhattam volna többet?”

„Legnagyobb kincs — mondja Lao-cse: egy korsóvíz, egy darab kenyér . . . egy zsákra való vidámság”.

Egy másik keleti bölcselő szerint: Minek hajszoljuk a gazdagságot, amely a gazdagot azzal bünteti, hogy minden ebédrel éhesebb lesz? ... A narancs fele éppoly édes, mint az egész ... A piac zshivájában találhatsz aranyat, de a cseresznyefa árnyékában, — békét”.

Baden Powell szerint: cserkészni... fürödni és jót tenni: ez teszi ki a boldogságot.

Hasting dúsgazdag volt, de boldog csak azért volt, mert senkitől sem akart semmit. A boldogsághoz — mondotta — három dolog kellett: a munkám ... a kis vitorlásom ... és a hegedűm ...

Tennyson a költő ezt írja: „Nem kívánok az élettől egyebet, minthogy olyan távolról nézhessem a világot, mint egy hangyabolyt. . . télen jó tüzet a szobámban s minden este 2 gyertya világát.

És vájjon mi volt Épikur tobzódása? Egy keretske, fűgék, apró sajtocskák ... és hozzá 3—4 jóbarát.

Igen! — kis életek is megkapják az izomerő, a szabad levegőn végzett munka örömét, a gyermekálmok édességét, az első szerelem szüzi mámorát, a fiatalkori mulatozásokat, a harcot, amely férfivá érleli az ifjút.

Mindenkié a hajnal édes hűvössége, a naplemente szépsége, az éjszaka csillagos káprázata, a tél illatos hidege.

Az élet végső értelme az a csöndes karének, melyet az elemek, csillagok, fák küldenek az ég felé, s amelyek fülünkbe zengik: Coelum es — et in coelum ibis!

Az ég nincs rajtunk kívül — az ég bennünk van!

*

Nagy baj, hogy nem tudunk elég figyelemmel élni. Nem ismerjük fel a kis örömöket, az élet ama csillapítószereit, amelyek segítenek minket abban, hogy *élni tudjunk boldogság nélkül is*.

Milyen jó, milyen gyönyörű, hogy dolgozni lehet! ...

Milyen jó az utolsó öt perc az ágyban, vannak órák, amikor a fáradtság olyan jólesik, mint a legvadabb ittaság.

Jó elmenni... jó visszajönni. Boldogság haza jönni és azzal az érzéssel lépni át a küszöböt: milyen édes kis lakás!

Milyen jó érzés a frissítő borzongás egy hűvös hajnaltájon ... a fenyőtablettás fürdő, mialatt a zuhány csendesesen záporoz . . . egy jó pohár bor, amely fellazítja a lehangoltságot, a belső tompaságot.

Mindenki átélte már a vidám tervezgetés napjait, amely bútorainak bevonulását megelőzte. Aki szereti otthonát annak fölösleges magyarázni: mennyire szívéhez tud nőni az embernek egy lámpa, egy szobor, egy karosszék!

Vagy milyen öröm: robotos hét után egy szabad vasárnap, milyen öröm a tavasz, mikor mindenki hisz egy kicsit a csodákban.

Micsoda öröm szabadban ülve az eget nézni, végigkísérni egy madarat csendes szárnyalásában ég és

föld között. . . Igen! ha lelkünket ki akarjuk tágítani, menjünk föl egy domboldalra, ha kedvünk támad összezsugorodni — nézzünk föl a csillagos égre!

Minden órában valahányszor szívemet kiszáradtnak érzem, csak a zongora fedelét kell kinyitnom és megfürödnöm a zenében, hogy visszakapjam a hangok tiszta lehelletében az élet elviseléséhez szükséges erőt.

Ilyen örök örömforrás: a könyvespolc, tele könyvekkel, amelyek emelkedni tanítanak, amelyek kulcsot adnak önmagunk lelkéhez.

Ismertem egy embert, akinek szép könyvtára volt, s a könyvekkel szemben annyi áhítat, hogy ünnepnapokkor gyertyát gyújtott könyvei előtt, mint a szentképeknél szokás!

Postavárás . . . jóbarátok számára terített asztal... szépen rakták be a hajadat! ... — íme egy maréknyi apró boldogság, amely ott fekszik az útszélen, csak le kell értük hajolni és felemelni...

*

Ki a boldog? — kérdi Aldrich egyik regényében és feleli: Az, aki bezárt ajtók mögött is ériekéi!

Ó szürke lelkek, kis szürke szobában, s a benne töltött szürke életek!

„Minden kalandunk a kandalló tüze mellett ment végbe mondja a Wackfieldi lelkész . . . szerettünk volna utazni! és összes utazásunk a hálószobától a barna szobáig terjedt.

Oblomovnak nincs magasabbrendű vágya, mint-hogy horgászhasson, dámát játszhasson — mikor felkel, a lába tüstént bele találjon a papucsába. Oblomovok sokkal többen vannak semmint gondolnánk.

szunyókálva élnek, egész életük egy rejtett vasárnap... Legfőbb gyönyörűségük hogy kiülhetnek az ablakba, vagy kicsi kertjük kapuja elé.

Hány Oblomov él a hivatalaszobákban, akik ugyan abban a tükörben nézték magukat szőke bajusszal érkezésük napján, amelyben 40 év után nézegetik kopasz fejüket és ősz szakállukat.

De mennyi mindent köszönhetünk ezeknek az embereknek, akik csendesen éltek és elfelejtett sírokban pihennek. Hány hőse van az életnek, akinél észre sem vették, hogy élt. Ott fekszenek csendes sírjaikban, szerszámaikat unokájuk örökölte.

Éltek a munka és a szenvedések szürke purgatóriumában és meghaltak a kötelességteljesítés hősi ütközetei után.

Életek milliói múlnak el így a hétköznapiok vértanúságában, az apró örömök és szenvedések gyűrűjében, megkoszorúzva a néma kötelességteljesítés csendes virágaival.

A lények legtöbbszörének boldogsága vagy boldogtalansága eldől egy egyszerű, kétaablakos szobában, egy asztal körül. .. egy tűzhely csendes szögletében. Nemcsak Kodrosnak a perzsa királynak, de az emberek legtöbbszörének sírfelirata belefér abba a rövid mondatba: Született... szenvedett... meghalt!

*

Azok az igazi költők, akik saját életükből tudnak költészetet varázsolni.

Ajándékozzuk tehát meg magunkat apró örömmel, engedélyezzük magunknak a boldogság egy-egy délutánját, segítsük másoknak is felfedezni mindennapi életük költészetét.

Fogadjunk el minden kicsi örömet, amivel az embereket kibékíthetjük sorsukkal, ami alkalmas, hogy elfeledtesse velük boldogtalanságukat, hiszen a legnagyobb dolog az életben lelkünk összhangjának megbontása nélkül élni!

Novális egyik regényében folyik le a párbeszéd, két ember között, akiket 70 év már megtanított, hogy az életet derűs alázattal viselje el.

Baldreich kérdi barátjától Hendriktől:

Mondd, nagyon boldog voltál?

És Hendrik feleli: Senkise volt soha *nagyon boldog* ... De az én méreteimben én is szépségben éltem. Azt hiszed olyan kicsi dolog az, ha az ember megelégedett? ...

Nem! .., Nem voltam *nagyon boldog soha!*... mégis szeretnék örökre itt maradni a világon! ...

ANYÁNK

Van egy nő a világon, aki térdreborulva él a homályban, egy nő, akit a vágy tüze nélkül lehet megcsókolni ... egy asszony, aki elkísér minket a bölcsőtől az éjig... valaki, akinek szíve egy kalitka, amelyben egy galamb lakik ... aki ha küzdeni kellett... keményebb volt a gyémántnál, ha szeretni kellett. .. gyengédebb a virágnál.

Ez az asszony: az anyánk! ... Az enyém... a tied ... az övé ... A mienk! ... A mi szomorú, kicsike anyácskánk!

Ha nedves cipőben jöttem haza, átázott lábaimat kezei között melengette meg ...

Ha beteg voltam, vagy féltem a sötétben, ott ült vánkosom mellett, mint egy hű szerető.

Mikor a virágokat bottal le akartam ütni mindig azt mondotta: „Ne bántsd!”

Ő kulcsolta bele gyermekkezeimbe, mint egy csokor vadvirágot, első tétova imámat.

Ő kérdezte: mi van veled? ... Miért vagy olyan sápadt?

Mikor elmentem hazulról szólt:

— Gombold be a kabátodat! Nagyon fáj? ... Mit főzök ma ebédre? ...

Hányszor mondotta el ezeket a szavakat, amelyek egyszerűek, szinte közönségesek és mégis felejtethetlenné válnak.

Mennyi féltés, mennyi könnyörgés, mennyi szeretet volt abban a szóban, amit esténként annyiszor hallottunk: Ne menj el!

Még ma is hallom, amint kérdi: Nem akarsz velem elmondani az esti imát? . . .

S egy távoli ház lombjai alól hallom hívó szavát: Gyerekek, gyertek vacsorázni!

Neki mondtam el, akadozva ... gyötrődve első életgyónásomat:

Mama szeretnék jó lenni! . . .

*

Van az ő szívében bánat, keserűség, féltés, rettegés, harag, — de mindenekfölött szeretet. Nincs szív a világon, amely szerelmesebben tudna szeretni, mint az övé!

Olvastam, hogy egy afrikai törzsnél az a szokás, hogy mikor az anya elöregedik és dolgozni többé nem tud, a legnagyobb fiú ölébe veszi és kaviszi a sivatagba, hogy a vadállatok martaléka lepvén.

Mikor egy ilyen fiú, viszi az anyát a sivatagon keresztül, az anya az útra zöld leveleket hullat le... Kérdi a fiú: miért szórod tele az utat zöld levelekkel? Azért — feleli a halálraítélt anyaszív — hogyha sátradbba visszatérsz ... el ne tévedsz az utat... hogy hazatalálj! Igen, minden érzés meghalhat, elkophat, de az anyai érzések, még a halálban sem halkulnak el...

*

Egy anya feje: a gondok birodalma. Egy anya azért van, hogy gyermeke ne ismerje a szenvedést... A szája nem mondja, csak az élete: „Ameddig veletek vagyok . . . szenvedek helyettetek!”

Az anya foglalkozása, hogy szüntelenül feláldozza magát.

Férjhez megy és ezzel dajkává lesz . . . dajkál egy egész életen át... s mikor megöregszik előlről kezdi... mint nagymamának az unokáit kell dajkálnia.

Igen, a gyermekeknek mindig csak jogai vannak, az anyának mindig csak kötelességei. Ott él: sorsának zárt ablakai, lehúzott redőnyei mögött. . . neki nincs joga élni. . . neki nem szabad fáradtnak lenni. .. neki kötelessége folyton érettünk remegni.

Egy asszony, akit mindenki imád, talán nem is lehet igazi anya ... Az igazi anyának szenvedni kell.

Ő feláldozza magát nagy szavak nélkül, kérdés nélkül, árnyékban és homályban. Hiszen mi az, amire egy anya nem képes? Mindenre képes, *még a minden-nél is többre!*

Ő semmitse kap . . . ő mindig csak ad, — egész élete ezekből a *fönségesen eggenlőtlen cserékből áll.* Mert nekünk van szívünk, egy óra alatt elpusztítani egy egész nap munkáját!

Meghalt 1936-ban egy asszony, akit 10 zokogó fiú kísért a sírjához. A temetést végző pap beszédet mondott a koporsónál. . . Azt mondta, hogy 10 fiút becsületben felnevelni, nagyobb dolog mint végigverekedni a világháborút.

A beszéd annyira hatott a gyászolók között álló őrmesterre, kinek számos vitézsi érem borította a

mellét, hogy odalépett a halotthoz, egymásután le-
szedte rendjeleit és rátette a sírbaszálló hősi asszony
koporsójára.

Ó, hány anyai koporsót lehetne ilyen vitézségi ér-
mekkel elborítani! ...

Pedig látszólag olyan kicsi volt élete. Mosott, sú-
rolt, varrt, főzött — ennyi az egész! De lehet e kicsi-
nyes egy asszony élete, aki gyerekeket hozott a világra,
és érettük szembenézett a halállal?

Hiszen mit tehetett egyebet egy asszony a világ
érdekében és Isten érdekében, minthogy felnevel egy
sereg gyereket.

Lao-Cse mondotta egy anyának, aki templomot
akart felépíttetni: „Ne építs templomot... nevelj fel 3
gyereket!”

*

Mit tudhat rólam ez az egyszerű kis asszony.
Mit? ... *Mindent!*

Lamartine a költő — akinek anyja a teheneket
őrizte, aki talicskán hordta be a városba a kimosott
fehérenműhegyeket, aki írni olvasni nem tudott —
beismeri, hogy anyjának köszönhette egész költészetét.

Senkise tapasztaltabb, ha gyermekéről van szó,
mint egy anya. ő jobban ismeri bűneidet, mint te ma-
gad. Ő átlát a legsűrűbb fátylakon is, amit mi hazug-
ságból, részvétből szőttünk . . . Senkinek se dicseked-
hetsz el sikereiddel igazi öröm visszhangja mellett —
egyedül anyádnak.

Ő a legnagyobb vigasztaló! Minden anyaszív ró-
zsát tud varázsolni a tövisből.

Az ember leghőbb vágya, hogy az élettől azt a szeretetet kapja meg, amely anyja mellett osztályrészül jutott.

A kínai közmondás szerint: Az anyád a te második istened! . . .

Eljön az óra, amikor a gyerekek félreteszik szü-leiket, az anyjukat is. Az ember egy napon elmenekül a szem elől, amelynek melegét már nem bírja elviselni.

Az anya is érzi, hogy régi kedvességeinek a gyermek szívére nincs hatása, fél vitatkozni a fiával... Hogy megsimogassa? Nem! már azt sem meri meg-tenni.

Jönnek a „kamaszkor pinceévei”, a lélekmerev-ség kora, amikor az ordasságig elvadult kamaszfiút bosszantja és fölborzolja az érette és miatta könnyáz-tatta anyai arc.

Igen! az volt az életben mindig a legnehezebb pil-lanat, mikor a szívünk már nem volt tiszta... és szembe kellett nézni anyánk arcával.

Az ember elmegy, mert egy vihar sodorja, — de anyánknál marad a lelkünk jobbik és szebbik fele. ., azért jövünk vissza hozzá, ő megőrzi azt.

Ó egyszer vissza fog jönni anyjához a legtékozlóbb fiú is és ölébe borulva fogja mondani mindazt, ami-ről azt hitte, éppen az anyjának nem mondhatja el!..

Később is szent az óra, amikor az ember anyjá-val összekerül.

Anyácskám! anyácskám! szomorú kicsike anyács-kám! Rád gondolok vissza, ha didereg a lelkem, hoz-zád menekülök, ha lelkem beteg, ha nincs senki, aki

meggyógyítana szeretetével. . . Ó milyen jó volna meg-
feledkezni az életről karjaid között. . . Mikor éjjel a
szomorúság fojtogat. . . ó milyen jó volna hajaddal
betakarni arcomat...

Anyácskám! anyácskám! . . . hányszor határoz-
tam el, hogy elmondok Neked mindent... elmondom
a szeretetemet irántad! És ebből egy beszéd lett, amit
addig hordottam magamban, amíg csak egy sírhoz
intézhettem. ..

Nem mondhattam el semmit!

De te nemi haragszol... te odatúlról is integetsz,
a sírből is simogatsz és ráteszed kezedet szürkülő ko-
ponyámra.

Oly erős ... oly jó ... oly biztos a kezed ... Ugye
megoltalmazol? Ugye meg?

APAI ARC

Ha az égre fölnézünk, bár szeretetünk minden forrósága azé, aki minket 9 hónapig a szíve alatt, 9 évig a karján, élete végéig a lelkében hordoz — mégsem azt mondjuk: Anyánk! . . . hanem azt: *Atyánk!*

Atyánkhoz fordulunk abban az imában, amelynél szebb és megrázóbb nem hangzott el itt a csillagok alatt. *Apám!* — ezzel a szóval szívében szökött haza, az elhagyott falak közé a tékozló fiú!

Ő az emberek nem tudják mit jelent az, ha egy férfi szereti a fiát.

Gyönyörűen mondja Papini:

„A csalékony örömök között, talán az egyetlen öröm, amely nemi csal: karunkban vagy térdeinken tartani egy rózsás arcú gyermeket, akinek vére a mi vérünk, aki ránknevet szemeinek legelső ragyogásával, aki a mi nevünket gögicséli... ott érezni egy új, puha bontakozó testet, érezni, hogy ez a test a mienk... vizsgálni a léleknek megszületését, kivirágzását, egyetlen apjává lenni ennek az egyetlen teremtménynek, felismerni magunkat benne, viszontlátni tekintetüket az ő ámuló szemeiben, újra hallani hangunkat az ő friss szájában ... elfeledni mellette az éveket, amelyek csendben közelebb visznek a sírhoz . . . elfeledni férfivoltunk kevélységét, a bölcsesség gögjét, az élet csalódásait és szennyeit, újra derültté lenni a derű mellett — egyszerűen apjává *lenni a gyermekünknek*, aki nap-

ról-napra növekszik a mi ágyunkban, feleségünk karjaiban — ez bizonyosan a legmagasabb emberi gyönyörűség, amely megadatott az olyan embernek, akinek lélek lakik porhüvelyében” (Papini.)

Olvastam, hogy egy apa öngyilkos lett, hogy a katonai szolgálatra besorozott fiát, mint az özvegy legidősebb gyermekét a katonáskodás alól felmentsék.

Igen az apa is tud szeretni.

Az apa is belenéz reggel, mielőtt hivatalba vagy munkába megy ... a bölcsőbe, hogy egy egész nap küzdelmeihez erőt merítsen abból a mosolyból, ami onnan a bölcső mélyéről árad feléje.

Az apát is előnti az öröm, amikor karjaiba szorítja azt, aki hús a húsából, csont a csontjából, akiben újra látja önmagát, akinek tekintetében lassan feltűnedeznek saját arcvonásai. Az atya is megteszi azt fiáért, amit meg nem tenne senkiért a világon, az atya tudja, hogy kötelessége élni érte, szenvedni érte, dolgozni érte ...

Mikor Strindberget eltiltották, hogy gyermekeit láthassa, képes volt órákig várni egy kőfal mögött, hogy legalább a hangjukat hallhassa. Karácsonykor a tó másik partján tűzijátékot rendezett, hogy azok lángbokrétáival a távolból örömet szerezzen a kicsinyeknek, akiknek apjuk volt és mégsem volt szabad annak lennie.

Látok naponta apákat karjukon gyermekekkel, vagy babakocsit tolva — arcukon anyai *anyás mosollyal*.

A világ legszebb példabeszéde tanít ki minket arra, hogy az atyai karok: anyai *jósággal* tudnak ölelni.

Hogy milyen édességet érez egy apa, mikor a szégyen és szeretet hazavezeti hozzá a fiát. . . visszahozza a szívet, amely mindent eltékozolt, csak a reményt nem, amely játszott és vesztett, de a legkétségbeejtőbb nyomorúság sarában, semmiségének megsemmisítő tudatában, mégis csak visszatér azok közé, amelyek újra dajkálni fogják a megtévelyedetett.

Milyen megrendítő Howard Spring regényében az apa, aki öszülő halántékkal stopplis cipőt vásárol, megtanul footballozni és úszni, hogy megtarthassa magának a fiát, „szerelmes fiát”.

A fiúk rendszerint nem tudják: mennyi törődés, aggodás, gond van ebben a szeretetben.

Jön a gyermekek lázadása, amely először is az apák ellen irányul.

Minden fiúban él egy kisebb-nagyobb Absalon és minden apában van valami Learból, a megcsúfolt királyból.

Húsz év körül csaknem minden fiú ellenségnek nézi az apját, mintahogy ellenséget lát mindenki, aki egyenesben akarja tartani.

Ő a fiatalok nem látják be, hogy az a kéz, amely őket fogja ... okosabb és erősebb.

Az ifjú nem akarja megérteni, hogy az apja már átélte az ő kalandjait és elragadtatásait. .. haragszik, ha hallja, hogy a virágoknak el kell hervadniuk és az érzések, a szerelem tündéri tűzijátékából csak a korom marad.

A fiatalok óvatosan elzárkóznak az apák elől, mert nem akarják meghallani, amit lelkük mélyén ők maguk

is tudnak, amit szóval megcáfolni nem is próbálnak, de amivel titokban szembeszállni oly édes, oly oktalanul hősiess.

Csaknem minden fiú egy képzelt sebbel indul neki az életnek, hogy az apja nem érti meg őt.

Az igazság az, hogy *ő nem érti meg az apját.*

A Thibault család regényének legmeggrázóbb oldala az, amikor a középső fiú: André, a zord és kemény apa halála után, bemegy a halott dolgozószobájába, felnyitja íróasztalának fiókjait és elolvassa a leveleket, amelyekből egy egészen más arc néz feléje, egy olyan múlt támad föl a homályból, amelyet ő soha meg nem pillantott.

Akkor látja csak, hogy a fenséges látszatok mögött egy vergődő ember halt meg, s ez az ember az apja volt, és erről az emberről ő semmit sem tudott.

Hányszor láttam az életben, hogy a fiúk soha meg nem szűnő gyűlöletet éreztek apjuk iránt, mert másodszor is megnősült, amit úgy tekintettek, mint árulást anyjuk ellen.

Igen, a fiúk nagyon hamar ítéletet tartanak az apák fölött, éppen azért, hogy félreállíthassák őket és átléphessenek rajtuk.

A fiúk detronizálják az apát, aki azzal áll elő, hogy magát az összes erények foglalatának játssza ki,, a fiúk nem hisznek a tisztajeles bizonyítványokban és a családi regénytár egyéb meséiben. Nekik maguknak van ideáljuk, amely nem tud az apa és anya ideálkészletéhez igazodni!

A fiúk rendszerint nem értik, hogy ami az apát apává teszi — az a felelősségérzet.

„Istenem! adj erőt, hogy erőszakos tudjak lenni azokkal szemben, akiket meg kell mentenem!” ... Ez egy apa imádsága és ezt az imát a fiúk meg nem értik.

A suta kamasz, aki sohasem jutott el odáig, hogy kimondja apjának a szót, hogy tulajdonképpen szereti őt — úgy érzi. . . olyan nehéz az apjával komoly dolgokról beszélni. . . Még amikor szeretne is mindent elmondani neki. . . akkor se sikerül!

Az anya válla és nyaka közé temetve a fejét. minden megy magától... Az apa olyan felülről beszélj olyan nagy ... az anya olyan kicsi tud lenni, mint magunk.

Egy fiútól megkérdezte apja, miért nem szeretsz te engem? Mert nem szeretsz!

A fiú töredezve, szakadozva végre kinyögte: Mert te sohasem jöttél egy meccsre velem! ... mert te csak akkor törődtél velem, mikor meg kellett verni!

*

A fiú még nem érti meg, hogy a férfi lírája más. Hogy az apa lelke is ugyanabból a szemérmességéből van megöntve, mint fiáé, hogy az ő lelkének is vannak rejtve őrzött pontjai.

„Fiam! szemem fénye!... Neked nem fáj, de nekem fáj, mi lesz az életeddel? Legyen eszed, én a javadat akarom . . . Azt akarom, hogy valami legyen belőkd ... Meg akarlak menteni!

Ez a beszéd azonban csak egy belső monológ marad, a valóságban az apa ezeket mondja: „Így mersz beszélni az apáddal? Hát erre neveltelek? Megérdemelnél egy pofont! Én is voltam fiatal, de eszembe se jutottak a te gáztetteid.

S jönnek a fenséges szigor villámai! hiszen az apák haragjában mindig van valami nagy.

S mikor közbelép az anya, jön a leintés: Jó, jó, hagyjuk! Hol lenne a te fiad, ha én nem vagyok?!

Itt kezdődik az elhidegedés, amikor a fiú rendőrt kezd látni az apában, aki hatalmi szóval akarja elintézni egy háborgó, önmagátkereső lélek minden problémáját.

Így kerülnek a fiúk napról-napra messzebb apjuktól ... olyan messze, hogy az apa nem tudja beérni őket.

„Ha látok két embert egymás mellett haladni, akik egyetlen szót se váltanak egymással, tudom, hogy az a két ember — apa és fia!”

Az apai szív tragédiája ott kezdődik, amikor szeretne belekarolni újra a fiába, szeretné magához szorítani úgy, mint régen, amikor egészen kis fiú volt.

De már nem lehet.

Eljön az óra, amikor az apa zavartan áll a serdülő fia előtt, nézi, fürkészően nézi a fiát, és a szíve ezt zokogja:

„Hát a fiam, egyszerre az ellenségemmé lett? ... Hiszen úgy beszél, mintha sohasem lett volna az enyém! ... Hát igazán ez az én saját fiam? Hát lehetséges, hogy kárba veszett volna annyi sok fáradtság, olyan sok munka és verejték, ami mind érette volt? — Istenem! a fiam úgy néz rám, mintha idegen lennék! .

A másik szempár feleli:

Az is vagy!...

Az történt, hogy tulajdon gyermeke megtette a lépést, amit ő is megtett egykoron, az apjához fűződő

élete mellől megindult a saját külön élete felé, — hűtlen lett az apához, mert ő maga is arra van rendelve, hogy apává legyen és feleségében találja meg az elveszett anyát.

A GYERMEK, AKI BENNÜNK MARADT . . .

A Megváltó nem angyalt állított elénk példaképül,
— hanem gyerekeket.

A gyermekhez kell hasonlónak lennünk, hogy
üdvözülhessünk, vagyis bejussunk a tulajdon lelkünk
paradicsomába. .. Ismét gyermekekké kell lennünk,
hogy Isten Országába hazataláljunk.

Rosegger, a költő felteszi a kérdést: Miért mosolyog a felnőtt, amikor egy gyermeknek a szemébe néz? és miért néz fel olyan komolyan a gyermekarc, ha egy felnőtt arcába tekint.

A gyermek belenéz a szürke szomorú jövőbe, a felnőtt pedig a gyermek szemein keresztül visszanez a paradicsomba.

Elnevezték már varázs-vesszőnek, minden szív tulajdonosának, a szívek kulcsának.

Egy gyerek! . . . sokáig olyan, mintha nem is volna egyéb, mint egy sugaras szempár.

Ó ezek a fénylő szemek! ... ezek a beszédes szemek, amelyek hivatva vannak még évekig pótolni a száj ékesszólását.

Az ember belenéz a tündöklő tiszta szemekbe és sóhajtva látja az ártatlanságot, amelynek paradicsom*
mából önmagát már oly régen kiűzte.

Ezekben a szemekben még minden csoda, azért van oly lélekbemarkoló költészet a tekintetükben.

Sokáig olyanok, mintha még nemük se volna . . . öt évesek ... és mintha a természet még mindig nem határozta volna el, mit csinál belőlük: fiút-e vagy leányt?

Mindenkit csókolnak, mindenkit szeretnek, csókot adnak annak, akik tőlük csókot kér és ha vesszőt kaptak . . . mosolyogva tekintenek a fenýítőre . . . Egy gyermek csókja . . . Istenem! milyen tiszta és bensőséges csók ez . . . van még benne áhítat. . .

A gyermek lelke tiszta, mint egy árkus papíros., nem bölcs, mert nem szenvedett... mindenki őt szereti és becézi... bennük újul meg a világ!

Milyen kár, hogy egyszer leveti lelkének fehér ingecskéjét és a gondok hosszú nadrágjába búvik! . . .

Ó gyermek! gyermek! köszönöm, hogy ragyogó szemedet rámemelted!...

Minden gyermek a szívembe lakik ... minden gyermek az enyém is!

*

A japán nő így imádkozik:

„Ó Istenem, ne hagyd virág nélkül a tavaszt, madár nélkül a kalitkái, ne hagyd mosoly nélkül az arcot. . . gyermek nélkül a házat.” Japán közmondás az is: Egy házat, melynek építése közben nem gondolnak arra, hogy falai egykor gyermekkacagást fognak visszaverni, azt a házat nem érdemes felépíteni. . .

*

Az élet egy szép és színes kort, csodás éveket ad mindnyájunknak, mielőtt megkezdené munkáját, hogy meggyötörjön minket.

Csakhogy rövidesen hova lesz az a sok üde okosság, báj, ami egy gyermek bölcsője körül röpdösött, mini egy színes pillangó? . . .

Ugyancsak nagy munkába kerül az életnek és iskolának, hogy begöngyölje a gyermekkor-tündérszárnyat, hogy lefújja lelkükről a hamvas aranyport.

Az embert az évek sorozatával addig szelidítik, addig szabdalják, míg saját magának hamisítványa lesz, a második kiadásban nem lehet felismerni az elsőt, az eredetit.

Csakhogy az élet, mely kitépi kezünkből a játékszerekei, nem tudja soha egészen megölni a bennük lakó örök gyermeket.

Mindig marad bennük *egy kicsi valaki!*

Mindnyájunknak vannak órái, mikor belül a szív reszket, a legerősebbnek is vannak erőtlen percei.

Hány embert ismerek, akik életük végéig fehér fejjel is gyermekek maradtak.

Hányszor halljuk, amint asszonyok mondogatják: „Nagy gyerek maga!”

A legkedvesebb, amit emberek egy felnőttről mondhatnak: olyan mint egy gyerek!

Hány arcon látjuk, hogy minden megvénült rajta, tele van ráncok árkaival és öbleivel, csak tekintete oly derűs, olyan fénytel teli, mint egy gyermeké! Van benne valami kisfiús vonás. A szeme úgy nevet, mint egy gyermek szeme. Az ember szinte kérdi: honnan vette ezeket a szemeket?

Felnőttkorunk hazugságai is sokszor milyen gyerekesek!

Milyen gyermekien boldogok, milyen ujjongók tudunk lenni egy-egy váratlan öröm percében, csak

jódlizó alpesieket látni mennyire gyerekek tudnak lenni a felnőttek is. Hányszor halljuk, hogy szerelmeseik gyermeknyelven selypítenek, elnevezik egymást „cinci mókus”-nak, „baby-box”-nek, egymástól gyermeki kényeztetést várnak.

Az asszonyoknak, de a férfiaknak is nagyrésze csak a házasságban lesz felnőtt ember, csak a házasságban szűnik meg gyermek lenni.

Minden nagy ember megőriz valamit szívének gyermekkori hamvasságából, a bennük továbbélő gyermek teszi őket költővé.

„Tizenötéves gyermek vagyok ma is — írja naplójában Meredith, — ugyanolyan tiszta vagyok, vagy talán még tisztább. Gyermeknek érzem magam, és az is szeretnék maradni!”

A haldokló Leibnitzhez, kinek „esze felszaggatta a lét gyökereit”, eljött a pap, aki később elmondta, hogy e leglelkibb percekben, amikor egy egész élet fel tárul, a bűvöletes elme gyónását hallgatva, úgy érezte: egy hét éves gyermek első gyónását hallgatja.

Napoleon — ha villámlott: a gyermekkori beidegzettség reflexével mindig keresztet vetett magára.

Az öregedő Flaubert 50 éves korában visszaálmodja gyermekkora álomszerű tájait, egész délutánakat tölt azzal, hogy „fellapozza az ég ragyogó képeskönyvét” és felhőpalotákat álmod bele a fellegekbe.

Scipióról feljegyezték életrajzírói, hogy üres óráiban kiment a tengerpartra és ott kagylókat szedett össze, mint kiskorában, Caesar gyermekekkel malmozott, Napóleont négykézláb találták, hátán a római ki-

rállyal, az egyik amerikai milliomos a Palm-Beachi standon éppúgy bekente magát sárral és iszappal, mint a többi gyerekek!

Shelley anyja megfigyelte, hogy fia felnőtt korában is úgy hajtja esténként álomra fejét, mint kisfiú korában, galambmódjára, amely fejét szárnya alá rejtje el.

Dickens egész írói munkássága nem más, mint elpusztított gyermekkorának visszaálmódása.

Felejthetetlen a gyermeki kar, amely könyvein angyalok módjára végigrepül... a csapzott hajú, szurtos, angyalarcú, mindig megfélemlített Nickleby nem más, mint önmaga.

A gyermekek kedvéért azokat is szerette, akik már nem gyerekek, csak gyerekesek: a nagyon öregeket, a gyámoltalanokat; a kicsit ütődötteket. Majdnem minden regényében szerepel egy ilyen szeiíd bolondos ember, akinek szemében az élet nem komoly probléma, csak játékos játék.

Ki van közöttünk, aki belefáradva a szabályba, korlátba, az élet taposómalmos szürkességébe, ne kiáltott volna fel szíve mélyén! Ó milyen jó volna újra mé-lázni! sárkányt eregetni, rözsecsomón szánkázni. . . milyen jó volna szenvedő ember helyett újra diáknak lenni!

Gyermecket nevelni nem lehet máskép, minthogy mi magunk is újra gyermekekké legyünk. Jónak kell lenni e jóság mellett, szelídnek e szelídség melleit, kic-szívé kell törpülni lényük bája mellett. Nem igazi ne-velő az, aki nem tud velük együtt mosolyogni, örülni

csacsiságaiknak, szüzi elragadtatásaiknak, üde zabolátlanságaiknak.

Hugó Viktor mondotta élete végén: „Engem csak egyetlen dolog érdekel a világon, hogy nagyapa vagyok és játszhatom az unokáimmal. . . Hiszen olyan nagy dolog a nagy apaság művészete!”

Gondjainkat, a legsúlyosabbakat is: sokkal könnyebben tudjuk elviselni, ha gyerekek között élünk, akik a legnehezebb gondkorszakban is az álom jóságos aranyfényébe mártva látják a világot, éppen ezért nem felejtenek el nevetni.

*

A gyermekkor az a korszak, amelyből sohasem tudunk egészen elmenekülni. A gyermekkor álmai, átlátszó meséi olyan szépek, hogy nem lehet azokat akkor sem elfeledni, amikor már túléljük őket.

Az ember felér a csúcokra, és mikor visszanéz az elhagyott szelíd tájakra, úgy érzi, hogy lelke szebbik fele ott lent maradt a gyermekkor „drága völgyében”.

Eljön az óra, mikor lábunk előre megy, de lelkünk visszafelé lépdel. . . egész addig a házig, amelynek falán még ott függ a szentkép, amely előtt esténként egy gyerekszív őrangyalaival beszélgetett. . . Ott állanak a fák, amelynek ágain egykor úgy másztunk fel, mint a mókusok.

Lehet-e meghatottság nélkül nézni az öreg, kopott bútorokat, életünk e naggyá lett kincseit?

Aldrich regényének („Lámpást adott kezembe az Úr) egyik legmegkapóbb fejezete, amikor karácsony délutánján összejönnek a Deal gyerekek nagyanyjuknál, akik évtizedekig ették a megpróbáltatások kenyerét és életük most a fénybe és gazdagságba érkezett.

Családi törvényben mondták ugyanis ki, hogy az esték e legszentebbikét mindig Deal nagymamánál kell tölteni.

A kis házban, ahol minden a régi maradt: minden díványra: fürdőkádra, vasalódeszkára ágyat vetnek.

Karácsony délutánján Mackenzie Deal az omahai bank elnöke: apja régi felöltőjében és sapkájában órákat tölt a fészerben és diót tör egy csonka nyárfa-törzsön. John Deal az amerika szenátus tagja felmegy a padlásra és rozsdás, régi puskájával galambokra lövöldöz. Izabella Deal, a hírneves csikágói hangverseny-énekesnő, férje segítségével lecipeli a harmóniumot. . . leporolják, levegőt fujtatnak bele és eljátszanak egy régi gyermekdalt, amely a kék hegyekről szól... Az egyik billentyű már nem ad hangot, mikor ehhez érnek, a leányai kórusban fújják a hiányzó részt...

A többiek megetetik a baromfit... a tyúkokat a barna ládikóból, a kis csibéket a feketéből.

Belefűjnek a régi kürtbe, előhózzák a faragott lovat, a babákat, amiket Deal anyó teremett egykor fából, rongyból és szeretetből. Vacsora alatt a beszélgetés vezérmotívuma: Emiékszel-e? ...

És a régi családi lámpa bűvös fénykörében visszaemlékeznek a borjúra, amelynek farka egykor a kezükbe maradt, a papra, ki mikor evett, felkötötte szakállát, a tejeskocsira, melynek kannáit megdézsmálták gyermekkorukban.

Egyszerre felérződik a múlt minden meleg és édes illata, újra gyermekké lesznek, akik átélik a mezít-lábjárás gyönyörűségét, a forró napsütések, kegyetlen

fagyok, az átalakított ruhák történeteit, az őszi szántások vidám emlékeit.

Mindnyájunknak boldog percei azok, amikor az ember rátalál saját ifjúságára, amit az óra mutatói elkettyegtek, mikor végigjárjuk gyermekkorunk álomszerű tájait és betakarjuk lelkünket elmúlt színes lombjaival.

*

A kör bezárul. Az öreg ember kitarja karjait, fut eléje a sok gyerek ... térdét átölelik . . . egymással vetélkednek, ki kap előbb csókot a nagyapától? Az öregek visszahullnak gyerekkorukba, és megismétlik azt. Gyermekké leszünk újra, talán éppen azért, mert csak így van jogunk arra, hogy beléphessünk Isten országába. Mikor öregek leszünk, a gyermekek vezetnek minket, megfogják kezünket és mint egykor mi vigyáztunk az ő lépéseikre. . . most ők vigyáznak, hogy a nagyapák az égbe . . . hazataláljanak ...

NÉMA BARÁTAINK

Tudod mi egy barát? — kérdi a keserűség bölcselője Schopenhauer. Egy ember, aki annyira ismer téged, hogy feljogosítva érzi magát, hogy megvessen.

Igen, barátaink nem egyszer kijátszanak, elárulnak, cserbenhagynak.

Vannak azonban barátaink, akik hozzánk hajolnak, szeretnek, némán és hősiezen akkor is tovább szeretnek, ha mi nem voltunk jók hozzájuk. Ezek a barátaink, a virágok és a — kutyánk.

Ó Istenem, milyen szürke volna a világ, ha nem volnának virágok.

A föld eddig a virágnál szebbet nem teremtett, ezek szórnak néhány tehetetlen és lágy mosolyt az útra, amely a halálba vezet.

Élni szép! mondják a virágok, már pusztá létezésük azt bizonyítja, hogy tündéri a világ . .. Drága illatuk kiontják, az ember nem érti, hogy van ennyi édesség egy gyűszűnyi kehelyben?

A virágok éreznek, szeretnek, gondolkoznak, a virágoknak is van lelkük, némán szenvednek és a legkisebb szeretetlenségbe könnyen belepusztulnak. Milyen megkínzott tud lenni vihar után a kert!

A virág viszonozza a szeretetet, amellyel elárasztottuk, ő pontosan tudja ki szereti, ki nem. Igen a vi-

rágok mosolyognak és lelkünk gazdagabb lesz néma mosolyuktól! . . .

*

Az ember az élet keserű harcai között, hogy felkészüljön a holnap gondjaira, szereti magát virágok kai körülbástyázni, még a legegyszerűbb lélek is szeret maga körül virágokat látni.

Amíg magadnak kerted nincs, — mondja Beverley — nem ismerheted mi az igazi öröm. Ó Istenem! belenyomni a magunk ásóját a magunk földjébe: adhat-e szebb ajándékot az élet?

A kert a háznak egy része, a tulajdonosának éppúgy lakása, mint bármelyik szobája.

A nagy küzdelmek idején az emberek önkénytelenül is kerülnek a zajos szórakozásokat, keresik a csendet és magányt, a vigasztalást meg is találják kertjük békéjében. Hogy a kertet szeretjük, abban az Éden vágyálma él. ..

*

Keleten ünnepe van a virágnak.

A cseresznyefavirágzás idején ezren és ezren vonulnak ki a szabadba, hogy gyönyörködjenek a rózsaszín virágtengerben. Ott nem szabad a virágot az útra szórni, ott minden örömet virággal fejeznek ki, viszont ott nem kerül virág a koporsóra, ott mellőzik a virágot a gyásznál. A japánoknál külön tantárgy, hogyan kell a virágot vázába tenni, ott mandulafaágot tesznek a gyerek bölcsőjébe, hogy már ott is szeresse.

A japánok a lehulló falevelet is virágként tisztelik.

Mindig szegénynek érzem magam, ha nincsenek körülöttem virágok! ...

Azt a tételt, hogy szeretet csak ember és ember közt lehetséges, — megdöntötte a kutya.

Egy kutya úgy tud szeretni, hogy a legdurvább ember se tudja nem viszonzni.

Majd leteperi az embert örömeiben, farka majd leszakad a nagy csóválástól.

A többi állatok nem szeretnek minket, vagy nem szeretnek őszintén — csak a kutya.

A macska, ez a gyönyörű eleven műtárgy — bár éppúgy ezer éve él mellettünk, mégsem tudott hozzánk melegedni, szemének hideg kék sugara arról beszél, hogy szívében átkoz minket..

A kutya benső szerető rabszolgánk, akit semmi se riaszt vissza, hogy tovább szeressen és védelmezen, még a hüvös és kemény szó sem.

Ő nem akar független lenni, ő barátunk már akkor, mikor születik, bizalmas anélkül, hogy a legcsekélyebb jogot adtuk volna e bizalomra.

Ő tudomást vesz életünkről, halálunkról, elutazásunkról, hazaérkezésünkről, jóhangulatunkról, vagy rosszkedvünkről, ő folyton udvarol, nem úgy, mint a férj, aki folyton újságot olvas.

Ki olyan hálás, mint ő egyetlen cirógatásért? ki néz olyan szolgálatkész felpillantással ránk? ki lát bennünk egy félistent?

Amikor eszünk, szemükben az alázatos könyörgő fény: adj egy falatot!

A kutya úgy tud szeretni, mintha egyformák volnánk. Maeterlinck mondja a kutyáról: „Nem szól egy szót sem, mégis elmond nekünk mindent, amit a szeretetnek el kell mondania”.

Meglehet érteni, hogy Byron újfunlandi kutyája mellé temettette magát, — és érthetetlen, hogy Goethe, a nagy léleklátó, nem szerette az állatok e leg-nemesebbikét...

*

Lényünknek legértékesebb elemeit: hálát, hűséget, ragaszkodást, tapintatot lehet feltalálni egy kutya lelkében. A kutya: szépség, hiúság nélkül, erő, gőg nélkül, bátorság, kegyetlenség nélkül.

Sokszor olyan elragadtatott kifejezése van arcának, majd hogy meg nem szólal a szemével!

És milyen szemrehányással tud nézni e gyöngéd kedves szempár!

A kutya mindig tudja, ha róla beszélünk, és mit beszélünk — állítja Jock London. Legalább annyira kell vigyáznia az embernek, amit kutyája előtt mond, mind arra, amit emberek előtt mond ...

Milyen fölényes és milyen engedékeny tud lenni a gyermekekkel szemben, hagyja cibálni, tépni magát, szeme sarkából rájuk néz, mintha mondaná: Ugyan, ugyan gyerekek mikor lesztek már komolyak? ...

Örömét, nemtetszését világgá ugatja, közben át-megy egy filozófiai fejlődésen, mikor kicsi még: nagyon ugat és sokat ugat, mikor megöregszik, már alig ugat.

Épp így megvan a maga határozott véleménye az emberekről, például rögtön megérzi, kiben van igf.zi szigor, kiben nincs?

De mindez nem akadályozza, hogy tapintatos, figyelmes és gyöngéd legyen, aki hibáink dacára is biztosít arról minket, hogy szeret és bízik bennünk!

És milyen férfiasan, milyen csöndesen tud meghalni, a fájdalom ama szemrehányásával a szemében, hogy neki jobban fáj, mint nekünk, hogy akit annyira szeretett... itt kell hagynia.

Ezért kényeztetjük őket, ezért foglalnak sokszor több helyet életünkben, mint egyéb barátaink, ezért nem csupán állatok a szemünkben, hanem bajtársak és családtagok . . .

A SÍR ÁRNYÉKA

„A holtak kötelessége felnyitni az
élők szeméit.” (Maeterlinck.)

Van egy tény, amely előtt emberi természetünk nem tud meghajolni a lázadás hangja nélkül, s ez a halál.

Mikor azt hisszük, hogy értelmünk már megfojtotta a halál gyötrődését... egy hulló falevél... egy fehér szál a hajunkban elég, hogy emlékeztessen: ő itt van! Hiába megyünk át a legverőfényesebb tájakon, az ember nem a fülével, de a szívével egyszerre egy földalatti morgást hall, egy távoli mennydörgést — ez a halál.

A tavasz elborít virágzaporával s mi arra gondolunk: Ó Istenem, hányszor fogok még itt ülni újjálett fák alatt? . . . Amikor a fák megújulnak és én nem újulok meg többé!

Fájdalmas tudni, hogy eljön az óra, amikor vége a nevetésnek . . . Igen! gyengék vagyunk, gyengébbek az üvegnél, mert ha az üveget nem éri durva és erőszakos ütés, évszázadokon is megmarad ... Az ember *elpusztul ütés nélkül is*, mert bensőjében állandóan dolgozik a halál törvénye, az elmúlás erőszakossága.

A halál ott él ruháink ráncai között velünk együtt születük, velünk együtt nő. P. de Poulevoy szerint: az élet egy nagy temetési menet a világon keresztül. . . önön magunkat visszük a temetőbe.

Mi a halál? — kérdi Maeterlinck. „Az élet kettős kertjében”. — *Ismerősünk, aki csak egyszer jön hozzánk látogatóba.* . . Nem erőszakos ember, csendesen hívja azt, akinek követnie kell őt'.

Igen! életünk nem több, mint egy falevél sorsa, mely keringözve hull alá, hogy kipihenje egy síron magát.

Eljön a nap, amikor nem lesz annyi erőm, hogy jobbkezemmel balkezemet megfogjam és azt homlokomhoz emeljem.

Hogyne volna nehéz örömmel fogadni ezt a vere séget, amely végleges és vitathatatlan... Kiszámolva lenni és nem kérhetni a haláltól revanche-ot.

Ismertem egy fiatal leányt... az egész család a bálba készült... A kis Annie Marie fölvette gyönyörű ruháját, fejére tette apró rózsákból készült koszorúját... és meghalt... Leült a székre és — meghalt. Ezzel a báli koszorúval temették el...

*

Mi a halál legfájdalmasabb fullánkja? Az a gondolat, hogy az élet továbbfolyik nélkűlünk, mintahogy továbbfolyik a víz, mikor a fürdőző kilép a partra!

Az a fájdalmas, hogy egyszer mesévé válunk magunk is, hogy a feledés gyorsabban és kíméletlenebbül lezárja sírjainkat, mint a rögök! Unamuno mondja ki sokunk keserűségét: „Ha látok évszázados fát, elfog a keserűség. . . miért adatott meg neki az, ami nekem megtagadtatott?”

Igen! az élet komoly dolog, mert egy végtelen jövő nyugtalanító sejtelve vet rá sötét árnyékot.

Már unos-untig megismételték: az élet hosszú halál! „Mindennap meghalunk és naphosszat haldoklunk”, mondja Jeromos, a szent.

De mivel nem egészen halunk meg, azt hisszük, hogy a halál nem örök.

Tudjuk, hogy meghalunk és mégis az a legnagyobb meglepetés, hogy meghalunk.

Tény az, hogy a halálnak nincs semmi érzéke, mikor kellene minket elvinni. Egyiket elviszi, amikor élni akar, elviszi, amikor élni kötelesség, elviszi az apát gyermekeitől, akik rászorulnak ... és nem viszi el az öreget, aki két kézzel beléje kapaszkodik.

*

Nem a haláltól félek — mondotta Tolsztoj — a *halálfélelemtől félek*. Pedig nem volna semmi sem szebb a halálnál, ha az ember nem félne tőle.

A halál azonban nem olyan rossz, mint a híre. Voltaire csúfondárosan kérdi: Meghalni. . .? nem lehet olyan borzasztó, eddig még mindenki kibírta! Mivel minden embernek akarva-nemakarva bele kell békülnie abba a gondolatba, hogy elrothad — okosabb megkötni a békét legelkeseredettebb ellenségünkkel: a halállal. Ne feledjük, — minél jobban félünk a haláltól, annál félelmetesebb.

Gyűjtsük tehát mégegyszer össze erőnket, hogy meghalni tudjunk, ami nagy és férfias dolog . . .

*

Az aggódó léleknek, mely ösztönös rettegéssel nézi a végtelen és hideg sötétséget, ahová mindenkit behajjigál a halál, a szív sok olyan érvet adhat, amelyet megnyugással fogadhat.

Először is ott van az élet, amely fenséges átmene-
tekkel vezet el a sírunkhoz.

Az életben lassan csúszik ki kezünkől ami szép
volt, az élet rugói fokozatosan pattannak el. Az ifjúság-
ról azért kell lassan lemondanunk, hogy a végén le tud-
junk mondani magáról az életről is.

Először a gyermekeink vénítenek meg minket. . .
ők az óramutatók életünk számlapján, aztán az évek
lopják el fogainkat, hajunk színét, bőrünk simaságát.
Az ember egy napon felébred: hát ilyen gyorsan múl-
nak az évek? Apából nagyapává öregedtünk, jön az
idegek fáradtsága az élet és halál határbástyájára mészfal
rakodik, az élettel végül is jóllakik az ember.

Sokáig élni: annyi, mint sok mindent túlélni —
szeretetet, gyűlöletet, embereket, királyokat, sőt erdő-
ket és fákat, amiket ifjúkorunkban mi ültettünk. A
végén túléljük önmagunkat.

Láttál mindent, mit kívánsz még kifáradt szív?
Túlsókat dobogtál. ..

A sors jósága az, hogy a megöregedéssel az életet is
kellemetlenebbé teszi számunkra.

Isten kegyet gyakorol velünk, amikor apránként
vonja el az életet, így a végső halál kevésbé fájdalmas,
hiszen márcsak egy fél, vagy egy negyed embert öl meg.

*

Miért volna rossz a halál, mikor már a mása, az
álom üdvözít.

Az élet vége felé, az ember legáhíttabb vágya,
legforróbb kívánsága: Ó Uram! adj egyetlen egyfoly-
tában átaludt éjszakát.

Hányszor van, hogy az ember kincseket adna cserébe, ha csak egy órai álom ereszkedne szemére.

Eljön az óra, amikor egy nagy álmot kapunk, a bor mámore csak percekig tart, a halál mámore örök.

Igen! a halál órája éppoly sóvárgott lehet, mint nehez elfáradás után az álomé.

Az öregkor aluszékonysága maga átmeneti állapotot akar jelenteni a végleges álombamerüléshez.

Ha valaki elkezdte az alvást, mit bánja, hogy három napig tart, vagy örökké? . . .

A halálnak éppúgy megvan az értelme, mint az életnek. A halál mélyén ott van a világosság.

A halál egy még járatlan út, amely a láthatóból a láthatatlanba vezet, odavezet, ahová életünkben igyekeztünk, ahová elérkezni reméltünk.

Hogy testünk, a lepel, mely Isten látástól fosztott meg bennünket lehull, hát fájdalmas ez?

Odatúl sikerülni fog egymást jobban megismerni... egymást jobban szeretni. . . egymást vidámabban vizsgálgatni, hát boldogtalanság-e ez?

Vannak órák (ezek utóbbi időben nagyon megsokasodtak), amelyekben ráeszmélünk arra, hogy szomorú, elcsépett, sárbaragadt életünk, amelyen idelent át kell haladnunk — nem lehet az igazi.

Tegyük tehát mérlegre azt a keveset, amit itthagyunk s tekintsünk jarra, ami odafenn vár ránk: álomfejtés . . . Isten királysága.

„Mihez ragaszkodik annyira — kérdi a haldokló Thibault-tól a pap — Fájó és minduntalan elernyedő testéhez, ehhez a szánandó sejtalmazhoz, mely állandóan kivonja magát a kötelességei alól, amit semmi se tud megmenteni a rothadástól? Ismerjük el, — jóté-

temény, hogy a test veszendő, hogy végre levethetjük, eldobhatjuk, megszökhetünk tőle . . . otthagyjuk az út szélén, mint egy kopott kabátot.”

Fél a haláltól? — kérdezték Noialles abbét beteg-ágyán . . . Egyre kevésbé! — válaszolta — hiszen Isten az, aki minket megöl. . .

Tolsztoj arasznyira a végtől — a halált, amely elől évtizedekig futott, amely elől le akarta magát tagadni — áldottnak nevezte.

Dilthey is így imádkozik: Istenem! Ígérd meg nekem a halált, hogy élvezni tudjam az életet! ...

Ugyan mi van abban, hogy meghalunk?

Hol van a halál keserősége, mikor a halálba nem ér véget az élet? Hiszen mi kijátszuk a halált, a testet odadobjuk neki... a lelkünkkel pedig elszökünk... az égbe! ...

Az idő porral fizet!

Por vagy! — az a por, mely sérti szemedet, ha a szél belefújja, amit lekefélsz a kabátodról — az vagy magad.

Por vagyunk... de az Isten pora!

Ki pazarul szórta a csillagmilliókat a térbe, aki ott van a végtelenség mögött, az ott van a halál mögött is.

Minden hit odajut, hogy az ember legfőbb boldogsága, hogy az Isten befogadja magába.

A végtelen szeretet nem vezetett azért eddig kézenfogva, hogy a legnehezebb órában cserbenhagyjon... ő nem akarhat rosszat nekünk, hiszen ha akármelyi-
künket bántaná, olyasmit bántana, ami öbelőle való.

Az utolsó szó tehát a halálban, nem a halálé, hanem az Istené.

Szépséges álmképekkel, angyalokkal kell ezért benépesíteni az utat, amely ahhoz a csodálatos tündérkapuhoz vezet, amely mögött minden bizonyosság kitárul.

Így magasztalja fel az utolsó óra félelmét, az utolsó óra reménye ...

*

Ó temető! ez az apánkkal és anyánkkal kevert föld... Milyen családias hely! sír mellett sír, mindegyiken csak annyi föld, amennyi elég néhány szál virágnak.

Itt fekszenek, akik előttünk lettek egyé a porral, Oly mélyen alszanak, hogy nem kelti fel ágyaikból még a legcsöndesebb kakuk szó sem.

Itt fekszik az, ami megmaradt a lángból, lázadásból, harcból szenvedésből. Eljön a nap, amikor mindez belefér hat szál deszka közé, egy szerény domb, vagy kőlap alatt... csendes, bozótos helyen, ahol orgona-bokrok szunyókálnak és a sír fölött békességesen szál-long az örömvirág illata. Először finom fű nő rajta... aztán csalán ...

Testvérem, ha a szívek nem fogadtak be ... a föld az befogad ...

MEDITATÓRIUM.

(Idézetek.)

Szavak.

Igaz szavak nem szépek
A szép szavak nem igazak (Lao-cse)

A pletykával szemben a legjobb fegyver, — nem meghallani. Ha a pletykát nem hallod meg — nincs!

Ne ítélj el senkit, amíg te is nem voltál az ő helyzetében.

*

Ne feledd, hogy barátodnak van barátja és barátod barátjának is van barátja. Vigyázz a titkaidra!

*

Az a titok, amelyet hárman ismernek — közkincs.

A nők szemében a titok vagy túlságosan nagy, hogy egyedül hordani tudják, vagy túlságosan kicsi, hogy érdemes volna megőrizni.

Közmondások.

Egy teve sem nevet a maga púpján.

Akinek a szánján ülsz, annak a nótáját énekeld!

Gördülő követ nem lepi be a moha.

A legszebb almán telepszének meg a hangyák.

Kisebb lesz-e a hold attól, ha a kutyák meugatják?

Az asszony úgy gondolja az urát, mintha anyja lenne, úgy szeresse, mintha a kedvese volna és úgy engedelmesskedjen neki, mintha a gyermeke lenne. (Kelet)

Apró bölcsességek.

Egy lángész rövid séta alatt többet tanulhat, mint egy bolond földkörüli utazása alatt.

Ha már meg kell hajolnod, hajolj meg jó mélyen.

Minél ritkábban mész látogatóba, annál jobban szeretnek.

A torony magasságát az árnyékával mérik, az ember nagyságát, az irigyei számával.

A halott ruháin hiába vannak zsebek.

Isten teremtette a diókat, de nem ő törte fel.

Hogy lenne a világon béke, mikor az emberek a háború után itthon keresnek ellenséget?

Ha nemeslelkű haragosodat akarod kiengesztelni,
kérj tőle szívességet!

Az emberek nem változnak, csak a körülmények
kényszerítik, hogy másképp cselekedjenek.

A fősvénynek annyit ér, amije van, — mint
amennyije nincs. (Cicero)

Jó asszonyok nem születnek, meg kell alkotni
őket. (Elynor Glyn)

Nem vagy egészen egyedül a világon. Sokkal több
ellenséged van, semhogy egészen egyedül lehess.

Akik folyton éreztetik, hogy jók voltak, a legkiáll-
hatatlanabb emberek.

A házassággal nem végződik az ember életre-
génye, hanem kezdődik.

Mindenki önmagának a legügyesebb hízelgője.

Ha úgy bánunk az emberekkel, mint amilyenek, akkor rosszabbá tesszük őket, mint amilyenek. De ha úgy kezeljük őket, amilyenek lenni szeretnének, akkor azzá lesznek, amilyeneknek látni akarjuk. (Goethe)

Nietzsche szerint a boldog élet lehetetlen, a legnagyobb, ahová ember eljuthat — a hősi élet.

Ha a szerelem bilincs, a házasság — fegyház.
A hiúság vására mindig jó vásár.
Senkise pihenhet önmaga árnyékában.
A jó orvosság rendszeren keserű.

Minden munkádat végezd úgy, mintha az lenne az utolsó.

Félj Istentől legalább annyira, mint emberektől félsz.

A szív kis fiókos szekrényéből.

Minden ember annyit ér, amennyit a lelke ér.

*

Ha nem szabad többé szeretnem azt, akit mindekfelett szerettem, ez bizonyára azért van, hogy megtanuljam azokat szeretni, akiket még nem szerettem. (Marcus Aurelius)

*

Sok ember nagyon előrevár, . . . előre elkölti az örömét, úgy hogy a várvavárt órára nem marad semmi.

*

Megérteni annyi mint szeretni.

*

A szeretet a szívben csak a törékeny tárgyakat zúzza szét és ha mindent szétzúz, abból az tűnik ki, hogy minden nagyon törékeny volt. (Maeterlinck.)

*

Ki tudja hol hálnak meg a lepkék? . . . hol van a temetőjük? ... ha meghalnak hol hagyják tündéri szárnyaikat?

Mindnyájan csalódunk — de mindenki másképp.

Erkölcsei erőnket semmire teszi nehezebb próbára, mint végignézni mások emelkedését.

*

Minden újjászületés azzal kezdődik, hogy valaki önmagával elégedetlen. Áldottak legyenek bűneink, amelyek után szégyen marad bennünk. (Bernanos)

Mennyi tisztaság marad az utolsó emberben is, aki anyját szereti!

Akkor keressük a boldogságot a lemondásban, amikor másutt többé nem találhatjuk.

Vannak álmaink, amiket megosztunk másokkal, s vannak olyanok, amiket megtartunk magunknak. (Nicholson)

Oh, amikor a halál országában a lélek elválik a testtől, az nem olyan fájdalmas, mint elválni lelkünk-től, még itt az életben.

Meghalni mindenkinek magának kell.

Ha temetsz, s a szónok azt mondja: Isten veled!
ne a sírba . . . hanem felfelé integess!

Ki érezheti nagynak magát, ha föltekint a csillagokba?

Minden művészetek között, a zene áll legközelebb az éghez.

Csak azokat számítom barátaim közé, akik vannak olyan bátrak, hogy hibáimra figyelmeztessenek.
(Szt. Gergely)

Jaj, annak az embernek, akinek lelke a testébe belefér!

Féljed az Istent, s utána azt, ki őt nem féli.

Hol Isten öröködik — a pókháló is kővár.

Az ész gyémántja akkor ragyog a legszebben, ha az alázatosság aranyába van foglalva.

Megbocsátani és elfelejteni, ebből áll a derék ember bosszúja.

Az élet egy pillanat, az ember egy lehellet.
(Goethe)

A halál az embernek legfőbb java, amellyel nem bírnak az istenek. (Stoa)

A hízelgő ruházatára nézve bárányhoz, ravasz-
ságára nézve rókához, kegyetlenségére nézve tigrishez
hasonlít.

Az ember héthúrú hárfa. A hét húr közül hat a
fájdalmat zengi — és csak egy az örömet.

*

Die Eifersucht ist eine Leidenschaft, die mit Eifer
sucht, was Leiden schafft.

Mi a boldogság? Sok kicsi öröm.

*

Mi emberek mindnyájan betegek vagyunk vala-
hol és valamiben, azért betegként kell egymással bán-
nunk, kímélettel, megértéssel, gyöngédséggel és belá-
tással.

Gyermekeink a legnagyobb megfigyelőink.

Aki elvonná a rágalmat, elvonná az emberi szív sebeinek legnagyobb részét.

Jobb az okos ellenség, mint az ostoba barát.

Egy kínai bölcs nem akarta, hogy tanítványai eltemessék. A tanítványok azzal érveltek — a kitett holttestet megeszik a keselyük. A bölcs mosolyogva felelte: „A föld *felett* a keselyük esznek meg, a föld *alatt*... a férgek . . . Miért fosztanánk meg az egyiket attól, amit a másiknak odaadunk? Nekem mindegy kié leszek!”

A szem kicsi, mégis látja az egész világot.

Aki e házat építette, átengedte nagyapánknak, akinek távoznia kellett belőle, mert meghalt... Apám lépett örökébe ... Apámtól én kaptam ... Tőlem a fiam fogja megkapni. . . Mondd vándor, kié hát e ház?

Ha aranyeső hull is idegen földre és apáink országára: jég, — a szülőföld akkor is szülőföld marad... Bármilyen hosszú időre is utazunk el, cipőnk talpán magunkkal visszük a hazánk földjét, s azt az Óceán se tudja lemosni. . .

Ó szülőföld! lelkem bölcsője! Az ég közelebb száll hozzád, mintha szeretetével jobban át akarná karolni, oly alacsonyan lóg a fejünk fölött, mintha a szülői ház biztos födele. A szív örömmel menekül ebbe az elfelejtett zugba, ahol minden nyugodt életet ígér nekünk és könnyű álmhoz hasonló halált! ...

A legnagyobb bűne társadalmunknak, hogy gyermekszoba nélkül nőnek fel milliók a földön.

Minden szeretet, (az anyai szereteten kívül) veszedelmessé szokott válni, ha viszontszeretetre nem talál.

Az ember testből, lélekből — és szentlélekből áll.
(Tertulián)

Az ember homlokzata egy templom, amelyben minden bölcsesség és jóság lakozik.

Nehezen jut a gazdag a mennybe — a szép még nehezebben. (Gide)

Vannak órák, amelyektől megfosztanak bennünket, vannak olyanok, amelyet ellopnak tőlünk, s vannak olyanok, amelyek leperegnek rólunk. (Seneca)

Mulandók minden dolgaink — örökkétartók álmaink.

;

Minden emberélet egy-egy keresztút, amelynek megvan a maga Golgotája, ahol keresztrefeszítenek minket.

A szenvedés az érzések királya (P. M.)

Isten mindig több marad, mint amennyit ember valaha is megtudhat róla.

V É G E

TARTALOMJEGYZÉK

Praeludium	— — — — —	5
A szív és ész harca	— — — —	11
Szeretni!	— — — — — — —	17
A gyöngédség	— — — — —	27
A könyörüle	— — — — —	31
A szerelem tündöklése és hamvadása		38
A szeretet tövisei	— — — —	45
A szív viharai	— — — — —	50
Könnyeink	— — — — — — —	57
Levél ahhoz, akit valaki elhagyott	—	63
Mindenki hordoz szívében egy titkos sebet		70
A szenvedés szépsége	— — —	84
A magány dicsérete	— — — —	91
A szépség mosolya	— — — —	100
Kicsi örömök	— — — — —	109
Anyánk	— — — — — — —	115
Apai arc	— — — — — — —	121
A gyermek, aki bennünk maradt	—	128
Néma barátaink	— — — — —	136
A sír árnyéka	— — — — —	141
Meditatórium	— — — — —	148